Esad Bajić

KURBAN I HADŽDŽ

Naziv knjige: Kurban i hadždž
Autor: Esad Bajić

Izdavač:
Karađoz-begova medresa u Mostaru

Suizdavač:
Fondacija “Lijepa riječ“, Konjic

Za izdavača: Seid Eminović

Urednik: Benjamin Mušinović

Recenzenti:
Seid Eminović
Suljo Cikotić

Lektor: Zehra Alijagić
Korektor: Esad Bajić

Štampa: Sabah-print, Ilidža
Za štampariju:Anel Elezović

Tiraž:500 primjeraka

Esad Bajić

KURBAN I HADŽDŽ

Mostar, 2012.g.

UMJESTO PREDGOVORA

Svako od nas, živeći život dunjalučki nosi se s bremenom svoje sudbine. Nalazi se u teškoćama i radostima, upravo na taj način potvrđujući kur'anske istine o prirodi života na dunjaluku. Bude tu i žalosti i radosti, bude straha i smirenosti, bude trenutaka koji se zarežu u pamćenje jače od drugih zbog neke svoje posebnosti koja je opet vezana za individualnost svakog čovjeka. Ja iz svoje mladosti nosim jedno sjećanje koje se izdvaja iz mnogih drugih njemu sličnih a odnosi se na trenutak kada moj rahmetli dedo polaže na zemlju bijelog ovna, mog ljubimca, kako bi ga učinio kurbanom. Plakao sam, ne iz srdžbe prema dedi, nego, ponajprije što sam po prvi put svojim umom bio suočen sa nečim nejasnim: Kako to da nije grijeh, zaklati nešto što sam ja toliko volio?
Ne znam koliko sam dugo proveo gledajući u plavkasto mrtvilo ovnovih očiju nakon što ga je dedo, proučivši bismilu i tekbir, učinio kurbanom. To sjećanje nosim u kroz riječi rahmetli nene Amine kojima me tješila: "Nemoj plakat, kenjče nenin, njegova je krv berićet!"
Proći će dosta vremena dok istinski ne spoznam šta mi je tada rekla.

Drugi momenat mi se češće ponavlja, ali baš kao i ovaj prvi uvijek se iznova neodoljivo utiskuje u moje sjećanje. To je momenat kada zadnji dan Ramazana čekam iftar. Onaj trenutak kad zauči ezan i po navici, kao i prethodnih večeri krenem da popijem gutljaj vode, a ruka stane u pola

pokreta prekinuta nekom specifičnom tugom sadržanom u konstataciji: “Sutra nema iftara!“

Taj trenutak koji izmamljuje suze i čovjeka od onog podosta oholog i bahatog kakvim uglavnom nastojimo biti u svojoj dunjalučkoj svakodnevnici, pretvara u istinskog jetima, koji, eto, kroz trenutak iftara zadnjeg dana posta, shvata da je samo nebitni list koji opstoji u životu na pateljci Božije milosti.

Treći momenat, sličan po intenzitetu i prirodi emocija desio mi se na rastanku sa Božijom kućom u Meki. Iako sam smatrao da ništa neće ostaviti dublji utisak od samog susreta s Božijom kućom ipak me rastanak sa njom demantovao. Učinio sam, polazeći, sedždu i ustajući sa sedžde još jednom pogledao u Kabu. Taj trenutak rastanka nikada nije prošao, i danas, godinama kasnije, vidim da se moje biće opire njemu. Rastanka s Kabom u stvari i nema. Kao da su sve ove godine nakon tog momenta u stvari ništa, samo san koji je smješten u onaj vapaj očiju koje se otimaju zapovijedi ostatka tijela koje se vraća ka Bosni, ka svojoj kući i porodici. No, u isto vrijeme, sva dešavanja u čovjekovom životu, opet, kao da su stalni hod od Safe do Merve, stalno kruženje, stalno skupljanje kamenčića i njihovo bacanje na sluge šejtanove, s jednim ciljem, da se čovjek povrati Kabi i da ostane u kruženju oko nje...

Esad Bajić

KURBAN U KUR'ANU I PRETHODNIM OBJAVAMA

O kurbanu se u Kur'anu ne govori često ako uzmemo u obzir sam izraz "kurban", no žrtvovanje imetka, vlastitog života u ime Uzvišenog Allaha teme su koje nalazimo u brojnim ajetima časne Knjige.

Iz Kur'ana se posve jasno vidi da je kurban bio propisan prvom čovjeku na Zemlji Ademu a.s., i njegovoj porodici. U suri *El-Maide*, 27. ajet čitamo riječi Gospodara našega: "*Istinski im ispričaj događaj dvojice sinova Ademovih. Obojica su kurban žrtvovali i poklonili. Od jednog je kurban bio primljen a od drugog nije. Tada onaj reče drugom: "Tebe ću ubiti!", a ovaj odgovori: "Žrtve Allah prima samo od dobrih i bogobojaznih!"*"

U ovom časnom ajetu nalazimo potvrdu da kurban kao praksa ne potječe tek od Ibrahima, a.s. kako mnogi misle i kako se često, pogrešno, prezentira.

Ovaj nam ajet daje još jednu bitnu dimenziju kurbana, a to je da u instituciji kurbana glavnu ulogu ne igra žrtva (kurban), njena kakvoća, nego iskrenost srca koje žrtvu prinosi.

Od samog početka bitisanja ljudi na Zemlji, odnosno od Adema, a.s., ustanovljava se pravilo da se žrtva izražava kroz formu žrtvovanja (klanja) domaćih životinja. U ta drevna vremena stoka je predstavljala imetak od najvećeg značaja i važnosti i sasvim je prirodno da su ljudi za Allahovo zadovoljstvo žrtvovali upravo stoku.

Islam je, dakle, odmah u startu, sa propisima koji su bili objavljeni Ademu, a.s., ustanovio propis kurbana, odnosno klanja stoke na ime žrtve Allaha radi.

U starim vjerozakonima islama koje su slijedili Ibrahimovi potomci po lozi njegova mlađeg sina Ishaka, a.s. poslanici Benu Israila žrtva se prinosila na taj način što se stoka na posebnom mjestu klala i potom bivala zapaljena. To je bila Žrtva paljenica kako se danas imenuje u tekstovima Starog i Novog Zavjeta i ona je, kako se vidi, vezana isključivo za odnos između Allaha i Njegova roba.

Kako je kurban bio propisan prvom čovjeku i poslaniku, Ademu, a.s., i njegovim sinovima tako je bio propisan i svim poslanicima poslije njega. Spominje se u nekim predajama da je Idrisu, a.s., bilo naređeno da prinosi tri stvari: tamjan, zaklane životinje i vino. Uz to je prinosio prve plodove od svega; od mirisnog bilja - ruže, od žitarica – pšenicu, a od voća – grožđe.[1]

U Starom Zavjetu u Prvoj knjizi Mojsijevoj kaže se za Nuha, a.s., da je prinosio žrtvu Bogu “od svake čiste stoke i od svijeh ptica čistijeh…“

Inače Stari Zavjet je krcat zapovijedima o prinošenju žrtava. Treća knjiga Mojsijeva sadrži posebna poglavlja o žrtvama naslovljena kao: “Zakon o žrtvama paljenicama“, “Zakon o žrtvama za grijeh“, “Zakon o žrtvama zahvalnim“, “Zakon o žrtvama jestivim“, “Zakon o žrtvama za prijestup“ …

---

[1] *Nedždžar A. W. Kasasulanbija, Mektebetud-arit-Turas, Bejrut* 1978, str 52-53.

Pored stoke i ljetine Židovi su u početku prinosili i ljuske žrtve. U Drugoj knjizi o carevima spominje se da je car Ahaz kao žrtvu prinio svoga sina. Kasnije se ova žrtva preinačila u žrtvovanje jednog dijela tijela te je tako obrezivanje (sunećenje) ostalo kao zamjena za ljudsku žrtvu.

U tekstu "Istorijat kurbana"[2], autora Rešada Bilalića, nalazimo prenesenu predaju po kojoj tradicija obrezivanja koja simboliše žrtvovanje, vodi porijeklo još od Adema, a.s.. U Barnabinu evanđelju[3] se navodi da je povod obrezivanju Ademov grijeh. Kaže se da se Adem zavjetovao da će pošto je zgriješio, usliša li mu Bog pokajanje, odsjeći jedan dio sebe. I kad mu je pokajanje uslišano na Džibrilovu uputu Adem se obrezao i ispunio svoje obećanje.

Sa hrišćanstvom ideja žrtve dobija nagli i potpuni preobražaj. Obznanjuje se da je Bog beskrajno Blag i Milostiv, ali i Pravedan. On ne traži žrtvu za iskupljenje pojedinačno od svakog čovjeka, On

---

[2] *Islamska misao*, godina V, Broj 55, jul 1983, str 9.

[3] Barnaba je bio Jevrej rođen na Kipru. Njegovo ime je bilo Josip, a zbog njegove odanosti stvari Isusovoj, drugi apostoli su mu dali nadimak Barnaba. Ovaj izraz se različito prevodi kao: "Sin utjehe", ili "Sin podsticaja". Evanđelje po Barnabi je bilo prihvaćeno kao kanonsko evanđelje do 325. godine. U četvrtoj godini imperatora Zenoa (478.) otkriveni su posmrtni ostaci Barnabe i tu je na njegovim grudima nađen primjerak Evanđelja po Barnabi, pisanog njegovom vlastitom rukom. (Acia Sanctorum, Boland Junii, tom II, stranice 422 i 450, Antwerp 1698). Ono sada počiva u Hof biblioteci u Beču. Na bosanski jezik preveo ga je M. Mlivo. Isto je dostupno na web stranici http://www.quranm.multicom.ba/barnaba/Barnaba-1.htm.

traži žrtvu za iskupljenje čitavog čovječanstva jer svaki čovjek je u biti grješan jer se rađa sa praroditeljskim grijehom praoca Adama. Da bi se svijet očistio, po hrišćanstvu, bilo je potrebno da Bog pošalje sina svoga jednorodnoga, koji će otjelovljen u ljudskom liku, živjeti ljudski život i biti iako sam bezgrješan, na krst razapet da bi svojom nevinom krvlju i mučeničkom smrću izbavio čovječanstvo iz grijeha.

Ovdje vidimo prisutnu ideju, ne žrtvovanja čovjeka radi Boga nego se žrtvuje Bog radi čovjeka.

Pored hrišćanstva žrtva je prisutna i kod drugih religija, a u stvari je, kako nam historija govori bila prisutna i kod svih naroda u svim vremenima.

Budući da islam ne započinje sa Kur'anom i časnim poslanikom Muhammedom a.s., kako se to danas ponegdje pogrešno predstavlja, onda nije čudo što u Kur'anu časnom nalazimo često pozivanje na "vjeru vašeg pretka Ibrahima" i nije čudno što neke institucije i odredbe uspostavljene od ovog Poslanika, primjerice hadždž, kurban, obrezivanje, nalaze svoju potpunu primjenu u islamu.

Kod Ibrahimovih a.s. potomaka po lozi njegova starijeg, prvorođenog sina Ismaila, a.s., kurban (žrtvovanje stoke) se veže za obred hodočašća Svetog Hrama – Kabe, što ju Ibrahim a.s. skupa sa Ismailom, a.s., izgradi po Allahovoj zapovijedi u dolini Beke, kasnije nazvanoj Meka. Znači, kod potomaka Ismailovih, kurban je vezan za obred hadždža i u tom smislu se klanje kurbana obavlja u vrijeme obavljanja hadža (Kurban-bajram), i na

jednom od mjesta hodočašća (dolina Mina). Sve je ovo, jasno, vezano za općepoznatu kušnju kojom je Allah iskušao odanost svog roba Ibrahima, a.s., naredivši mu u snu da kao kurban zakolje svoga sina Ismaila, a.s.,: "Pa pošto je dostigao s njim (dobu) privređivanja, reče: "O sinčiću moj! Uistinu, ja sam u snu vidio da te ja koljem, pa gledaj, šta vidiš?" Reče: "O oče moj! Učini šta ti se naređuje. Naći ćeš - ako Bog da - da sam ja od strpljivih."[4]

Pa pošto se oba pokoriše, i položi ga na čelo. I pozvasmo ga: "O Ibrahime! Već si ispunio snoviđenje. Uistinu, mi tako nagrađujemo dobročinitelje. Uistinu, ovo je to, kušnja očita."

I iskupismo ga žrtvom golemom, i ostavismo među kasnijim (pokoljenjima):

"Selam Ibrahimu! Tako nagrađujemo dobročinitelje! Uistinu, on je bio od robova Naših vjernika."

Ibrahim, a.s., je odabrao Boga i od Boga bio odabran. Pored ovog iskušenja da bi smo ovdje samo na tren potakli um na dosezanje deredža koje je imao Ibrahim, a.s., sjetimo se da je isti ovaj poslanik bio bacan u vatru od svog naroda i razna druga iskušenja u kojima je ostao čvrst na svom putu ka Bogu.

---

[4] Smatra se da se to dogodilo blizu ili u samoj Mekki. Neki misle da je to bilo u dolini Mine, sjeverno od Mekke, gdje se vrši obredno žrtvovanje svake godine kao sjećanje na žrtvu Ibrahima i Ismaila. Drugi kažu da je pravo mjesto žrtve bilo blizu Merwe koja je povezana sa Ismailovim djetinjstvom.

Ovaj običaj klanja kurbana potvrđen je objavljivanjem Kur'ana direktnom Ismailovom potomku, Resulullahu, Muhammedu, s.a.v.a., tako da kurban ostaje kao propisana forma žrtve u islamu sve do Sudnjeg Dana. Također je Kur'anom propisano da se meso koristi za ishranu određenih kategorija ljudi, tako da žrtvovanje kurbana nema samo karakter ličnog odnosa između Allaha i roba koji kolje kurban, već ono sada poprima širi društveni i socijalni kontekst.

“*A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda hadždža i vi od njih imate koristi; zato spominjite Allahovo Ime kad budu u redove poredane; a kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onoga koji prosi; Tako smo vam ih podčinili da biste zahvalni bili. Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša; Tako vam ih je podčinio da biste Allaha veličali, zato što vas je uputio. I obraduj one koji dobra djela čine.*"[5]

Bez obzira na to što kurban sada poprima i širi socijalni karakter, njegova suština i dalje ostaje u relacijama između Rabba i roba zato što do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela. Prema tome pitanje žrtve je uvijek vezano za lični odnos roba prema Allahu i za njegov lični nijjet. Stoga za potpuno shvatanje institucije kurbana trebamo posvetiti truda pokušaju dosezanja unutarnje dimenzije same žrtve u islamu.

---

[5] *El-Hadždž*, 36-37.

Da bi donekle na jednostavan način predstavio pravu dimenziju žrtve u islamu poslužit ću se iznošenjem kur'anskih i starozavjetnih kazivanja o slučaju dvojice sinova Ademovih, od kojih je jednom, kako sam već naveo žrtva bila primljena, a drugom nije.

Pogledajmo ovo uspoređivanje u kojem se na najljepši način pokazuje šta je to ono osnovno što se gleda u svakom našem trudu pa i u našem prinošenju žrtve.

Kur'an se zadovoljava da ovo kazivanje nazove "viješću o dvojici sinova Ademovih" koja je "istinita" zanemarujući mjesto i vrijeme događaja, a ističući povod kazivanja "kad obojica žrtve prinesoše".

Stari Zavjet je nešto iscrpniji u razradi fabule ove pripovijesti. On navodi imena sinova Ademovih; to su Kain i Abel (Kabil i Habil), njihova zanimanja; Kain je ratar, a Abel je pastir. Spominje se i priroda žrtve: "Kain prinese Gospodinu od roda zemaljskog, a Abel prinese od prvine stada svojega i od njihove pretiline." Te zato: "Gospodin pogleda na Abela i na njegov prinos a na Kaina i njegov prinos ne pogleda."[6]

Abelova žrtva bila je u krvi a Kainova u žitu. Iz ovog starozavjetnog kazivanja da se naslutiti da je razlog prihvaćanja žrtve od Abela taj što je on prinio: "od prvina stada svojega i od njihove pretiline", tj. od najboljeg što je imao dok u Kur'anu časnom nalazimo: "*Bog prima samo od bogobojaznih*."[7]

[6] *Prva knjiga*, Moj, 4:4-5.

[7] *El-Maide*, 31.

Stari Zavjet stavlja akcent na materijalnu vrijednost žrtve dok Kur'an stavlja akcent na vrijednost namjere s kojom se žrtvuje. Tamo se traži čin, u Kur'anu se ispituje motiv. Tamo se polazi od izvanjskog i sporednog a u Kur'anu od unutarnjeg i bitnog. U prvom slučaju se namjera vrjednuje prema djelima a u drugom se djelo prosuđuje prema namjeri. U prvom slučaju se blizina postiže ponuđenom žrtvom a u drugom slučaju ona se postiže otvorenim i čestitim srcem jer: "Bogu neće nikad stići meso njihovo, niti krv njihova. Njemu će stići vaša bogobojaznost."[8]

Naravno ako želimo da još dublje proniknemo u unutrašnju dimenzije žrtve u islamu potrebno je da svom umu, emocijama, svim našim unutarnjim čulima podastremo slučaj Ibrahima, a.s..

Možemo li pojmiti bol i borbu njegovu, kada je poslije sna koji je sanjao razabrao šta mu se naređuje. Možemo li sebi predstaviti dijalog između oca i sina, dijalog kakvog do tada historija nije zabilježila.

Budući da je tema ove knjige kurban i hadždž, onda je u stvari tema ove knjige Ibrahim, a.s., jer i kurban i hadždž obredi su u kojima mi danas oživljavamo sliku ibrahimovskog vremena, ibrahimovskih događaja. I jedan i drugi obred u stvari su naše posvjedočenje sveopće istine življenja, naše posvjedočenje iskrenosti naše odluke da ovaj dunjalučki život živimo kao pravi i iskreni vjernici.

---

[8] *El-Hadždž*, 32.

Ovdje ću iznijeti nekoliko činjenica potkrijepljenih kur'anskim ajetima kako bi donekle razumu primakao shvatanje veličine Ibrahima, a.s. i samog pojma "Ibrahim-jedan ummet" te podsjetio čitaoce na bitnije momente Ibrahimovog, a.s,. života bez čijeg poznavanja nema ni pravog i suštinskog shvatanja obreda kurbana i hadždža.

Ibrahim, a.s., - utemeljitelj islama

Po kur'anskom stavu prvi čovjek koji je imenom Islam prozvao ovu vjeru i koji je svoje sljedbenike zvao muslimanima jeste Ibrahim, a.s.,: "...vjera pretka vašeg Ibrahima, on vas je prije nazvao muslimanima…"

Zbog toga što je Ibrahimovo, a.s., pravo nad muslimanima veće nego što ga mi zamišljamo, ukazat ćemo na neke od njegovih usluga.

1) izbor imena Islam za vjeru i naziva muslimani za sljedbenike Islama;
2) udaranje temelja kući jednoboštva i kible muslimana: *"I kada su temelje hrama podizali, Ibrahim i Ismail govorili su: Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš"*[9]
3) traženje od Allaha, dž. š., da pošalje našega Poslanika, a.s.,: *"Gospodaru naš, pošalji im Poslanika, jednog od njih, koji će im ajete*

[9] *El-Bekare, 127.*

Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih, jer Ti si uistinu silan i mudar.“[10]

Allame Tabatabai u tefsiru *El-Mizan*, u komentaru ovog ajeta citira hadis Poslanika, a.s., gdje kaže: “*Ja sam primljena dova Ibrahimova.”*

Koliko je samo mjesto čovjeka kod Allaha dž.š., da na njegovu dovu može poslati ličnost poput Muhammeda a.s., koji je milost svim svjetovima.

4) Utemeljenje Kabe: *“Prvi hram za ljude jeste onaj sagrađen u Meki, blagoslovljen je on i uputa svjetovima.“*[11]

Ibrahim, a.s., uživa veliki ugled među sljedbenicima triju vjera: jevrejstva, kršćanstva i islama. On spada u najodabranije poslanike. Otac je svih vjerovjesnika (ebu-l-enbija’), jer svaka knjiga koja je objavljena nakon njega, objavljena je poslanicima koji vode porijeklo od njegove loze. Ibrahim je imao dva sina koja je Allah dž.š., odabrao za poslanike: Ismaila i Ishaka. Ismail je djed poslanika Muhammeda a.s. i djed Arapa Hidžaza, jer njihovo porijeklo potiče od njegova dva sina: Nabita i Kajzara (Kedara).

Kur’an ukazuje na Ibrahimovo očinstvo Arapima: “*... i u vjeri vam ništa teško nije propisao, u vjeri pretka vašeg Ibrahima. Allah vas je odavno muslimanima nazvao, i u ovom Kur’anu...“* [12]

Ishakov potomak je Jakub, koji je nazvan Israil i od njega vode porijeklo sinovi Israilovi, t.j.

---

[10] *El-Bekare, 129.*
[11] *Ali Imran, 96.*
[12] *Hadždž,*78.

Jevreji. Iz njihove loze je bilo mnogo poslanika, a pečat im je bio Isa, a.s.

Poznavanje vjere Babilonaca nam pomaže da shvatimo kur'anske ajete koji govore o vjeri Ibrahimova naroda. Stanovnici Babilona su imali više bogova. Svaki grad je imao svoje božanstvo koje ga štiti, a svaka provincija i selo je imalo manja božanstva koja su obožavali, iako su službeno imali svi najveće božanstvo. Vladari su osjećali veliku potrebu za oprostom i zbog toga su božanstvima gradili hramove u koje su stavljali namještaj, hranu i vino. U takvoj sredini odrasta Ibrahim kojem je Allah dž.š., darovao uputu i saznanje da je samo jedan Gospodar, Allah, i da On nad svim vlada. Nakon toga se Ibrahim upućuje svome narodu ukazujući im na istinu.

"*Mi smo još prije Ibrahimu razboritost dali i dobro smo ga poznavali. Kad on ocu svome i narodu svome reče: "Kakvi su ovo kumiri kojima se i dan i noć klanjate?" Oni odgovoriše: "I naši preci su im se klanjali." "I vi ste, a i preci vaši su bili u očitoj zabludi" -reče. "Govoriš li ti to ozbiljno ili se samo šališ?" - upitaše oni. "Ne", -reče - "Gospodar vaš je Gospodar nebesa i Zemlje, On je njih stvorio, i ja ću vam to dokazati."* [13]

Pravdanje njegova naroda je bilo da su njihovi preci obožavali kipove i da ih oni samo slijede. To je neosnovan dokaz kojim nasilnici opravdaju svoje postupke u svim vremenima i na taj način slijepo slijede svoje pretke. Ibrahim je želio da oslobodi svoj narod od vjerovanja u kipove, i da

[13] *El-Enbija'*, 51-56.

ih uputi na pravi put ka robovanju jednom Gospodaru.

“A da li ste razmišljali“ -upita on - “da su oni kojima se klanjate vi i kojima su se klanjali davni preci vaši, doista, neprijatelji moji? Ali to nije Gospodar svjetova, koji me je stvorio i na pravi put uputio, i koji me hrani i poji, i koji me kad se razbolim liječi, i koji će mi život oduzeti, i koji će me poslije oživjeti, i koji će mi, nadam se, pogreške moje na Sudnjem danu oprostiti!“[14]

Ovi ajeti ukazuju na Ibrahimov iman, iman onoga koji je pokoran Allahu, i koji se riješio briga u svojoj duši u kojoj vlada samo spokoj i sreća. Ibrahimov otac ne samo da je obožavao kipove, već ih je pravio i prodavao. To je Ibrahima jako pogodilo i osjetio je da mu je dužnost da posavjetuje svoga najbližeg i da ga opomene posljedicama nevjerovanja.

Način na koji ga Ibrahim poziva je pun dokaza, obraćajući mu se lijepim govorom, punim nježnosti.

“Spomeni, u Knjizi, Ibrahima! On je bio istinoljubiv, vjerovjesnik. Kada je rekao ocu svome: “O oče moj, zašto se klanjaš onome koji niti čuje niti vidi, niti ti može od ikakve koristi biti? O oče moj, meni dolazi znanje, a ne tebi; zato mene slijedi, i ja ću te na pravi put uputiti; o oče moj, ne klanjaj se šejtanu, šejtan je Milostivome uvijek neposlušan; o oče moj, bojim se da te od Milostivog ne stigne kazna, pa da budeš šejtanu drug“.

---

[14] *Eš-Šuara’*,75-82.

Otac njegov je rekao: "Zar ti mrziš božanstva moja, o Ibrahime? Ako se ne okaniš, zbilja ću te kamenjem protjerati, zato me za dugo vremena napusti!"

"Mir tebi!"-reče Ibrahim. "Molit ću Gospodara svoga da ti oprosti, jer On je vrlo dobar prema meni. I napustit ću i vas i sve one kojima se mimo Allaha klanjate i klanjat ću se svome Gospodaru; nadam se da neću biti nesretan u klanjanju Gospodaru mome."

I pošto napusti njih i one koji su se mimo Allaha klanjali, Mi mu Ishaka i Jakuba darovasmo, i obojicu vjerovjesnicima učinismo." [15]

Njegov govor je bio iz srca i svaki svoj savjet počinje riječima: *"O moj oče!"* Ibrahim navodi dokaze svome ocu i savjetuje ga da ne obožava onoga koji nema moći da mu pomogne. On ne naziva svoga oca neznalicom, niti sebe poznavaocem kako ne bi odvratio očevu pažnju od sebe. Ibrahim nastavlja da ga savjetuje, ali njegov otac mu prijeti kamenovanjem. Na to mu Ibrahim ne uzvraća istom mjerom, već govori da će tražiti oprosta za njega i da će se odvojiti od njih ako im nanosi zlo. On traži oprosta za svoga oca, ali je to bilo prije nego što njegov otac odbija istinu:

"A što je Ibrahim tražio oprosta za svoga oca bilo je samo zbog obećanja koje mu je dao. A čim mu je bilo jasno, da je on Allahov neprijatelj, on ga se odrekao. Ibrahim je doista bio pun sažaljenja i obazriv." [16]

---

[15] *Merjem*, 41-49.
[16] *Et-Tevbe*, 114.

U Hadisu Kudsi je objavljeno: *“Robe moj klanjaj mi se da bi te učinio Sebi sličnim.“* (da bi u sebi oživio moje sifate).

Bilo bi dobro da se ovdje podsjetimo na nekoliko momenata iz časne Knjige u kojima se naređuje poslanicima da se na lijep način ophode čak i prema onima za koje bi nejak ljudski um rekao da nema prilike da prihvate pravu vjeru. Sjetimo se Allahova dž.š. naređenja Musa a.s. da se “na lijep način“ on i brat njegov obrate Faraonu. Ova naredba “na lijep način“ upućena Musau i njegovu bratu Harunu a.s. dva puta se ponavlja u Kur'anu. Ovo je pouka svim vjernicima kako da u islam pozivaju. Vidimo da nema mjesta srdžbi, bijesu i krutosti, jer ako je Faraon zaslužio da bude lijepom riječju pozivan u islam, u pravu vjeru, onda su to sigurno zaslužila i naša sabraća, komšije itd. Ujedno ovo je poruka svim ljudima, dobrim našim Bošnjacima da za pokajanje nikad nije kasno, da za kurban nikad nije kasno, da za hadždž nikad nije kasno, da za namaz nikad nije kasno, naravno u smislu da se prihvatimo ovog ibadeta a ne u smislu da ga pod ovom izlikom ostavljamo za sutra.

Ovo je poruka svima onima koji kažu: “Mi smo živjeli u takvu vaktu, naše je vrijeme prošlo!“

Prošlo je jedino vrijeme onih koji nisu htjeli razmišljati, niti Bogu u pokajanju ruke podići za sve druge do zadnjeg daha njihova, ako Bog da, ima nade ukoliko se osvijeste.

Allah dž.š. u Kur’anu kaže: *“Pa strpi se radi presude Gospodara tvog, i ne budi kao saputnik (velike) ribe, kad je povikao, a on je bio očajan. I*

da ga nije stigla blagodat od Gospodara njegovog, doista bi bio izbačen na pusto mjesto, i on bi prekoren bio. Pa ga je odabrao Gospodar njegov te ga učinio (jednim) od pravednih.“[17]

Ovdje se, očituje prednost Poslanikova a.s. nad Junusom a.s.. “*On je dopustio da ga srdžba savlada pa je bio na udaru srdžbe Allahove. Ali smo ga ipak izabrali na osnovu onoga što je ranije činio i na osnovu ibadeta njegovih.“* Dakle, ono što čovjeka uzdiže jeste robovanje Bogu.

Slijedeća poruka ajeta sure *An-Naml* jeste da je svaka nova odlika i stupanj u usavršavanju čovjeka ustvari milost od Allaha dž.š. i da je sve to kušnja jer se kaže “da bi vidio hoću li biti zahvalan ili ću poreći.“ Zato je svaka podarena odlika ujedno i kušnja koja čovjeka može odvesti u propast. Također se u suri *Al-Qamar*: 54-55, kaže: *“Zaista, samo oni koji taqwu*[18] *posjeduju oni će biti na mjestu istine u Džennetu vječnom.“*

Ovdje treba naglasiti da između djela i njegova učinka postoji zbiljska nit koja ih povezuje, npr. namaz se ne svodi samo na obavljanje dužnosti, nego ostavlja i drugi trag u nama čineći onu stvarnu vezu sa Bogom.

U suri *Al-Bekare*: 183, kaže: “*O vi koji vjerujete, propisuje vam se post kao i onima prije vas da biste takvaluk postigli*.“

---

[17] *Qalem*, 48-50.

[18] Riječ “takwa“ koja se u Kur'anu često spominje uglavnom se kod nas prevodi kao “bogobojaznost“, no značenje ove riječi je mnogo dublje i šire te bi smo ga prije mogli naslutiti kao *svjesnost o Bogu*, *predanost Bogu* itd.

I u suri *At-Talak*: 2: "*...Oni koji su mutekini On će za njih izlaz naći* (okoristit će se Objavom)." Također se na sličan način govori i u suri *Ali 'Imran* o onima koji ne posjeduju nikakav strah nego se oslanjaju samo na Allaha dž.š..

Svi ovi ajeti ukazuju na suštinsku vezu djelo – učinak i kazuju o tome da će svako na Sudnjem Danu biti gost vlastitih djela. Svaka osoba čije ponašanje i djelovanje bude u skladu sa zakonima na kojima počiva kreacija Allahova dž.š., napredovat će putem svog savršenstva do konačnog cilja.

Stoga se u suri *Al-Bekara*: 261, kaže: "*Primjer onih koji udjeljuju na putu Allahovu je primjer onoga koji posije zrno iz koga nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna.*" To umnožavanje čovjekovih djela grana se beskonačno do Sudnjeg Dana kao ono zrno koje će već u sljedećoj žetvi dati 49.000 zrna. I to umnožavanje djela dobrih će biti razlogom tuge *mu'mina* i *kafira*. *Mu'mina* zato što nije više dobra činio, a *kafira* što ga nikako činio nije. Allah dž.š. na kraju ajeta kaže: "*Allah će dodati koliko On hoće, Allah je neizmjerno dobar i sve zna*".

Pouka iz kazivanja o Ibrahimu i Ismailu, a.s.

Za istinsko shvatanje uloge kurbana i same suštine ovog obreda neophodno je da shvatimo ovu bitnu povezanost dijela i nijjeta.

U jednom rivajetu se prenosi da je jedan čovjek sa prijateljima utanačio odlazak na hadždž nekom

karavanom, ali je u posljednjem trenutku odustao. Kad su se prijatelji vratili rekoše mu: “Što nas prevari, kad si već išao zašto nisi htio ići s nama.“ On im odgovori: “Pa ja uopće nisam išao.“ Oni će na to: “Kako nisi kad smo te i mi i drugi vidjeli tamo.“ Riješili su svi skupa otići njihovu imamu da razriješe ovaj nesporazum. Imam ga je upitao za razlog zbog kojeg je u zadnjem trenutku promijenio mišljenje o odlasku. Čovjek reče: “Prije svog polaska sam sreo ženu koja je u ruci nosila crknutu kokoš. Pitao sam je zašto će joj ta kokoš. Ona mi nije htjela odgovoriti ali nakon mog insistiranja ipak je rekla da njome kani prehraniti bolesnog muža Sejida i njihovu djecu, te da misli da, s obzirom da nemaju drugog izlaza, njima nije haram jesti crkotinu. Ja sam se malo zamislio stavio ruku u džep i dao joj novac namijenjen za hadždž da prehrani svoju porodicu.“ “Eto zašto su te tvoji prijatelji vidjeli na hadždžu iako ti i ne znaš da si bio tamo. Allah dž.š. je poslao meleka u tvom obliku da svake godine do Sudnjeg Dana obavlja hadždž za tebe“, reče mu imam .

Naša djela na ovom svijetu imaju rezultate, a njihove rezultate ćemo ubirati i na onom svijetu. Dakle, odnos djelo – rezultat djela nije samo onaj odnos koji mi na prvi pogled vidimo nego je to nešto mnogo dublje.

Kada Allah dž.š. u Kur’anu kaže da će *700* puta uvećati naša dobra djela *(7 klasova puta 100 zrna)* da li se to odnosi samo na naša djela ili se odnosi i na nas same?

Čovjek je taj koji uzrokuje dobro djelo i svako djelo je učinjeno od nas samih.

U suri *At-Tevba* se kaže: “Allah je od vjernika kupio duše i imetke njihove...“

Također *Al-Bekare*, 207: “A među ljudima je i onaj koji je prodao sebe (svoju dušu) tražeći zadovoljstvo Allahovo...“

Ako Allah dž.š. na ovaj način pravi transakciju sa djelom onda će sigurno praviti istu transakciju i sa čovjekom. Onaj ko uradi dobro djelo (npr. pokloni nešto) dobija 700 puta višu nagradu ali onaj ko preda (Bogu) svoju dušu Allah mu je 700 puta uveća.

U suri *An-Nahl*: 120, kaže se: *“Ibrahim je bio jedan ummet...“*

Kako je to Ibrahim postao jedan ummet?

Nije li on zadobio Božiju nagradu u onom omjeru u kojem je to Bog obećao te tako uvećao sebe i svoju dušu na veličinu jednog ummeta..

Kur'an kaže čuvajte svoje duše, pazite na njih , a ako to budete radili, ako ste na pravom putu, zalutali vam neće moći nauditi. Jer šerijat i razum nalažu da prije očišćenja djela treba očistiti dušu.

Zato Poslanik a.s.. kaže: “*Ko nekog uputi na dobro djelo piše mu se sevab.“*

Iz Poslanikova a.s. kazivanja: “*Ja sam proizvod Ibrahimove dove.*“ da se zaključiti da će Ibrahim a.s. biti učesnik u dobrim djelima svih muslimana, a do ovakvog stupnja došao je pošto je nakon *eslim*-pokori se, rekao *teslim*-pokoravam se Gospodaru Svjetova i ustrajao na tome.

Ibrahim a.s. je odlikovan u Kur'anu sa titulom Halilullah (Allahov bliski prijatelj). U suri *An-Nisa*, Allah kaže: *"Allah je uzeo Ibrahima za (bliskog) prijatelja."*[19]

On je također opisan u suri *En-Nahl* kao primjer: "*Ibrahim je bio primjer čestitosti, pokoran Allahu, pravi vjernik, nije druge smatrao Allahu ravnim.*" [20]

Mnogo ajeta u Kur'anu opisuje Ibrahimovo, a.s., suprotstavljanje idolopoklonstvu. On to čini racionalnim argumentima nasuprot skepticizma i stavova mnogobožaca. U suri *Al-Bekara* Allah dž.š. objavljuuje "*Zar nisi čuo za onoga koji se s Ibrahimom o njegovu Gospodaru prepirao, onda kad mu je Allah carstvo dao? Kad Ibrahim reče: 'Gospodar moj je Onaj koji život i smrt daje', - on odgovori: 'Ja dajem život i smrt!' – 'Allah čini da sunce izlazi sa istoka' – reče Ibrahim -, 'pa učini ti da grane sa zapada!' I nevjernik se zbuni. – A Allah silnicima neće ukazati na pravi put."*[21]

Napustio je zemlju svojih očeva da bi postao stranac u obećanoj zemlji. Zemlja gdje je Ibrahim nastavio svoju životnu borbu, pozivao u vjeru, sam noseći ogromnu odgovornost svoje monoteističke misije u vremenu mraka, tiranije, nepravde i neznanja. Ibrahim a.s. nije imao djece. Kroz svoj poslanički vijek i službu Bogu, Ibrahim a.s. je stario i sve više želio da ima sina, ali njegova žena Sara je bila nerotkinja.

---

[19] *En-Nisa*, 125.
[20] *En-Nahl*, 20.
[21] *El-Bekare*, 258.

"*Gospodaru moj, daj mi porod čestit!"*[22] molio je Allaha dž.š.

I Allah je ispunio svoje obećanje i učinio Ibrahima, a.s., začetnikom dugog niza Poslanika, korijenom veličanstvene univerzalne religije.

"I Mi smo ga obradovali dječakom blage naravi."[23]

Allah dž.š. se smilovao starosti, usamljenosti, beznađu i muci svog vjernog Poslanika. Za Ibrahima, a.s., Ismail nije bio samo sin oca koji nije prije imao djece, on je bio kraj čekanja koje je trajalo cijeli život, bio je nagrada za cijeli vijek patnje, plod njegovog života.

Ismail, a.s, je bio obećanje za buduće generacije i na neki način Ibrahimov a.s. cijeli dunjalučki svijet.

Kroz radost i veselje Ibrahimovog doma, Ismail, a.s., je brzo rastao obasjan svjetlom očeve ljubavi. Ali Allah dž.š. je odlučio da ne ostane tako. Ibrahim, a.s., je trebao biti iskušan još jednom. Ibrahim je imao viziju u kojoj mu je Allah dž.š. naredio da usmrti svog jedinog sina. Nemoguće je riječima iskazati šta je značila Ibrahimu, a.s., Allahova, dž.š., naredba da žrtvuje svog jedinog sina Ismaila, a.s., Veličinu tog bola ne možemo ni da zamislimo a da ne zadrhtimo od straha. Kako može Ibrahim uzeti svog voljenog sina, plod svog života, radost svog srca, smisao svog življenja; svog Ismaila, položiti na zemlju, staviti nož na njegov vrat i ubiti ga?

[22] *Es-Saffat*, 100.
[23] *Es-Saffat*, 101.

Lakše je da Ibrahim bude zaklan od ruke Ismaila! Ali ne, mladi Ismail mora umrijeti a stari Ibrahim živjeti. Ibrahim, rušitelj idola, morao se osjećati raskomadanim!

Ibrahim nije odmah odlučio. Kroz snažan bol odlučivao se, a tek nakon treće vizije konačno je odlučio da sprovede Allahovo naređenje. Ovo je predstavljeno na hadžu kroz ritual kamenovanja tri idola koji predstavljaju prokletog Iblisa koji iskušava Ibrahima, a.s., da se ne pokori Allahu, dž.š.

Kada "istina" veže nečiji zemaljski život, većina ljudi odmah postane tragalac za istinom. Ali kada se istina protivi životu i vodi teškoćama, gubitcima i opasnostima, vrlo je malo tragalaca za istinom. Iblis prokleti se daje na posao odmah čim nađe tragove straha, slabosti, dileme, očajanja, zavisti, sebičnosti i tada ima veću uspješnost protiv nekoga ili nečega. Iblis prokleti ponekada propagira logične razloge, intelektualna ili religiozna opravdanja da bi dosegao svoj krajnji cilj.

Na primjer, mi možemo zamisliti da je, slomljen bolom i rastresen, Ibrahim, a.s., mogao naći mnogo opravdanja:

Možda žrtvovanje ima samo metaforično značenje i treba da predstavlja ubijanje "ega"?
Možda "Ismail" ima generalni smisao i ne odnosi se na Ibrahimovog, a.s., sina?
Možda "usmrti Ismaila" zapravo znači "usmrti ljubav prema Ismailu"?

Ibrahim, a.s., je mogao pronaći mnogo interpretacija svoje vizije.

Ali Ibrahim, a.s., Allahov bliski prijatelj, je imao vjeru u Allaha, dž.š,. i znao da Allah od njega zahtjeva žrtvu.

Ibrahimova savjest je ismijala sva logična opravdanja i razloge.

Ibrahim, a.s., je stavio ljubav prema Bogu iznad samoljublja, poslanstvo iznad sina, odanost prema Bogu iznad lojalnosti obitelji, Istinu iznad stvarnosti, savjest iznad instinkta, odgovornost iznad zadovoljstva, dužnost iznad prava, monoteizam iznad mnogoboštva. Izabrao je napredak a ne stagnaciju.

Ibrahim je izabrao Boga i predao Ismaila.

Na Mini[24] se desila nevjerovatna i zastrašujuća konverzacija između oca i sina. Ibrahim, a.s., reče Ismailu: “O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem, pa šta ti misliš?“[25]

Kako zastrašujuće riječi za dijete!

Ismail, a.s., je mogao ne odgovoriti. Mogao je pitati Ibrahima da se uzdrži od toga.

Ali Ismail, a.s., je također bio vjernik. On se predao volji Allaha, dž.š.

Oslobađajući svog oca očaja, Ismail, a.s., mu je dao ove utješne riječi: “ O oče moj“– reče – “onako kako ti se naređuje postupi; vidjeti ćeš, ako Bog da, da ću sve izdržati.“[26]

---

[24] Mjesto na kom se u vrijeme hadždža bacaju kamenčići.

[25] *Es-Saffat*, 102.

[26] *Es-Saffat*, 102.

Ibrahim, a.s., je pitao sina i on se svojom voljom ponudio Allahovom naređenju.

Ibrahimov izbor je žrtva.
Ismailov izbor je vlastita žrtva, šehadet.

To je Ibrahimu dalo snage. Vezao je svoje srce za Boga, u jednu ruku uzeo Ismaila, radost svog života, a u drugu nož svoje vjere sve dok nije stigao do mjesta za žrtvovanje. Kroz svu patnju, bilo mu je moguće da se okrene i vrati. Ipak je položio Ismaila na zemlju, okrenuo njegovo lice od sebe da bi našao snage za slomljenu dušu i ukočenu ruku.

I tako je zaklan Ismail.
Ali, Allahovom milošću, nož Ismaila nije zasjekao. Ibrahim, a.s., je primio ovna i bio pozvan od Allaha*: "O Ibrahime, ti si se Objavi u snu odazvao; - a Mi ovako nagrađujemo one koji dobra djela čine, - to je zaista bilo pravo iskušenje*!"[27]

Ibrahim je dobio sve i sačuvao Ismaila. To znači da Ibrahimov Bog nije krvožedan kao bogovi Inka ili Hindu božanstva.

I, simbolično, jedina krv prolivena u ovoj priči je krv Iblisa prokletog.

Ljudi imaju potrebe dok Bog ne treba ništa. On je Sebi dovoljan.

Allah, dž.š., i Njegova Mudrost su uzdigli Ibrahima, a.s., na najviši nivo žrtvovanja sina, bez žrtvovanja Ismaila.

---

[27] *Es-Saffat*, 104-105.

Allah dž.š. uzdiže Ismaila na najviši nivo žrtvovanja sebe Bogu, bez bilo kakve štete po njega.

Ovaj događaj ne govori o muci i patnji ljudskog roda, već nas upućuje u perfekciju čovječanstva, slobodu iz zatvora instinkta i sebičnosti, uzdizanje duha.

Ovaj veličanstveni događaj nas također uči, kroz Ibrahima, da ljudski život, Ismailov, Ibrahimov, svačiji, dobiva svoje značenje i vrijednost od Boga, Izvora Kreacije – a ne od prirode.

Značajno je da dobre stvari u životu, predstavljene Ismailom, ne crpe svoju vrijednost iz činjenice da postoje i da mogu biti vrednovane, uživane i da se njima može oduševiti, već od Boga, Izvora Kreacije.

Ibrahim, a.s., je, na neki način, dao Ismaila da bi ga potom dobio natrag na prikladnijoj osnovi. Ovaj događaj nas uči da je Bog Dobrota, Ljepota…

Ljudi različito ispoljavaju svoju odanost Bogu, familiji ili naciji (državi). Sekularno orjentisan um ispoljava osjećaj apsolutne odanosti naciji (i familiji) dok religiozna savjest će se usmjeriti apsolutnom osjećaju obaveze prema Bogu. Za sekularno orjentisan um, Ibrahim, a.s., je bio spreman *ubiti* Ismaila, dok će savjestan i religiozan um to tumačiti kao spremnost da *žrtvuje* Ismaila. Ibrahim, a.s., nas dakle upućuje da smo dužni ispoljavati apsolutnu privrženost samo Bogu, a kroz našu odanost Bogu shvatit

ćemo koje pozicije zauzeti prema obitelji i naciji, nikako obratno.

Ibrahimov Ismail je bio njegov sin.

Ali mi, ko je naš Ismail?

Šta je to?

Naša diploma?

Naša reputacija?

Naš položaj?

Naš novac?

Naša kuća?

Naš automobil?

Naš voljeni?

Naša obitelj?

Naše znanje? Naše zvanje? Naša odjeća? Naša slava? Naša duša? Naša duhovnost? Naša ljepota? Naša snaga? Naša karijera....?

Kako znati?

Šta god u našim očima zauzima mjesto Ismaila u očima Ibrahima!

Šta god nas slabi na putu vjere!

Šta god nas zaustavlja u našem pokretu!

Šta god donosi sumnje našem osjećaju odgovornosti!

Šta god je zatvorilo našu slobodu!

Šta god nas tjera na kompromise i izgovore!

Šta god čini naše uši gluhe na Poruku Istine!

Šta god nas poziva da se zadovoljimo sobom!

Šta god uzrokuje da izbjegavamo dužnosti!

Ko god ili šta god nas želi zadržati samo pored njega/nje ili toga!

To su znakovi našeg Ismaila.

Potražimo ih i uništimo ih da bi se mogli približiti Allahu, dž.š., i otkloniti nož sa grla potlačenih Muslimana.

Mi većinu poslova radimo po navici ili po dikatatu situacije. Nije greška ako je neka naša navika proistekla iz smišljenog postupka učinjenog u ime Boga, no greška je kad čitav život provedemo kao kuglica u fliper-aparatu prepuštajući se udarcima poluga, tad i ako učinimo neko dobro - to dobro nije naše, jer nije nas bilo u njegovom planiranju niti je tog dobra bilo u našem nijjetu. Većina muslimana danas prepustila se ovom “fliper-životu“ izgubivši suštinsku povezanost sa svojom vjerom.

KURBAN-PROPISI

Kurban[28] je propisan druge godine po hidžri, kao i zekat i oba bajram namaza. Njegovu utemeljenost nalazimo u Kur'anu, sunnetu i idžma'u. Klanje kurbana također spada u djela kojima se približava Allahu dž.š. i pokazuje spremnost na materijalnu žrtvu.

Allah, dž.š., u suri *Kevser* kaže: "*Mi smo ti uistinu, mnogo dobra dali, zato namaz radi Allaha klanjaj i kurban kolji,' 'onaj koji tebe mrzi sigurno će on bez pomena ostati!"*[29]

"Doista će kurban na Dan stajanja (Jevmu-l-kijameh) doći sa svojim rogovima, vunom i papcima. Zaista kurbanska krv stigne Allahu prije nego što padne na zemlju, pa zato lijepo postupajte sa kurbanima"[30]

Poslanik, a.s., za one koji imaju mogućnost da zakolju kurban, pa to ne žele učiniti kaže, da ne dolaze na klanjanje Bajram-namaza. Prenosi se da je Poslanik, a.s., rekao: "*Ko bude u mogućnosti da zakolje kurban, a ne zakolje ga, neka se ne primiče našoj musali (mjestu gdje se klanja Bajram-namaz)!"*[31]

Kurban nisu dužni zaklati siromasi i dužnici. Kurban se ne može klati prije klanjanja Bajram-

[28] Kurban je vadžib po našem mezhebu a kod drugih je sunnet-i muekkede.

[29] Sura *Kevser*.

[30] El-Hakim, Ibn Madže i Tirmizi; *Fikhu'l-islami ve ediltetuhu*, V, 527.; El-Mugni, VIII, 617.

[31] Ahmed i Ibn Madže*, Nejlu'l- ewtar*, V, 117.; *Zuhajli, Fikhu'l-islami ve ediltetuhu,* V, 527.

namaza, kao što stoji u hadisu. Prenosi El-Bedželi:“Klali smo kurban sa Poslanikom, a.s., jednoga dana (od Kurban-bajrama), a već su neki ljudi zaklali svoje kurbane prije obavljenog namaza (bajrama), pa kada smo završili i kada ih je vidio Poslanik, a.s., da su zaklali kurbane prije namaza, reče im: ”Ko zakolje kurban prije namaza neka zakolje drugi kurban, a onaj ko to nije uradio neka sada u ime Allaha to učini!”[32]

Kurban je, dakle, vrsta ibadeta koja podrazumijeva žrtvu određene vrste životinja, brava i goveda u određeno vrijeme s ciljem približavanja Allahu, dž.š.

Ova vrsta ibadeta je, kako smo na početku poglavlja naglasili, vadžib po našem hanefijskom mezhebu, a ustanovljena je naredbom Kur'ana i Hadisa Božijeg Poslanika. Uzvišeni objavljuje: *“Zaista smo ti mi dali najveće dobro, ovog i budućeg svijeta. Pa klanjaj svome Gospodaru i kolji kurban. Zaista je onaj koji te mrzi bez spomena.”*[33]

“Reci, Moja molitva, moj kurban, moj život i moja smrt pripadaju samo Allahu Gospodaru svjetova.”[34]

Ebu Rafi, r.a., prenosi da je Božiji Poslanik, a.s., kada bi kupovao kurban, tražio da izabere najljepšeg, a kada završi sa hutbom na Bajram, izabrao bi od dva kupljena kurbana jednog i sobom ga zaklao izgovarajući: “Bože, ovo je od mog čitavog ummeta, za svakog onog ko svjedoči

---

[32] Buharija.
[33] *El-Kevser*, 1-3.
[34] *El-En'am*, 162.

da si Ti samo Jedan i ko svjedoči meni da sam prenio Objavu“, a potom bi uzeo drugog i sobom ga zaklao izgovarajući: “Ovo je od Muhammeda i Muhammedove porodice.“

Kada su upitali Poslanika, a.s., šta predstavljaju ovi kurbani, odgovorio je: “Sunnet vašeg oca Ibrahima, a.s.“

Upitali su: “A šta mi od tih kurbana dobijemo?“

Odgovorio je: “Za svaku dlaku kurbana piše vam se dobro djelo.“

Upitali su: “A šta ako je vuna?“

“I za svaku dlaku vune piše vam se dobro djelo.“

“Ko bude u mogućnosti da zakolje kurban, a to ne uradi neka se ne približava našem džematu.“

“Neka niko ne kolje kurbana dok ne klanja bajram-namaz.“[35]

Vrste kurbana

Postoje više vrsta kurbana, i to:

-redovni kurban koji se kolje svake godine, o ovoj vrsti kurbana se govori u daljem tekstu;

-zavjetni kurban, koji se kolje nakon ispunjenja datog zavjeta, kao naprimjer: “Zaklat ću kurban ako mi projekat uspije“. Nakon što je projekat uspio, dužnost je ispuniti zavjet i zaklati kurban, ova vrsta kurbana se mora u potpunosti podijeliti;

[35] Buhari, Muslim.

-kurban po oporuci, što znači ako jedan ili oba roditelja ostave u emanet svojoj djeci ili se u testamentu vakifa spominje da se za njeg nakon smrti kolje kurban, ova vrsta kurbana se također u potpunosti dijeli;

-kurban koji se kolje u sklopu propisa nijjeta hadždža, temetu', kiran (hedjun).

-kurban koji se kolje pri rođenju djeteta i drugim sličnim prilikama. Djeca su dar i ukras kojeg daje Allah, dž.š., svojim robovima, kako stoji u suretu Kehf u 46 ajetu:"Imetak i sinovi (djeca) su ukras ovozemnog života". Tih blagodati treba biti svjestan i treba ih cijeniti i zahvaljivati Uzvišenom. Jedan od načina zahvale Allahu jeste da provedemo akiku - zakoljemo Kurban sedmi dan po rođenju djeteta. Akika je utemeljena hadisom Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

Ashabu sunen prenose od Semure, r.a., koji kaže da je Allahov Poslanik, alejhisselam, rekao: "Svako dijete je talac-zalog svoje akike (kurbana), na ime njega se zakolje sedmi dan, u tom danu mu se daje ime i brije mu se glava." Buharija biljezi u svome Sahihu hadis od Selmana lbni Amara da je Alahov poslanik sallallahu alejhi ye sellem rekao: "Rođenjem djeteta provodi se akika, pa pustite krv na ime

U hadisu kog prenosi Imami Ahmed i Tirmiizija od Umi Kerze El-Ka’bije koja je pitala Poslanika s.a.v.s. o akiki, a on je odgovorio: Za dječaka dvije ovce, a za žensko jedna.

Šta se može zaklali kao kurban

Kurban može biti goveče, vo, bik ili krava, bravče, ovan, ovca, koza ili jarac. Za goveče je uvjet da je napunilo dvije godine. U ovu vrstu kurbana može se udružiti do sedam osoba pod uvjetom da su svi zanijetili kurban, dok bravče ne smije biti mlađe od godinu dana, osim ako po izgledu, veličini i težini odgovara onom od godinu dana. U svakom slučaju, prilikom kupovine i odabira treba paziti da kurban nema određenih nedostataka i mahana.

Za kurban se ne može zaklati bravče ili goveče koje ima jednu od sljedećih fizičkih mahana:

- ako je slijepo u oba ili u samo jedno oko,
- ako je hromo i mršavo da ne može doći na mjesto klanja,
- ako mu je obrezano pola uha i repa, ali ako je rođeno zakržljalih ušiju ili repa - može,
- ako je odbijen rog tako da povređuje moždani živac,
- ako je bolesno da neće preživjeti,
- ako je polomljenih zuba ili odsječenog vimena da ne može hraniti mladunče.

El-Bera ibn Ajib, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: “Četvero nije dopušteno klati za kurban: ćoravu životinju čija je sljepoća jasna, bolesnu životinju čija je bolest jasna, hromu

životinju čija je hromost jasna i životinju slomljene kosti na koju se ne može oslanjati."

Alija, r.a., prenosi da je Poslanik, a.s., zabranio da kurban bude oštećenog uha, slomljenog roga više od četvrtine ili da nema veći dio uha ili roga. Ako nakon kupovine primijeti jedan od spomenutih nedostataka vjernik je dužan da kurban zamijeni, ako pak nije u mogućnosti zbog siromaštva kaže se da je i takav kurban je valjan.

Vrijeme klanja kurbana

Vrijeme klanja kurbana vezanog za Kurban-bajram počinje nakon klanjanja bajram-namaza i traje do pred zalazak Sunca trećeg dana bajrama.

Muhammed, a.s., veli: "Ko zakolje kurban prije bajram-namaza, onda je to samo meso koje je podijelio svojoj porodici."[36]

Džundub ibni Sufjan je rekao: "Jednom prilikom sam klanjao bajram-namaz za Poslanikom i kada je završio namaz, vidio je nekoliko zaklanih kurbana, pa je rekao: "Ko je zaklao kurban prije namaza, neka sada zakolje drugi, a ko nije, neka sada kolje u ime Allaha."[37]

Način klanja kurbana i njegova podjela

Ranije smo kazali da je kurban vrsta ibadeta, pa je stoga neophodno da onaj ko kolje kuban to lično uradi, kao i sve ostale vrste ibadeta.To je

[36] Buhari

[37] Buhari

praksa Božijeg Poslanika, i on je lično klao kurban za sebe, porodicu i cijeli Ummet.

Džabir prenosi: “Kada bi Muhammed, s.a.v.a., klanjao bajram-namaz, tada bi proučio hutbu, odmah bi naredio da se dovedu njegovi kurbani, koje bi zaklao izgovarajući: U ime Allaha, Allah je najveći! Ovo je kurban za mene i za onog od mojih sljedbenika koji nije kurban zaklao.“

Aiša, r.a., prenosi kako je Poslanik, a.s., klao kurban: “Muhammed, a.s., bi naredio da mu se dovede kurban na mjesto gdje će ga zaklati. Kada mu je doveden rogat ovan, crnih nogu i ispod trbuha, crnih očiju, zatražio je da mu donesu oštar nož. Nakon toga bi povalio ovna i izgovarao: 'U ime Allaha, Bože, Ti primi ovaj ibadet od Muhammeda, njegove porodice i svih sljedbenika.“

Lijepo je prilikom klanja kurbanu povezati noge, povaliti ga na lijevu stranu i okrenuti prema Kibli, naoštriti nož i obazrivo postupati.

Poslanik, a.s., je govorio: “Allah je naredio da se čini dobročinstvo prema svakom i svačemu, ako se nečemu oduzima život, činite to na obazriv način, ako koljete kurban, koljite ga pažljivo. Naoštrite dobro svoje noževe, olakšajte kurbanu i ne mučite ga.“[38]

Najbolje je da čovjek svojom rukom izvrši klanje, a ako nije vičan tom poslu ili se boji, to će povjeriti stručnoj i pobožnoj osobi. Svakako da će biti prisutan prilikom izvršavanja tog čina. Poslanik, a.s., rekao je kćerki Fatimi: “Idi i

[38] Muslim.

prisustvuj klanju svoga kurbana, sa svakom njegovom kapi krvi bit će ti oprošten svaki grijeh koji si počinila!"

Prilikom klanja treba paziti da se oštrim nožem presijeku dvije glavne krvne žile, dušnik i grkljan.
Ebu Davud prenosi da je Poslanik, a.s., prije klanja kurbana klanjao dva rekata nafila-namaza.

U ovoj vrsti ibadeta ogleda se i socijalni momenat, njime se želi pomoći ugroženo stanovništvo u danima opće radosti i raspoloženja. Uzvišeni kaže: *"Da bi koristi imali i da bi u određene dane prilikom klanja kurbana, kojim ih je Allah dž.š. opskrbio, Njegovo ime spominjali. Jedite meso njihovo, a nahranite siromaha gladnog.*"[39]

"Jedite od kurbana, zadržite za sebe i podijelite sadaku."[40]

U prethodnom ajetu i hadisu navodi se određena količina koja se zadržava za sebe i porodicu, kao i količina koja se dijeli.

[39] *El-Hadždž*, 28.
[40] Muslim.

BAJRAM

‘Îd na arapskom znači: bajram, blagdan potiče od korjena ‘*ada*, *eud*, a kada bi se bukvalno prevelo znači povratak nečemu. Ovaj povratak je povratak istinskoj prirodi, povratak koji znači vraćanje točka koji se na koncu vrati na početnu tačku.

Po tumačenju hazreti Alija, u *Nehdžu-l-Balagi*, sve u Ovom svijetu se odvija po preciznom prirodnom vremenskom ciklusu, i ta preciznost prirodnog ciklusa vrtnje godišnjih doba daje čovjeku dobru referentnu poziciju za pravilno osmatranje. Kao što sati dijele i *jedu* dane, tako i dani dijele i *jedu* hefte. Jedan sat u danu nije nešto, kao što jedan dan u hefti nije nešto; a i sama hefta je u odnosu na mjesec mala; kao što je i mjesec u odnosu na godinu mali i godina je u odnosu na prosječan životni vijek mala. Pogledamo li pažljivo, svaka otkucana sekunda otkida komadić našeg života. Svaki dan tako vrteći se od njegova starta ka njegovu okončanju biva *pojeden*. Isti takav kružni proces odvija sa sa heftom, mjesecom, godinom i na koncu i životom. Stoga imamo stalno kruženje i prirodni povratak, ali sve je to priprema za jedan trajni povratak.

"*One koji, kada ih kakva nevolja zadesi, samo kažu: 'Mi smo Allahovi i mi ćemo se Njemu vratiti!'"*[41]

"I kad mu dam lik i u nj udahnem od svog ruha, vi mu se poklonite!"[42]

Tako će čovjek definitivno morati jednog dana da se vrati svome Gospodaru.

"...A poslije će se svome Gospodaru vratiti, pa će ga i On teškom mukom mučiti."[43]

Ali za razliku od početne tačke u njegovu životu, njegova tačka povratka uveliko će se razlikovati.

U sutonu čovjekova življenja, na Sudnjem danu, pri definitivnom povratku, dogodit će se i konačna podjela ljudi na dvije skupine. Kur'an obznanjuje generalni i opći razlog povratka.

"...I sakupit će se poslije pred Gospodarom svojim."[44]

No, neki će doživjeti povratak pred svojim Gospodarem sa crnom knjigom svojih djela, a neki sa svijetlom knjigom svojih djela.

Hazreti Ali smisao bajrama tumači na sljedeći način: *"Svaki dan u kojem neko ne pogriješi i ne učini grijeh to je njegov Bajram i to je dan njegovog povratka njegovu Gospodaru."*

Kad se u Kur'anu u 7. ajetu sure *El-Inšikak* ističe sintagma: "*Onaj kome bude knjiga njegova u*

---

[41]*El-Bekare*, 156.
[42] *El-Hidžr*, 29.
[43] *El-Kehf*, 87.
[44] *El-En'am*, 38.

desnu ruku njegovu data… ” misli se na čovjeka koji je uskladio svoje postupke sa iskonskom svojom prirodom – pohranjenom u svome fitretu – i koji je time postigao taj pravi povratak. Za ovakve će provjera njihovih djela biti lagodna, i takav će se vratiti svojoj porodici veseo. Ali, ovdje se ne misli bukvalno na porodicu, nego na one koji su na Dunjaluku baštinili istu vjeru i akidu sa njim.

Jedna od dova koje učimo glasi: “*Bože moj, ne učini me takvim pred mojim prijateljima, pa da se oni od mene ustručavaju*”

Jer svjetlost se može spajati samo sa svjetlošću. Meleki, koji su najčistija bića, ne mogu se približiti onima koji nisu takve prirode. Prema nekim hadisima, ako je nečija kuća mjesto (duhovne) prljavštine, na primjer rok muzike i sličnih grijeha, tu meleki ne ulaze. Isto tako, ako je nečije srce mjesto *gibeta*, ogovaranja i laži - to srce ne obasjava Božije Svjetlo i ne posjećuju meleki. Zato se kaže u dovi:

“Bože moj, daj mi da oni koji trebaju da se druže sa mnom ne budu prestrašeni od mene i da ne pobjegnu od mene.“

Fahruddin er-Razi je kazao: *“Naše duše su prestrašene od naših tijela i organa koji grijehe čine.”*

Te je rekao: *”Bojim se da ne otputujem s Ovog svijeta, a da Ovaj svijet nisam upoznao, pa kako da odem s Ovog svijeta Dunjaluka i dođem za sofru Pejgambera, a ništa nisam pripremio. Kako ću doći u društvo*

Pejgambera, a ovamo ga nisam slušao. Kad u Ovom svijetu nisam osjetio duhovnosti, kako ću onda moći na Onom svijetu ući u svijet duhovnosti.”

Stoga, ističe Kur'an, kad se svi na Mahšeru saberu i vide visoki status Resulullaha, a.s., kazat će: *“Kamo sreće da sam se uz Poslanika Pravoga puta držao.”*”[45]

Tamo ćemo svi vidjeti Poslanika, a.s.. Ljudi će na Onom svijetu vidjeti Božijeg Poslanika, a.s.; ali je jasno da će se status blizak njemu moći priskrbiti samo na Ovom svijetu, nikako onamo na Ahiretu.

Kad uzimamo abdest i čistimo desnu ruku učimo dovu: *“Bože moj, daj mi knjigu moju u desnu ruku i učini mi moj račun lahkim za polaganje.”*

---

[45] *El-Furkan*, 27.

Kurban-bajram

Kurban bajram je vrlo dragocjen blagdan. Do izražaja dolazi njegova vrijednosna dimenzija što povećavamo svoju pažnju prema rodbini, ali i njegova negativna dimenzija što se ovaj blagdan pretvorio u čisti adet. Zakoljemo ovcu i mislimo sve smo uradili. Svaka stvar koja pređe u naviku, ima dobru i lošu stranu. Adet nastaje tako kada neku radnju ponavljaš višekratno da bi ista na koncu prerasla u automatizam. To je slično s vozačem automobila, koji je na početku jako pažljiv i brižljiv, a kasnije mu vještina vožnje prerasta u rutinu i on po automatizmu pravilno vozi. To bi bila dobra strana adeta – savlada se dobra vožnja, barata se s komplikovanim stvarima bez problema – a dok početnik s istima ima problema. Riječju, dobra osobina adeta je da on olakšava čovjeku život.

Njegova mahana ili negativna strana, pak, je to kada se postigne automatizam, nema više duhovnog napredovanja. Kada se duhovne vježbe pretvore u običaj, one postaju automatizam i u njima se više ne razmišlja. Tako biva sa našim namazom: klanjaš 5 namaza da bi uzdigao svoj ruh. Međutim, mi napredujemo u namazu sve dok ga nismo uadetili i dok ga nismo pretvorili u svakodnevnu rutinu. Ne možemo se baš lahko suprostaviti tom psihološkom pravilu. Upadamo u taj šablon automatike i opuštamo se u tome.

No, islam je predvidio i za to rješenje. Postoji jedna stvar koja tu rutiniranost može da učini plodonosnijom. To je nijjet. Čovjek pri valjanom

nijjetu u sebi kaže: Ja s ciljem sticanja Božijeg zadovoljstva stupam na ovaj namaz. Neki alimi vele da ovaj nijjet mora biti stalno prisutan do kraja namaza. Kada nijjet čvrsto u sebi utuvimo, onda nam se iznutra javljaju podsjećanja: Gospodar te gleda, On će te nagraditi! To polučuje odjek i podsjećanje u nama. Poznata je predaja da bi se Poslaniku a.s., kada bi nastupio ezan za namaz, promijenila boja lica od usredsriježenosti i strahopoštovanja – pred Koga ja sada stajem!?

Znano je da je praunuk Božijeg Poslanika, hazreti Sedžad, izgovarajući na hadžu: "Odazivam Ti se (*lebejke*)!", zapeo ne mogavši ništa izgovoriti, kao da ga je snašao srčani udar. Prekinulo mu se disanje. Upitaše ga od čega mu je toliko pozlilo. On im kaza: "Ja izgovaram *lebejke*. . . odazivam Ti se Bože, a šta ako mi stigne odgovor – ne prima se tvoje lebejke, šta ću onda sa sobom". Zato hazreti Sedžad moli: "*Bože, pomozi mi da ronim suze nad sobom i nad svojom zlom sudbinom.*"

A hazreti Ali moli: "*Bože, daj mi da prethodno s tobom komuniciram, a poslije toga da počnem s djelima.*"

Što će reći, daj da budem pri punoj svijesti i koncentraciji da bi to moje kasnije djelo bilo plodonosno.

Mati koja misli o svom djetetu prvo je zamislila svoje dijete a potom krenula na autobus da ga obiđe – ta misao je prouzrokovala da ona ode do djeteta. Razlika između nas i evlija Božanskih je u tome što oni prvo uspostave razgovor s

Gospodarom, a poslije dolazi djelo i aktivnosti. U nas ide prvo aktivnost, a onog drugog uopće nema. Čovjek se uvijek može prisjetiti svojih životnih scena. Nekome prijašnja scena izgleda smiješna pa se nasmije, a neko, pak, oživi neku scenu putem koje oživi neki novi plan.

Nijjet je, prema tome, taj koji pozitivno koristi adet, a uklanja štetu navike i rutine.

Pokušajmo samo 5 minuta dnevno da se sa sobom osamimo. Probajte nakon namaza da to činite 5 minuta. Dakle, prije namaza sjednemo i meditiramo: Ja sada stupam pred svog Gospodara! – i tako vrtiš svoje misli oko 5 minuta i onda stupaš na namaz. Ili da se za onaj kurban koji ćete, ako Bog da, zaklati – prije nego podijelite kurbansko meso – prisjetite smisla Božijih riječi: *O poslaniče reci svom ummetu, to meso prije nego što dođe u ruke siromašnog Ja prvo preuzimam*! – onda ćete osjetiti koliku revoluciju u vama pravi taj kurban. Koliko više dijeliš siromašnima osjećat ćeš iznutra veće zadovoljstvo, smirenost i toplinu nutarnju, za razliku od kafira koji iznutra osjećaju samo više leda.

Dakle, da bismo postigli bilo šta, potrebno je barem 5 minuta duhovne pripreme. Da nam Bog podari uspjeh da sebe što bolje upoznamo.

Navest ću ponovo riječi hazreti Alija: "*Ja se čudim čovjeku da traga za nečim što je izgubio, a sebe je izgubio, a za sobom ne traga.*"

Običaji i propisi kurban-bajrama

Prvo bajramsko jutro odlazimo u džamije ili na musale (određeni prostor za klanjanje bajram-namaza) da klanjamo sabah i bajram-namaz. Onako kako se petkom pripremamo za džumu-namaz tako činimo i na bajram. Okupamo se, lijepo obučemo, namirišemo i sa tekbirima i zikrom rano krenemo u džamiju. Kako je to činio Allahov Poslanik i njegovi ashabi vidimo iz sljedećih primjera.

Na Ramazanski bajram Alejhiselam ne bi izlazio iz kuće dok ne bi nešto pojeo, a na Kurban-bajram ne bi ništa jeo dok ne bi kurban zaklao.[46] Kada bi izlazio na bajram-namaz Muhammed, a.s., išao bi jednim, a vraćao se drugim putem.[47]

Allahov Poslanik vazio je pa je rekao i ovo: ”Prvo čime otpočinjemo ovaj naš praznik (Kurban-bajram) je da klanjamo bajram-namaz, a potom se vratimo (kući) i koljemo kurban. Ko tako postupi slijedi našu ustaljenu praksu-sunnet.”[48]

Kurban je izraz našeg islama. Ovaj čin opskrbljuje srce i dušu najboljom opskrbom, bogobojaznošću, a naše tijelo štiti od belaja. Izvršavajući ovaj vjerski propis i prinoseći kurban kao žrtvu, iskazujemo svoju odlučnost i spremnost da se, u ime Boga, požrtvovano i

---

[46] Ahmed, Tirmizi, Ibnu Madže, Hakim.
[47] Buharija.
[48] Buharija.

samoprijekorno borimo na putu dobra, istine i pravde.

Obaveza svakog muslimana je da obrati pažnju na način obavljanja bajram-namaza, kako bi bio u mogućnosti da ga propisno obavi i da prisustvuje hutbi kako bi se okoristio o nju. Ovaj Bajram je praznik zahvalnosti Allahu dž.š., i dužnost nam je uzeti pouku iz njegovih propisa i učiniti u njemu što više dobročinstva. Pojam praznik ne smijemo shvatiti onako kako to shvataju nemuslimani, pa učiniti taj dan danom razuzdanosti, nezahvalnosti ili sezonom neposlušnosti i širenja harama, kao što je muzika, opijanje i sl., što svakako može biti uzrokom propasti naših dobrih djela učinjenih u ovim danima

Hadždž i kurban kao posebni znaci ovog Bajrama, predstavljaju važne duhovne resurse za obnavljanje naše snage koja nam je potrebna u našem sučeljavanju sa izazovima i kušnjama naše složene životne stvarnosti. Bajram nas upućuje na veliku i izdašnu međusobnu solidarnost. Okrenimo se onima prema kojima dug u vjeri imamo i koji su potrebni naše pažnje. Bajramsku radost podijelimo sa svim dobrim i plemenitim ljudima iz našeg komšiluka. Prema Kur'anu, posljednjem Allahovom testamentu, ljudski koraci na licu Zemlje nisu zaludu, ljudska djela nisu bez odgovornosti i više svrhe.Neka nas ne napušta nada u Allahovu milost i pomoć kao što nije bez nada ostao Muhammed a.s., kome je njegov Gospodar objavio: "*Zar ti Mi nismo grudi tvoje prostranim učinili, i breme tvoje s tebe skinuli, koje je pleća tvoja pritislo, i spomen tvoj podigli visoko! Zbilja, s mukom je i last,zbilja, s*

mukom je i last! A kad završiš molitvi se predaj i samo se Gospodaru svome obraćaj!“

Nacin klanjanja bajram-namaza

Bajram-namaz, i jedan i drugi, imaju samo dva rekjata. Za valjanost ovog namaza važe isti uvjeti kao i za džuma-namaz, s tim što je ovdje hutba sunnet, pa se može, u krajnjem slučaju, i izostaviti, ali je vrednije obaviti ovaj namaz sa hutbom koja dolazi nakon klanjanja dva rekata.
Ovaj namaz se klanja bez ezana i ikameta, na temelju hadisa Džabira b. Semurea, r.a, u kojem kaže: «Sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s, sam klanjao više puta bajram-namaz, bez ezana i ikameta».
Ova dva rekjata se klanjaju kao i svaka druga dva rekjata namaza, s tim što se dodaju, u hanefijskom mezhebu, po tri tekbira sa dizanjem ruku kao kod početnog tekbira i to: na prvom rekjatu odmah nakon proučenog *Subhaneke* a na drugom rekjatu nakon završetka učenja a prije odlaska na ruk'ju; šest na prvom a pet na drugom rekjatu kod malikija i hanbelija a sedam na prvom a pet na drugom kod šafija. Tekbiri, osim početnog, su sunnet, pa ako bismo ih izostavili, namjerno ili nenamjerno, nećemo pokvariti ovaj namaz. Treba napomenuti da se ovaj namaz klanja kada Sunce odskoči koliko za koplje ili dva ili, otprilike, 45 minuta nakon izlaska sunca i traje sve dok sunce ne dođe u zenit i u tom periodu nema namaza ni prije a ni poslije ova dva rekjata, shodno hadisu Ibn Abbasa, r.a, koji kaže: «Vjerovjesnik, s.a.v.s, nije klanjao ništa ni prije a ni poslije dva rekjata ramazanskog bajrama».

Tekbiri-tešrik

Kao što se obredi hadždža, klanje kurbana, podizanje Kabe i voda Zemzem uglavnom vežu za Ibrahima i Ismaila, a.s, tako je i sa učenjem tekbira.

Kada se pojavio ovan - kurban od Allaha dž.š. kao zamjena za Ismail a.s. kojeg je Ibrahim a.s. pripremio, po odredbi Allaha dž.š. kao žrtvu, prisutni melek uči tekbir: ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER. Ibrahim a.s. također, uči: LA ILAHE ILLALLAHU VALLAHU EKBER. Na kraju Ismail a.s. kao dječak donosi tekbir i čini zahvalu Allahu dž.š. riječima: ALLAHU EKBER VE LILLAHIL-HAMD.

Tekbiri se počinju učiti iza sabahskog farza na dan Arefata, uoči Bajrama, pa do iza ikindijskog farza četvrti dan Bajrama. Dakle, tekbiri se uče pet dana iza farzova dnevnih namaza, kada se preda selam. Tekbiri-tešrik glasi:

ALLAHU EKBER, ALLAHU EKBER. LA ILAHE ILLALLAHU VALLAHU EKBER. ALLAHU EKBER VE LILLAHIL-HAMD.

Muhammed, a.s., kaže:

“Ukrašavajte vaše bajrame tekbirima “ALLAHU EKBER”, tehlilom “LA ILAHE ILLALLAH”, tahmidom - zahvalom “EL-HAMDU LILLAH” i takdisom - uzdizanjem i veličanjem Allaha, dž.š.”[49]

---

[49] Taberani – hasen.

Čestitanje

Prilikom susreta i zijareta jedni drugima ovaj naš praznik čestitamo riječima:

BAJRAM ŠERIF MUBAREK OLSUN!

Rodbini i prijateljima koje ne obiđemo, to činimo telefonom ili bajramskim čestitkama. Sada su popularna bajramska čestitanja putem oglasa na radiju, televiziji ili u novinama.

Na kraju da se podsjetimo kako je Allahov Poslanik čestitao Bajram. To je ustvari prigodna dova koja glasi:

TEKABBELELLAHU MINA VE MINKE!

HADŽDŽ

Jezičko značenje riječi hadždž je cilj, svrha, namjera (qasd). Terminološko značenje ovod pojma je namjera i putovanje u Mekku s ciljem obavljanja određenih obreda, u određeno vrijeme i pod određenim uslovima prema metodi opisanoj od Poslanika Muhammeda, a.s.. Dakle, hadždž u samom značenju riječi predstavlja cilj, namjeru, stavljanje pred sebe neke namjere u želji da se ona izvrši.

Mnogobrojni su kur'anski ajeti koji govore o hadždžu, Kabi i drugim pojavama i pojmovima vezanim za ovu temu:

"*Prvi Hram sagrađen za ljude jeste onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima*"[50]

"*...i ne borite se protiv njih kod Časnog Hrama, dok vas oni tu ne napadnu. Ako vas napadnu onda ih ubijajte...,a ako se prođu, pa Allah prašta i samilostan je*"[51]

"*I učinili Smo Hram utočištem i sigurnim mjestom ljudima." "Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza kojeg ćete molitvu obavljati!"- i Ibrahimu i Ismailu smo naredili: "Hram Moj očistite za one koji ga budu obilazili, koji budu tu boravili i koji budu molitvu obavljali.*"[52]

---

[50] *Ali Imran*, 96.
[51] *El –Bekare*, 191-192.
[52] *El –Bekare*, 125.

“*Safa i Merva*[53] *su Allahova časna mjesta, zato onaj ko Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prestup ako krene oko njih.*

A onaj koji drage volje učini kakvo dobro djelo, pa Allah je doista blagodaran i sve zna“[54]

“*Hadždž je u određenim mjesecima. Onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadždž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi i nema svađe u danima hadždža. A za dobro koje učinite Allah zna. I onim što vam treba za put opskrbite se. A najbolja opskrba je Bogobojaznost. i Mene se bojte, o razumom obdareni!*“[55]

“*Ne pripisuje vam se u grijeh ako od Gospodara svoga molite da vam pomogne da nešto steknete. A kad pođete sa Arefata spominjite Allaha kod Mešarul-harama, spominjite Njega, jer vam je On ukazao na pravi put, a prije toga ste bili u zabludi*.“[56]

“*Zatim krenite odakle kreću ostali ljudi i tražite od Allaha oprosta jer Allah uistinu prašta i samilostan je.“*[57]

“*A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha kao što spominjete pretke vaše i još više Ga spominjite! Ima ljudi koji govore: “Daj ti nama Gospodaru naš na ovome svijetu!“ Takvi na onom svijetu neće imati ništa*.“

---

[53] Safa i Merva su dvije humke u Mekki udaljene jedna od druge 576,5 m.
[54] *El –Bekare*, 158.
[55] *El-Bekare*, 197.
[56] *El Bekare,* 198.
[57] *El Bekare,* 199.

A ima i onih koji govore:"Gospodaru naš, podaj nam dobro i na ovom i na onom svijetu i sačuvaj nas patnje u ognju!"

Njih čeka nagrada koju su zaslužili! A Allah brzo sviđa račun.

I spominjite Allaha u određenim danima. A ni onome ko požuri i ostane samo dva dana nije grijeh, a neće se ogriješiti ni onaj koji se duže zadrži, samo ako se grijeha kloni. I bojte se Allaha i znajte da ćete svi biti pred Njim sakupljeni."[58]

"...i oglasi ljudima hadždž - dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim; dolazit će ti iz mjesta dalekih, da bi koristi imali i da bi u određene dane, prilikom klanja kurbana, kojim ih je Allah opskrbio, Njegovo Ime spominjali. Jedite meso njihovo, a nahranite i siromaha ubogog! Zatim neka sa sebe prljavštinu uklone, neka svoje zavjete ispune i neka oko Hrama drevnog obilaze."[59]

"*A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda Hadždža i vi od njih imate koristi; zato spominjite Allahovo Ime kad budu u redove poredane; a kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onoga koji pros ; Tako smo vam ih potčinili da biste zahvalni bili. Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša; Tako vam ih je*

---

[58] *El Bekare,* 200-203.

[59] *El-Hadždž*, 27-29.

potčinio da biste Allaha veličali, zato što vas je uputio. I obraduj one koji dobra djela čine.“[60]

“*Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete sigurno u Sveti Hram ući bezbjedni, ako Allah bude htio, neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha. On je ono što vi niste znali znao i zato vam je prije toga, nedavnu pobjedu dao*.“[61]

“*Hadždž i umru radi Allaha izvršavajte! A ako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite, a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte.*

A onda među vama koji se razboli ili ga glavobolja muči, neka se postom, ili milostinjom, ili kurbanom iskupi. Kad budete slobodni, obavite umru do hadždža i zakoljite kurbana do koga možete lahko doći. A onaj koji ga ne nađe neka posti tri dana u danima hadždža i sedam dana po povratku, to jest punih deset dana. To je za onoga koji nije iz Meke.

I bojte se Allaha i znajte da On teško kažnjava. Hadždž je u određenim mjesecima. Onom ko se obaveže da će u njima obavljati hadždž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi i nema svađe u danima hadždža. A za dobro koje učinite Allah zna. I onim što vam treba za put opskrbite se. A najbolja opskrba je bogobojaznost. I Mene se bojte, o razumom obdareni!.“[62]

---

[60] *El-Hadždž*, 36-37.
[61] *El-Feth*, 27.
[62] *El-Bekare* ,196-197.

“...dok obred hadždža obavljate nije vam dozvoljeno da lovite... O vjernici, ne omalovažavajte Allahove odredbe hadždža, ni sveti mjesec, ni kurbane, naročito one ogrlicama obilježene, ni one ljude koji su krenuli ka Časnom Hramu želeći nagradu i naklonost Gospodara svoga. A kad obrede hadždža obavite, onda loviti možete.

I neka vas mržnja koju prema nekim ljudima osjećate, zato što su vam spriječili pristup Časnom Hramu, nikako ne navede da ih napadnete! Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu.

I bojte se Allaha jer Allah strašno kažnjava!...“[63]

“*O vjernici, Allah će vas dovoditi u iskušenje sa divljači koja će biti nadohvat ruku vaših i kopalja vaših - da Allah ukaže na onoga koji Ga se boji kad ga niko ne vidi. A onoga ko i poslije toga nasilje učini čeka bolna patnja. O vjernici ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadždža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, ravno tome, nahraniti siromahe ili postiti, da bi osjetio pogubnost postupka svoga. A Allah je već oprostio ono što je bilo. Onoga ko to opet uradi Allah će kazniti. Allah je Silan i Strog. Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite, a zabranjuje vam se da na kopnu lovite dok obrede hadždža*

[63] *El-Maide*, 1-2.

obavljate.I bojte se Allaha, pred Kojim ćete se sabrati."[64]

U časnom Kur'anu Allah dž.š. kaže poslaniku Ibrahimu, a.s.,: "*Oglasi ljudima hadždž! Dolazit će ti pješke i na kamilama iznurenim, i dolazit će iz mjesta dalekih.*"[65]

Na drugom mjestu On kaže: "*Hodočastiti Hram dužan je, Allaha radi, svaki onaj ko je u mogućnosti, a onaj ko neće da vjeruje - pa, Allah nije ovisan ni o kome*."[66]

Poslanik Muhammed, a.s., kaže*:* "*Namaz i drugi ibadeti su propisani, hadždž i tavaf učinjeni obaveznim samo iz jednog razloga - da bi čovjek Allaha na umu imao.*" *još kaže:* "*Oni koji odu na hadždž i umru su Allahovi gosti. A onaj ko Allahu dođe On mu da sve što traži, prihvati njegov ibadet i nadoknadi mu sve što je potrošio na putu Njemu.*"

Sam život nije samo putovanje, već je ustvari i hodočašće, bio čovjek toga svjestan ili ne, jer na kraju života stoji kapija smrti i sučeljavanja sa Svetim, na isti način kao što hodočasnika njegovo putovanje dovodi u sveti prostor koji je i cilj i svrha putovanja.

Islam je preuzeo ovu suštinsku istinu i učinio je integralnim elementom vjerskog života, učinivši obaveznim hodočašće u Mekku.

---

[64] *El-Maide*, 94-96.
[65] *El-Hadždž*, 27.
[66] *Ali-Imran*, 97.

Hadždž rekapitulira cijelo duhovno putovanje čovjeka na zemlji. Kao obred koji je ustanovio Ibrahim, a.s., u čast Jedinoga Boga, hadždž se svakim svojim dijelom naslanja na Poslanikov primjer i praksu.

Obavljanje hadždža, koje bezbrojni muslimani vrše stoljećima, dolazeći po žegi i hladnoći, izbliza i izdaleka, pješke i na kamilama, u čamcima i na konjima, sa visokih planina ili udaljenih ostrva, samo po sebi je džihad, nastojanje i ulaganje truda na Božijem putu.

Za vrijeme tavafa, u moru ljudi, crnih, bijelih i žutih, Arapa i nearapa, stiče se svijest o činjenici da je jedina bitna razlika među ljudima pred Bogom njihova unutarnja čistoća i duhovni karakter.

Tavaf pokazuje jedinstvo u različitosti...“ *Hadždž je u određenim mjesecima; onom ko se obaveže da će u njima hadždž obavljati, nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadždža. A za dobro koje učinite, Allah zna. I onim što vam je potrebno za put, snabdijte se. A najbolja opskrba je bogobojaznost. I Mene se bojte, o razumom obdareni*!“[67]

Hadždž je, kao što citirani ajet navodi, u određeno vrijeme, u kojem, dok se hadžija nalazi u ihramu, nije dozvoljeno da se *sastaje* sa svojom ženom, da ružno govori i da se svađa sa drugim hadžijama. Na ove zabrane je nužno istinski ukazati svakom našem hadžiji, jer ponašanje naših hadžija uveliko odudara od ovih zabrana.

---

[67] *El-Bekare,197*

Mnoge hadžije vrijeme dok se nalaze u ihramima smatraju uobičajenim stanjem u kojem se može raditi sve što inače rade, a kada su u pitanju međusobne svađe i ogovaranja, to je sastavni dio života mnogih od njih.

Hadždž predstavlja ibadet koji iziskuje određeni fizički i psihički napor. Za taj put je potrebna opskrba, a najbolja opskrba je takvaluk. Oni koji su bili na hadžu znaju da je ovo uistinu najznačajnija stvar koja se mora ponijeti na hadždž, ko želi da mu hadždž bude primljen. Takvaluk predstavlja ono što se ne može izgubiti i što će učiniti izvršavanje ove obaveze potpunom kabul. Na hadžu se ne smije ružno govoriti, niti prepirati. Oni koji se budu klonili ovih zabrana, bivaju potpuno očišćeni od grijeha, kao što kaže Muhammed, a.s., u hadisu:"*Ko obavi hadždž, a ne bude nepristojne i ružne riječi govorio, i ne bude kršio Allahove propise, vraća se kao na dan kada je rođen (čist od grijeha)*."

Oni koji obavljaju hadždž, pored mnogobrojnih blagodati i Allahove milosti, imaju priliku da obavljaju namaze u džamijama u kojima je namaz vredniji hiljada puta u odnosu na namaz na nekom drugom mjestu, kao što stoji u slijedećoj predaji:

"*Namaz u ovom mom mesdžidu je vredniji od namaza u nekom drugom za hiljadu puta, dok je namaz u Mesdžidu-l-haramu, vredniji za stotinu hiljada puta!*"[68]

---

[68] Ahmed.

Ovo je ujedno podsjećanje i podsticaj svim hadžijama da što više namaza obavljaju u dva Harema, kako bi iskoristili klanjanje namaza u njima. U hadisu ne stoji: "Ko šta kupi iz Mekke ili Medine i donese na poklon, da će za to biti višestruko nagrađen", osim ako neko ne izda novu fetvu u skladu sa željama pojedinaca.

Ženi nije dozvoljeno da ide na hadždž bez mahrema[69].

Prenosi Ibn Abbas da je Poslanik, a.s., rekao: "Neka se čovjek nikako ne osami sa ženom, osim da s njom bude mahrem i neka žena ne putuje osim s mahremom." Neko reče: "O Allahov Poslaniče, moja supruga je otišla na hadždž, a ja sam se prijavio za tu i tu bitku." Poslanik, a.s., reče: "Idi i obavi hadždž sa svojom suprugom!"[70]

Kada je u pitanju hadždž i džihad, daje se prednost hadždžu, ako se radi o džihadu koji je fardi-kifaje. Međutim, ako je džihad fardi-ajn, onda je džihad preči od hadždža. Za one koji su oslobođeni džihada, kao što su: slijep čovjek, bolesnik i žena, njima je hadždž preči od džihada. U tom smislu su i riječi Poslanika, a.s., upućene Aiši, r.a.: "Vaš džihad je hadždž."

Sve ovo je lijepo opisano u jednom govoru hazreti Alija ibn Ebi Taliba r.a. koji je zabilježen u knjizi "*Nehdžul-belaga*"[71]:

---

[69] Šerijatskog pratioca.

[70] Muslim.

[71] *Nedžu-l-Belaga* (Staza rječitosti); govori, pisma, izreke Alija Ibn Ebi Taliba koje je sabrao Es-Sejjid eš-Šerif er-Radi; prijevod Rusmir Mahmutčehajić i Mehmedalija Hadžić; izdavač: Islamska zajednica, Zagreb; štampano

"*Da je Allah Uzvišeni htio vjerovjesnicima Svojim, kada ih je izaslao, otvoriti riznice i rudnike zlata, vrtove zasađene i oko njih sakupiti ptice nebeske i životinje zemaljske, On bi to doista učinio. A da je On tako učinio, onda ne bi bilo iskušavanja nikakva, ni naknade, ni vijesti radosnih. Oni koji su prihvatili ne bi zaslužili naknade iskušavanih, niti bi vjernici zaslužili nagradu dobročinitelja, niti bi imena nužno slijedila značenja svoja. Ali, Allah Uzvišeni učinio je poslanike Svoje čvrstim u odlukama njihovim i dodijelio im slabašnost izgleda kakav se opaža očima, zajedno sa zadovoljstvom koje ispunjava srca i oči neovisnošću i oskudicom koja nanosi bol očima i ušima.Da su vjerovjesnici imali moć koja ne bi mogla biti napadnuta, ili čast kojoj se ne bi mogla nanijeti šteta, ili vlast prema kojoj bi se okretali vratovi ljudi i usmjeravala sedla konja jahaćih, bilo bi ljudima vrlo lahko uzeti pouku, a sasvim teško osjećati oholost. Oni bi onda zasigurno prihvatili vjerovanje iz straha koji bi ih tjerao ili iz želje koja bi ih vukla, te bi namjere bile zajedničke a dobra djela razdijeljena. Ali Allah Uzvišeni je odredio da slijeđenje poslanika Njegovih, priznavanje poslanica Njegovih, poniznost pred licem Njegovim, pokoravanje zapovijedi Njegovoj, i potpuna predanost Njemu bude ono što je samo Njemu namijenjeno, u čemu ne smije biti ni najmanje čestice bilo čega drugog. I što god su iskušenja i ispitivanja veća – nagrada i nadoknada bivaju obilnije. Zar ne vidite da zaista Allah Uzvišeni iskušava prve ljude od Adema a.s.*

1994 godine; str. 155, 156 .

pa do posljednjih na svijetu ovome kamenjem koje niti šteti, niti koristi i koje niti vidi, niti čuje? On je to kamenje ugradio u Časni Hram Svoj, kojega je učinio da bude oživljenje za ljude. On ga je postavio u najkrševitijem kamenitom predjelu Zemlje i na tlu brdovitom, s neznatnošću zemlje na njemu, u dolinama tijesnim, među brdima surim, između pjeskovitih prostranstava mehkih, s izvorima oskudnim i naseljima raspršenim, gdje ni deve, ni konji i njima slični, ni krave, ni ovce ne mogu napredovati. Onda je On naredio Ademu i sinovima njegovim da usmjere klanjanja svoja prema njemu. Tako je on postao središtem putovanja njihovih i krajnjim stjecištem tovarnih životinja njihovih. Njemu teže plodovi srca iz dalekih pustinja bezvodnih, dubokih dolina širokih i otoka raspršenih u morima, da bi potresli pleća svoja u poniznosti izgovarajući glasno oko njega odzivanje svoje Bogu, da bi mehko koračali prema njemu, kosa raskuštranih i prašnjavi. Oni prebacuju svoje komade platna preko leđa svojih, poružnjuju ljepotu izgleda svojih time što zapuštaju kose. A to je kušnja velika, ispit težak i provjeravanje jasno! Budući da je to iskušavanje ozbiljno, Allah ga je učinio sredstvom za dodjelu milosti Svoje i pristupom Džennetu Svome.Da je Allah Uzvišeni htio postaviti Časni Hram Svoj i velika sveta znamenja Svoja među vrtovima, rijekama, blagim i ravnim nizinama, mnoštvom drveća, obiljem plodova, kućama gustim, naseljima zbijenim, nasadima zelenim, predjelima plodnim, ravnicama navodnjenim, voćnjacima cvijetnim i putima prepunim, onda bi se zasigurno smanjila

vrijednost nagrade srazmjerno lahkoći iskušenja. Da su temelj na kojem je Hram izgrađen i kamenje kojim je izidan bili od dragulja zelenih i crvenih, i tu postojali svjetlost i blistavost, onda bi to slabilo djelovanje sumnje u grudima, odbijalo od srca učinak truda Iblisova i priječilo talasanje slutnji zlih u ljudima. Ali, Allah iskušava robove Svoje teškoćama raznim, određuje im da služe kroz napore raznovrsne i iskušava ih neugodnostima različitim, sve to da bi istjerao oholost iz srca njihovih, da bi nastanio poniznost u duše njihove i da bi sve to učinio kapijama otvorenim za dobrotu Svoju i sredstvima prikladnim oprosta Svoga."

Na osnovu hadisa i islamskih predaja, prva osoba koja je sagradila Bejtullah i u njoj klanjao namaz, učinio tavaf oko nje, je bio hazreti Adem a.s.. Nakon njega, više od 75 božijih poslanika je praktikovalo činjenje hadždža, međutim, postepeno, ovaj vjerski obred i dužnost je prerasla u nevjerovanje i idolatriju. U vrijeme hazreti Ibrahima a.s., ponovnom izgradnjom Bejtullaha i ponovnim oživljavanjem obreda hadždža, ova vjerska ceremonija je dobila na svom značaju, jer je hazreti Ibrahim a.s. rušenjem nevjerničkih kipova i idola, opet uspostavio monoteističku vjeru, uništavajući svaki oblik nevjerovanja i mnogoboštva. On je bio taj koji je vratio monoteizam na svjetsku scenu i pretvorio je u goruću baklju koja je osvjetljavala različite historijske epohe mraka i tame neznanja.

Historijat hadždža

Obavljanje hadždža, na određeni način, poznato je, dakle, još od prvog čovjeka na Zemlji. Ovaj mubarek prostor, za koji je vezano obavljanje hadždža-hodočašća, vezan je za ljude i ljudsku sudbinu još od najranijih dana boravka ljudi na zemlji, tačnije, od vremena našeg praoca Adema a.s. i njegove žene Have. Nakon što su prekršili zabranu Allaha dž.š. Adem a.s. i Hava su kažnjeni progonstvom iz Dženneta i spušteni su na Zemlju. Nakon spuštanja na Zemlju krenuli su u potragu jedno za drugim da bi se konačno susreli na Arefatu, na brdu koje se i dan danas zove Džebelu-r-rahme - Brdo milosti i koje nas podsjeća na Allahovu ,dž.š., neograničenu milost ukazanu ljudskom rodu. Međutim, Ka'ba, tj. Bejtullah, svoj puni značaj, oblik i važnost dobija tek za vrijeme Ibrahima, a.s. i njegovog sina Ismaila, o čemu nas Uzvišeni Allah dž.š. obavještava u Kur'anu: "I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: -Ne smatraj nikoga Nama ravnim i očisti ovaj Hram Moj za one koji će tu u blizini njegovoj stanovati i koji će klanjati."[72]

Hadždž je, dakle, skup obreda sa puno simbolike protkane tradicijom ranijih generacija i poslanika od Adema, a.s., preko Ibrahima, a.s. do Muhammeda, a.s., koji kaže: „Poslao je Allah, dž.š., Džibrila Ademu, pa mu naredi da sagradi Kuću, a potom da tavafi oko nje. Džibril mu je

[72] El-Hadždž, 26.

tada reako: „Ti si prvi čovjek, a ovo je prva kuća koja je podignuta radi ljudi."[73]

Allah dž.š., kaže: "Prvi hram sagraden za ljude jest onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svijetovima."[74] Taj isti hram su obnovili Ibrahim i Ismail, a.s. „I dok su Ibrahim i Ismail temelje hrama podizali, oni su molili: Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve čuješ i sve znaš!"[75]

Prva osoba koja pozva ljude na hadždž bijaše Ibrahim, a.s., po naređenju Uzvišenog Allaha, kada mu reče: "I oglasi ljudima hadž! - dolaziće ti pješke i na kamilama iznurenim; dolaziće iz mjesta dalekih." Komentatori Kur'ana, Ibn-Džerir, Ibn-Kesir i drugi prenose predaju od Ibn-Abasa, r. a., da je Ibrahim, a. s., kad je dobio naredbu od Allaha da oglasi ljudima hadždž, rekao: „O Gospodaru, kako da pozovem ljude kad moj glas ne može doprijeti do njih?" Pa mu je rečeno: „Pozovi, a Naše je da dostavimo!" Pa se popeo - neki kažu na kamen, neki na stijenu, neki na Saffu - i povikao: „O ljudi, vaš Gospodar je odredio Sebi - Hram, pa ga posjećujte!" Predaja kaže da je glas odzvanjao planinama dok nije došao nakraj Zemlje. Kaže se da su se u tom momentu sva brda snizila, tako da je njegov glas dopro do najudaljenijih krajeva zemlje. Čuli su ga i oni što su bili u matericama i u kičmama. Odazvali su mu se i drvo i kamen i zemlja i mora i planine i svi oni kojima je Allah propisao da obave hadždž do Sudnjeg dana. Svi su odgovorili

[73] Bejheki.
[74] Ali- Imran, 96.
[75] El-Beqare, 127.

riječima: „Lebbejke allahumme lebbejk - odazivam ti se Gospodaru, odazivam."

Tako je Ibrahim, a.s., sa svojim sinom Ismailom, nakom obnove, učinio Ka'bu mjestom hodočašća za sve one koji su došli i dolaze poslije njega. Kada je izgradio Kabu, poslanik Ibrahim, a.s., je dolazio u Mekku da obavi hadždž svake godine, a poslije njegove smrti ovu praksu je nastavo njegov sin. Ipak, postepeno s prolaskom vremena, praksa i cilj hadždža su izmjenjeni.

Širenjem idolopoklonstva Arabijom, Kaba je izgubila svoju čistoću i kumiri su smješteni u njenu unutrašnjost. Konačno se oko Kabe našlo 360 kumira. Tokom hadždžskog vremena, atmosfera oko svetog prostora Kabe je bila kao cirkus. Muškarci i žene bi goli hodali oko Kabe, objašnjavajući to da treba da budu predstavljeni pred Allahom u istom stanju u kojem su bili rođeni. Njihove molitve su postale lišene iskrenog sjećanja na Allaha i bile su svedene na seriju pljeskanja rukama, zviždanja, te puhanja u rog. Žrtve su također bile prinošene u ime Boga. Ipak, krv prinešenih životinja je prolijevana po zidovima Kabe i njihovo meso je visilo na stubovima oko Kabe, na osnovu vjerovanja da Allah zahtijeva meso i krv ovih životinja.

Pjevanje, pijanstvo, blud i drugi čini nemorala su bili rasprostranjeni među hodočasnicima, te pjesnička takmičenja koja su se održavala i bila glavni dio cijelog događaja hadždža. U ovim takmičenjima, pjesnici bi hvalili hrabrost i izvanrednost članova njihovog plemena i pričali preuveličane priče o kukavičluku i bijednosti

drugih plemena. Takmičenja u velikodušnosti su također priređivana u kojima bi vođe svog plemena postavile ogromne kazane i hranili hodočasnike, samo da bi postali poznati po svojoj ogromnoj velikodušnosti.

Tako su ljudi totalno ostavili učenje svog praoca i vođe, poslanika Ibrahima, a.s., Kuća (Kaba) koju je sagradio samo za slavljenje Allaha Jedinog, je totalno oskrnavljna od strane pagana i obredi koje je on utemeljio su totalno iskrivljeni.

Ovo tužno stanje se nastavilo slijedećih dvije i po hiljade godina. Ipak, poslije ovog dugog perioda, došlo je vrijeme odgovaranja na dovu poslanika Ibrahima, a.s.,:"Gospodaru naš, pošalji im poslanika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih, jer Ti si, uistinu, silan i mudar!"[76]

Ne samo da je Poslanik islama, a.s., očistio Kabu od svih njenih nečistoća, već je također ponovo uveo obrede hadždža koji su etablirani Allahovom dozvolom, u vrijeme poslanika Ibrahima, a.s. Posebne zabrane su objavljene u Kur'anu da bi se eliminirali pogrešni obredi koji su uzeli maha u predislamskom vremenu. Svi nedostojni i sramotni činovi su postali strogo zabranjeni Allahovim govorom:

"...i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadždža..."[77]

---

[76] *El-Bekare, 129.*
[77] *El-Bekare*, 197.

”A kad završite obrede vaše, opet spominjite Allaha, kao što spominjete pretke vaše, i još više Ga spominjite!...”[78]

Prenosi se da je Poslanik, a.s., obavio dva puta hadždž prije hidžre po vjerozakonu Ibrahima, a.s.. To upućuje da je islam potvrdio već propisani hadždž koji je bio poznat u prethodnom šeriatu.

Što se tiče propisivanja hadždža, koji predstavlja jedan od pet temeljnih osnova islama, među islamskim učenjacima postoji više mišljenja oko vremena propisivanja. Međutim, u našoj literaturi najprihvaćenije je da je hadždž propisan devete godine po hidžri. Poslanik te godine nije obavio hadždž već tek slijedeće. Desete, godine Poslanik, a.s. je lično obavio hadždž predvodeći ljude i objašnjavajući im propise njihovog hodočašća.

O uslovima za hadždž

Hadždž postaje obavezan kada su ispunjeni sljedeći uslovi: zrelost, psihičko zdravlje, razumnost, sloboda i biti u stanju. Da bi se bilo u stanju mora se: imati dovoljno vremena, biti fizički zdrav i sposoban, na putu ne naići na prepreke koje će ugroziti život, zdravlje, imovinu ili čast, imati za troškove puta i imati sredstva za život po povratku. Ako neko odluči da plati troškove hadža nekome, onda je na njemu vadžib da prihvati ponudu.

Vjernik ne smije odgađati hadždž ukoliko stekne uvjete da ga obavi. Kad bude u stanju da ga obavi

[78] *El-Bekare, 200.*

pa to ne učini, a potom izgubi mogućnosti koje je imao, onda sam snosi odgovornost za odgađanje i za učinjeni grijeh. Jer poslije imućnosti može nastupiti siromaštvo, poslije zdravlja bolest ili čak i smrt, pa se čovjek vrati Allahu bez izvršenog temeljnog propisa. Zato čim stekne uvjete, čovjek treba obaviti hadždž, kao što stoji u hadisu Poslanika, a.s.:*“Požurite sa obavljanjem hadždža, jer niko ne zna šta mu se može dogoditi!“*

Hadždž se može obaviti za pet dana. Ne mora čovjek ostati dugo. Nije farz otići u Medinu, zato se može ukazati druga prilika. Ne moraju se kupovati hedije porodici, rodbini i prijateljima. To takođe nije farz: “...Allah nikoga ne duži preko njegovih mogućnosti!“

“Neka čovjek dijeli prema svojim mogućnostima, a onaj ko je u oskudici, prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikog ne zadužuje više od onoga što mu je dao, a Allah će sigurno poslije teškoće olakšanje dati!“

Gledano sa vanjske strane stvari, hadždž predstavlja putovanje Allahu, dž.š., u goste, u “Njegovu kuću” tj. u Kabu.

Uzvišeni Gospodar u ajetima Kur’ana kada govori o Kabi koristi riječ “bejtullah”, što na arapskom jeziku upravo znači “Allahova kuća”. Isto tako i same riječi telbijje: *“Lebejke-llahumme lebejk* (odazivam ti se Allahu, odazivam) ...”, koje je dužan izgovarati svako ko obavlja hadždž ili umru, jasno govore da svaka posjeta Kabi, predstavlja posjetu Allahu, dž.š. Vidimo da Allah, dž.š., neka mjesta ili stvari

predstavlja kao Svoje svetinje na zemlji. Takvi subjekti dobivaju status svetosti. To su Allahova dž.š. znamenja na zemlji i tu su spušteni Njegova milost i Njegov blagoslov i bereket.[79]

Pošto je ovo vrlo značajno pitanje, prijetićemo se i predaje koja opominje ljude da ukoliko mognu obavit hadždž, a ne učine to, umiru kao jevjreji ili kršćani. Prenosi se da je čovjek došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s, i upitao ga: "Moj babo je umro, a nije obavio haddž koji je bio dužan. Hoću li ja obaviti hadždž za njega?" "Šta veliš", upitao ga je Poslanik, s.a.v.s, "da je tvoj babo ostao nekom nešto dužan, bi li ti to morao vratiti?" "Da", odgovorio je. "Obavi hadždž za svoga babu", rekao mu je.

Kad čovjek posjeduje materijalna sredstva za obavljanje hadždža, on je tad dužan pravovre-

---

[79] U tom smislu, kroz ajete Kur'ana Svemogući nam otkriva neke od tih svetinja, pa imamo:Sveti grad (Mekka sa svojim širim područjem u koje spadaju Arefat, Muzdelifa, dolina Mina i ostala područja u njenoj blizini), Svetu planinu (Sinajska planina), Svetu zemlju (područja današnje Palestine i dijelova Jordana, Sirije), Svetu dolinu (dolina Tuva),Sveto drvo (Maslina i možda još i Smokva prema ajetu 95:1), Sveti kovčeg (zavjetni kovčeg Izraelćana, koji su meleki donijeli), Svetu kamilu (kamila poslata Salihovu a.s. narodu kao Allahov znak i zbog njezina klanja je taj narod bio i uništen), Svete Knjige (Kur'an, koji samo čisti smiju doticati i ostale Allahove dž.š. objavljene Knjige: Indžil, Zebur, Tevrat, Suhufi Ibrahima a.s. i ostale koje su eventualno bile objavljene) Ovo su svetinje koje se mogu otkriti iz ajeta Kur'ana. Hadis nam otkriva još dvije: Sveti grad Medinu sa Svetim mesdžidom Resulullaha Muhammeda, s.a.v.s., Sveti mesdžid El Aksa u Kudsu (Jerusalemu).

meno da ga obavi. Kao prepreka u obavljanju hadždža, prema mišljenju uleme, može biti dug. Naime ako je čovjek nekome dužan, nije mu dozovljeno obaviti hadždž, dok ne vrati dug, ili ne zatraži izun od onoga kome je dužan. Dug je ljudski hak, a hadždž je hak prema Allahu. Ljudi su škrti, sebični, egoisti i cjepidlake.

Za hadždž Allah traži čovjekov sopstveni imetak, a ne tuđi. Allah je milostiv i ne zadužuje preko mogućnosti. Ukoliko je vraćanje duga regulisano putem vraćanja na rate, kao kad se čovjek zaduži kod države i dogovori vraćanje putem rata, onda se on tretira drukčije, tj. čovjek ne mora tražiti izun.

Ako čovjek nije u potpunosti zdrav, on tavaf može obaviti nošen na nosilima, sa'j izmedu Saffe i Merve u kolicima, na Arefat će ga dovesti neko, kamenčiće će za njega bacati neko drugi itd. U krajnjem slučaju, ako nikako nije u stanju putovati, naći će *bedela* koji će za njega obaviti hadždž. Sve u svemu hadždž se ne smije odgađati, a pogotovu potpuno izostaviti i zanemariti.

Hazreti Džafer Sadik kaže: “*Svako ko umre a nije obavio hadždž a nije bio spriječen nedostatkom sredstava, bolešću ili vladarom, umire kao jevrejin ili kršćanin.*“

Hazreti Ali ibn Ebi Talib r.a. kaže: “*Za onoga koji je svjestan Boga, namaz je približavanje Njemu. Hadždž je slabom džihad. Sve ima svoje čišćenje. Post je čišćenje tijela. Poslušnost mužu je džihad žene*.“

Božiji Poslanik, a.s., je rekao: Hadž uklanja siromaštvo.“

Obratili su se Džaferu Sadiku s primjedbom kako neki ljudi govore da je bolje nakon što se jednom obavi hadž sredstva usmjeravat na milostinju i druge stvari a ne ponoov na hadž, pa im je Sadik odgovorio: „Oni lažu, Ako ljudi budu tako činili, ova Kuća će ostat napuštena, a Uzvišeni Allah ju je učinio preporodom za ljude.“[80]

Neke osobenosti hadždža kao ibadeta

Rekli smo da je hadždž i tjelesni i finansijski ibadet. To je naporan i težak put. Dugo i zamorno putovanje. Mnogi muslimani žive daleko od Mekke. Posebno u prijašnja vremena ljudi su putovali jako dugo i naporno. Za njih je hadždž bio jako težak.

Imam En-Nesefi bilježi kako je jedan čovjek tokom tavafa upitan odakle dolazi, odgovorio: “Ja sam iz daleke Kine.“

Pitali su ga koliko mu je trebalo vremena do Kabe, a on odgovori:“Vidite li moju kosu?“

“Vidimo - rekoše - na glavi nemaš nijedne crne dlake.“

On zatim nastavi: “Kad sam krenuo iz moje zemlje, na glavi nisam imao nijednu bijelu dlaku, a sada na mojoj glavi ne vidite nijednu crnu dlaku!“

---

[80] Mjer amudrosti 1, 1375.

Dakle, ljudi su putovali do jedne zemlje, tu bi se zadržali da zarade štogod imetka pa bi onda nastavljali do druge, treće, četvrte i ko zna koje i tako se postepeno približavali Mekki.

Danas je stanje sasvim drukčije i lakše. Čovjeka eto za dva, za tri, četiri, pet sati u Mekki.

Dakle, cilj hadždža je između ostalog i to da čovjek nauči podnositi teškoće i napore. Zašto Allah dž.š. nije propisao hadždž u Švajcarsku, Australiju ili drugdje?! Propisao ga je u dolinu bez bilja i usjeva. Među ogoljela i kamenita brda. Ta žestoka vrelina, sparina i naizgled beživotna sredina uče čovjeka na izdržljivost, na običan i život bez luksuza.

Neko kaže:“Kad promijenim ležaj ne mogu nikako zaspati ili ako nije moj jastuk ja nemam sna čitavu noć!“ Mora se naviknuti na prirodu, vratiti prirodi. Zaspati na zemlji, u prašini, na kamenu ili na bilo čemu što je pri ruci. Život pokreta. Od Mine do Arefata, Muzdelife, ponovo do Mine pa do Meke. Sve je to relativno kratko vrijeme, da se ljudi naviknu na kretanje, na angažman, na inicijativu, na bereket. Da se naviknu na podnošenje napora i teškoće.

Život je protkan i ružama i trnjem, radošću i žalošću, srećom i nesrećom, blagodatima i nevoljama, iskušenjima i uspjesima, grubošću i nježnošću. Allah je propisao ovaj ibadet i čovjek u njega ulazi čitavim svojim bićem. I razumom i srcem, i jezikom i imetkom i trudom i naporom. A sve radi postizanja Allahova zadovoljstva. I ne samo to!

Čovjek na hadždžu uči da svi napori, sve teškoće, sve ono što mu je u svakodnevnom životu izgledalo jedino kao napor ima i svoju drugu stranu, ukoliko čovjek nauči da je prepozna. Otići pješice iz hotela do Kabe ponekad zahtjeva i pet-šest kilometara pješačenja ali to čovjeku nije teško jer cilj kojem ide je tako velik da mu je napor neznatan.

Sam hadždž, kako rekosmo, sa svim svojim činovima i obredima zahtijeva dosta snage i izdržljivosti ali čovjek kad sve to obavi ne osjeća teškim te obrede.

Zašto?

Zato što je njegov cilj bio obaviti hadždž, izvršiti Božiji propis i čovjek svjestan da je Allah Taj koji mu je omogućio da bude počašćen samim izvršenjem tog čina zaboravlja na teškoće. To bi trebalo da se prenese i na svakodnevni život ma gdje da živimo, jer naš cilj je Božija blizina. Kur'an časni i sunnet Poslanikov su nam upute ka stizanju do tog cilja, sve prepreke na putu, ma kako se velike činile, male su kad postanemo svjesni cilja kojem idemo.

Hadždž čovjeka izvodi iz njegove mahale, iz sela i grada u širinu i prostranstvo svijeta.

Zamislimo čovjeka koji živi negdje u Kini, u Indiji, u pustinji i zna samo za tjeskobu svoga prebivališta i okruženja. Islam ga dovodi u ovu dolinu, gdje se susreću ljudi i sa Istoka i sa Zapada, različitih izgleda, boja kože, različitih jezika i društvenih slojeva. Dolazi u jedan novi svijet. Svijet novih sadržaja i različitosti. Svijet

koji u njegovoj svijesti proširuje vidike i horizonte, svijet koji mu objašnjava zašto on ne može biti samo on, zašto on postoji jedino u ummi, zajednici, kojoj mora težiti i čijim se sastavnim dijelom treba osjećati.

UNIVERZALNE POUKE HADŽDŽA

Islamska tradicija govori o vremenu kao otoku u moru vječnosti. Adem a.s. je svojim prvim pogledom i prvim korakom na Zemlji odvezao vrijeme čije su epizode oduvijek u svojoj povezanosti bile otisnute na

Ploči pomno čuvanoj. Vrijeme što će sa Adem, a.s., dovom pri silasku na Zemlju poteci biće vrijeme islama.

Adem je bio prvi čovjek i prvi glasnik Allahove milosti u univerzalnoj objavi vremena kao čovjekove nadvremene šanse i mogućnosti. Poput konca koji sve bisere jedne niske drži na okupu, poslanstvo će biti veza vremena, njegov neprekidni osnov i osnov jedinstva ljudskog roda.

Hadždž kao sastavni dio islamskog života objedinjuje u simbolici svojih propisanih obreda cijelu epizodu ljudskog življenja na ovom svijetu predstavljajući svojevrsnu dramu čiji činovi daju odgovore na ljudska pitanja:

Ko smo? Što smo? Odakle smo? Kuda idemo? Kako treba da idemo?

Islam u riječima je Kur'an a.š., a u kretanju i akciji je hadždž.

Kao da je sve što je Allah dž.š. htio da kaže čovječanstvu sadržano u jednom - hadždžu.

Hadždž ne predstavlja ideologiju, komandu. On je sav od islama. On naslućuje filozofiju egzistencije, pogled na svijet filozofije stvaranja čovjeka i tok historije, faze mijenjanja

čovječanstva od vremena stvaranja čovjeka na zemlji do konačnog vrhunca savršenstva.

Hadždž utjelovljuje to što čovječanstvo mora da prođe u svom robovanju, u svom penjanju prema Vrhu i konačno plan stvaranja geneze čovječanstva, stvaranje ummeta-modela čovječanstva, transformaciju ka savršenstvu čovjeka te principe vječne promjene, utvrđenog reda, precizne koordinacije ka vječnoj osnovi i Beskonačnoj Perfekciji.

Hadždž uopšteno govoreći; to je egzistencijalni tok čovjeka prema Bogu. Simbolična drama filozofije stvaranja djece Ademove. To je objektivno utjelovljenje onoga sto je u ovoj filozofiji relativno.

Hadždž je simbolična drama čiji jezik predstave jeste pokret, a glavne ličnosti; Adem, Ibrahim, Ismail, Hadžera...

Sve se dešava na teritoriji: Mesdžidul Harama, Arafata, Muzdelife, Mine a simboli su : Kaba, Safa, Merva, dan i noć, izlazak i zalazak sunca, idol i žrtva, odjeća i ukrasi.. .

A glumci ? Samo jedna osoba.

TI!

Ma ko ti bio: Čovjek ili žena, starac ili mladić, bijelac ili crnac! Ovdje nema razdvajanja. Svi su jedno a to jedno je sve. Odazvao si se na poziv. Došao si da pokretom - akcijom posvjedočiš ono što je tvoj jezik davno posvjedočio; *nema Boga osim Allaha*.

Uložio si svoj trud i dalje ga ulažeš pokazujući vanjsku refleksiju unutrašnjeg posvjedočenja.

Hadždž!

Odluka - namjera; on znači kretanje i podrazumijeva pravac tog kretanja.

To je okretanje od kolebanja i sumnje. On rasplиće prirodu tvog bića u kom si izgubio nit sebe.

Zato ne odgađaj!

Vrijeme je sazrelo.

Vrijeme je za hadždž - za povratak Njemu! Povratak Njemu znači povratak Apsolutnoj perfekciji,

Apsolutnoj dobroti,

Apsolutnoj ljepoti,

Snazi,

Znanju,

Vrlini...

A Kako ćeš započeti hadždž?

Započet ćeš ga tako što ćeš na mikatu[81] - mjestu određenom, skinuti svoju odjeću i obući ihram.[82]

Riječ odjeća (na arapskom-"Iibas") ima značenje kojeg možemo razumjeti i u formi glagola “iltibaz“ što znači greška. Skini svoju odjeću odlučan da sa njom skidaš želju za greškom - grijehom i stavi na se dva pokrivača. Postani bijel i harmoničan sa svim bojama. Obukao si odjeću koju će ti obući kad umreš. Iskoristi priliku.

Umri prije smrti!

Hadždž je tvoja prilika - smrt koja diše.

On je pokret koji počinje izlaženjem “tebe“ iz svakog JA.

Postani čovjek - onakav kakav si bio u početku. Budi jedno: Adem!

Obuci jednostavnu odjeću; ihram - bez modela, ukrasa, nešiveno, bez indikacije da si to ti, da nije neko drugi.

---

[81]“Mikat“ i “mevakit“ u stvari znači vrijeme, a poslije je dobilo i značenje mjesta, jer često puta kada se dođe u jedno mjesto nastupa i čas i vrijeme da se nešto treba učiniti. Upravo zbog toga se određena mjesta u daljoj okolini Mekke i zovu “mikatima“, jer kada hodočasnik dođe u jedno od tih mjesta mora da odluči da počinje, počne vršiti hodočašće već od toga mjesta, mora obući hodočasničku odjeću i povikati odazivanje - glasno izgovoriti telbiju. Mikata ima pet, dakle pet mjesta koja leže na pet puteva kojim se s raznih strana ulazi u Mekku, a ona su: za one od strane Medine “Zul-Hulejfe“, za Siriju i Egipat “Džuhfe“, za Irak i Horasan “Zat-Irek“, za Nedžd je “Karn“, za Jemen “Jelemlem“ (Ko bi slučajno išao nekim drugim putem izvan ovih ili izvan puta pošao, mikat mu je pravac koji leži između koja dva spomenuta mjesta.).

[82] U arapskom jeziku ima značenje svetosti.

Pošao si da suočiš svoju istinsku prirodu - prirodu čovjeka - sa onim sobom kakav si postao kroz vrijeme dunjalučkog življenja.

Počeo si hadždž, znak povratka čovječanstva Allahu dž.š.. Obukao si ihram, odjeću svetosti, klanjao dva rekjata i donio nijjet. Sada kreni dalje i ne smetni s uma da su za tebe sada počele mnogobrojne zabrane koje moraš poštovati; ne lovi, sexualno ne opći, ne nosi šiveno, ne pričaj prazne priče, ne svađaj se, ne kuni se Bogom. Reci glasno: Lebbejke, Allahumme lebbejk. Odazivam Ti se Bože! Odazivam

Kaba...

U dolini, koju Kur'an naziva blagoslovljenom, Ibrahim, a.s., sagrađuje Kabu, radi obavljanja namaza. Nakon toga on upućuje dovu svome Gospodaru da učini da srca vjernička čeznu za Kabom, odnosno da namazom i hadžom svjedoče svoje vjerovanje. Ibrahim, a.s., ne moli Allaha, dž.š., samo za čisto duhovne stvari, nego se obraća dovom da one koji budu hrlili prema Kabi opskrbi nafakom, na kojoj će oni biti zahvalni.

Ova dova Ibrahimova, a.s., primljena je, kao i druga dova u kojoj moli za primanje djela koja je učinio sa svojim sinom Ismailom:

“*Naš Gospodaru, primi od nas, Jer ti, uistinu, sve čuješ i znaš*!“[83]

Allah dž.š. u suri *Hadždž* govori o tome kako je Ibrahim a.s. u “neplodnoj dolini“ sagradio Kabu, kaže:

---

[83] *El-Bekare*, 127.

“*I kada smo kao pribježište Ibrahimu pokazali mjesto gdje je Hram, rekli smo: 'Ne smatraj Nama nikoga ravnim i očisti ovaj Hram Moj za one koji će ga obilaziti, koji će tu u blizini njegovoj stanovati i koji će namaz obavljati.“*

Kakvu poruku i pouku mi možemo izvući iz saznanja da Allah dž.š. Svoju kuću gradi u neplodnoj kotlini? U tome će nam pomoći karta svijeta. Pokušajmo zamisliti u svojoj glavi tu kartu. Sjetimo se kako su ljudi, Allahovom odredbom, rasporedili kontinente na toj karti. Sjetimo se gdje se nalazi Arabija (kotlina u kojoj se ništa ne sije). Ona se nalazi na istom mjestu na Zemlji gdje se nalazi srce u ljudskom organizmu. Dakle, sa lijeve strane. Mogli su ljudi napraviti i drugačiji raspored pa da Arabija bude na drugom mjestu, i tada bi karta bila tačna jer je zemlja okrugla, ali Allah dž.š. to nije dopustio. U srcu Zemlje Allah dž.š. gradi Svoju kuću.

Nas narod ima običaj reći hadžijama: “Ko odavde ne ponese Kabu neće je naći u Mekki.“

Šta to u stvari znači?

To znači da, ako je prostor Arabije srce svijeta i u njoj Kaba, svako od nas mora izgraditi Kabu u svom srcu ako želi da je nađe u Mekki. Kako sada povezati srce sa neplodnom kotlinom, sa pustinjom.

Kada čujemo riječ pustinja u našoj glavi se formira slika nepreglednog pješčanog prostranstva na kome nema ničega i nikoga i na takvom mjestu Allah dž.š. gradi Svoju kuću. Isto tako mi moramo u svome srcu napraviti pustinju,

očistiti ga od svega i svakoga i onda u njemu sagraditi jednu Kabu za Jednog i Jedinog Allaha dž.š. ili još bolje cijelo srce pretvoriti u Kabu.

Zašto baš u srcu, zašto ne u mozgu na primjer ?

Zato što Poslanik, a.s.. kaže o srcu sljedeće: "*Zaista, u svakom tijelu ima jedan komad mesa, ako je on ispravan ispravno je čitavo tijelo, a ako se on iskvari iskvari se cijelo tijelo, to je srce.*"[84]

Zato srce, jer je ono centar tijela, jer ono zapovijeda cijelom tijelu i ako je ono ispravno, ispravno je i cijelo tijelo i obrnuto. Od čega to zavisi? To zavisi od dva druga organa, od dva druga komada mesa u ljudskom organizmu za koje Allahov Poslanik, a.s., kaže:

"*Ko mi garantuje dvije stvari, ja mu garantujem Džennet. To su jezik i polni organ.*" Od ova dva organa zavisi da li će naša Kaba u srcu biti izgrađena ili srušena i hoćemo li zaslužiti Džennet.

Ako sačuvamo jezik i polni organ Poslanik a.s. nam garantuje Džennet, a ako ne Džehennem. Dovoljno je da samo jedan od ova dva organa ne bude sačuvan pa da se naša Kaba pretvori u prah a naš Džennet u Džehennem. To nam potvrđuje slučaj žene iz vremena Allahovog poslanika a.s., koja je danju postila a noću klanjala, ali je bila lošeg ponašanja, uznemiravala je komšiluk svojim jezikom, pa je Poslanik a.s., rekao: "*Nema dobra u njoj, ona će biti od stanovnika vatre.*"[85]

---

[84] Muttefekun alejh.
[85] Muttefekun alejh.

Postila je i više nego što je obavezno, klanjala nafilu, ali nije sačuvala svoj jezik i bit će u Džehennemu.

No, naša nas priča odvedi u drugom pravcu, onaj ko je krenuo ka Kabi naoružao se, ako Bog da, dobrim znanjem i ahlakom, prešao dalek put, bio na mikatu, obukao ihram, odjeću svetosti i sad se, ako si među takvim, nalaziš na pragu Mesdžidul Harama.

Kaba je pred tobom. Na sred nepokrivenog prostora prazna soba.

Nema arhitekture - umjetnosti na kakvu si navikao. Komadi tamnog kamena uzeti od planine Ajun u blizini Mekke složeni jednostavno u obliku kocke.

Kocka?

Šest smjerova: Istok, zapad, sjever, jug, gore, dolje. Svi smjerovi znače neusmjerenost! Svugdje i nigdje! U svim smjerovima i ni u jednom! Ili kad razmisliš; svi smjerovi ukazuju na jedan, na smjer ka Gospodaru svjetova.[86]

---

[86] Zanimljivo je također napomenuti da gledajući Kabu s bilo koje strane, ljudskom oku ostaje uvijek skriven jedan ćošak (rukn), te se time vide samo tri ćoška. Jedan od njh odgovara Božijoj prisutnosti u ljudskom srcu (el-hatir el-ilahi), drugi melekskoj (el-hatir el-meleki), dok treći simbolizira nefsansku – koja se odnosi na ego (el-hatir en-nefsi) prisutnost u ljudskom srcu. Prvoj odgovara kabenski ugao Hadžeru-l-esweda (Crni kamen), drugoj ugao od strane Jemena, a trećoj ugao od strane Šama (Sirije, Jordana i Palestine). Prema ovom obliku se ravnaju srca svih Allahovih vjerovjesnika, tako da vjerovjesnik može imati samo tri prisutnosti (hawatir) koje ga nadahnjuju: božansku, meleksku i onu koja proizlazi iz njegovog nefsa. Međutim,

Znaš kad si putnik da skraćuješ namaz ali to ovdje ne činiš. Ovo je Allahova kuća, niko nad njom osim Njega nema vlast a ti si došao Njemu u goste te je ona postala i tvoja kuća. Stojiš u dvorištu Kabe i prisjećaš se suznih očiju i s usnama koje izriču dove.

Tu je hazreti Hadžera ostala sama i sa malim djetetom na grudima. Nije razmišljala kako će preživjeti u pustinji u dolini bez vode. Pitala je samo je li to Allahova naredba i pokorila se. Ti si na mjestu pokoravanja Allahu dž.š.

---

na ovom meqamu (stepenu) mogu biti i neki od Allahovih evlija koji imaju snažnog udjela u vjerovjesničkoj zbilji, poput Sulejmana ed-Dunbulija. Očitovanjem četvrtog kabenskog čoška njegova energija biva usmjerena na šejtansku (satansku) prisutnost, što odgovara kabenskom ćošku od strane Iraka. Da upravo irački ugao odgovara šejtanskoj prisutnosti svjedoči i dova koja se uči kada se prilikom tavafa (obilaženja) oko Kabe naiđe na ovaj ćošak, a koja glasi: “Utječem se Allahu od edepsuzluka, nifaka (licemjerstva) i iskvarenog morala!“ Prema ovom obliku (četverouglu), za razliku od vjerovjesnika, se ravnaju srca ostalih vjernika tj. stoje na četiri duhovna stuba.
Četverougaoni oblik Kabe je ujedno i paradigma za “Arš“ (Allahovo Prijestolje, cjelokupnost Bitka), kojeg nose četiri meleka a kojeg će na Ahiretu (nakon Sudnjega dana) nositi osmero meleka. Tako je i sa ljudskim srcem tj. na Ahiretu će ga “nositi“ osam "stubova" tj. pored već četiri postojeća pojavit će se nova četiri izrazito duhovna stuba: Znanje, Moć, Volja i Kelam (govor kao takav). To znači da će ova četiri atributa svoje potpuno ozbiljenje ostvariti tek na Ahiretu, iako su i danas oni prisutni. Primjerice, sretnici na Ahiretu šta god požele to će im se ostvariti tj. njihova volja će biti potpuna. Kada za nešto kažu “budi“, to će i biti. (Iz teksta Kenana Čeme: Neki od unutarnjih aspekata Hrama u Mekki- www.znaci.com).

Pogledaj! Na zapadu Kabe ima nešto što mijenja njen oblik i daje joj smjer. To je Hidžre Ismail. Mjesto gdje je bio Hadžerin dom. Pokazuje li to Allah na nju kad nam naređuje da obilazeći Njegovu kuću moramo obići i njen dom. Sve je prožeto sjećanjem na nju. Hadžeru! Crnu Etiopljanku, ženu robinju žene.

Gledaš kraljeve i bogataše koji čineći tavaf pokretom svojim svjedoče da se ni ugledom ni plemstvom, ni moći ni bogatstvom ne postiže Allahova blizina ako nema onoga što ima Hadžera; pokornosti i robovanja! Gledaš siromašne kako shvataju da njihovo siromaštvo nije prepreka da se približe Gospodaru svih svjetova.

Uči na primjeru hazreti Hadžere! Ona je vojnik odabran u naciji monoteizma. Pokazatelj da i najponiženije stvorenje, po našem mišljenju, može kod Allaha steći najveći stupanj svojim robovanjem i pokoravanjem. Ako si shvatio mjesto i vrijeme donesi nijjet i stupi u tavaf! Nisi sam, ti sam ne postojiš. Ti postojiš u ummi - društvu. U vanjskom svijetu i ti i oni koji s tobom tavaf čine ste ljudi; Hasan ili Husejn; čovjek ili žena; istočnjak ili zapadnjak...

Ovdje su sve realnosti izbrisane. Sad samo ljudi tavaf čine oko Kabe, samo ljudi i niko drugi. Kada si posao na hadž ti si bio potok, ulio si se u rijeku na mikatu, a sad si u moru. Ovdje se pridružuješ sistemu svemira.

Ako se ljubav može opisati pokretom koji je to pokret?

Leptir nas je tome davno naučio. Kaba je centar ljubavi. Ti si igla na kompasu koja pokazuje pravi put i smjer. Kružiš. Čitav život je krug. Svi smo Božiji i svi se Njemu vraćamo.

Tvoji pokreti to potvrđuju. Hadžera nas je to naučila: Allah dž.š. joj naređuje da uzme dijete i ide iz zemlje i civilizacije ka bezvodnoj dolini gdje čak i bilje bojažljivo niče. Ona se potpuno pokoroava i izvršava naredbu. Naredbu koju jedino ljubav može prihvatiti i pojmiti.

Obavi sedam krugova. Sedam podsjeća na stvaranje svemira.

A ti?

Ne osjećaš li se dok kružiš oko Kabe kao čestica iz svemira? To je interpretacija monoteističkog pogleda na svijet kroz pokret.

Hadžeru-l-esved. Kada govorimo o Kabi, sasvim pouzdano znamo da je originalna Ibrahimova a.s. građevina kroz historiju bivala više puta dograđivana i obnavljana, ali mislimo da temelje niko nije uklonio pa odatle vjerujemo da Kaba i dan danas (ako ne potpuno ono sigurno djelimično) stoji na Ibrahimovim a.s. temeljima. On je, kako nam predaje kazuju, prvi u jugoistočni ugao Kabe ugradio džennetski kamen po imenu "Hadžerul-esved". Taj kamen je, zajedno sa kamenom Mekami-ibrahimom, spušten iz Dženneta i čekao je na jednom od obližnjih brda stotinama, možda čak i hiljadama godina, sve dok ga melek nije dodao Ibrahimu, a.s., da ga ugradi u jugoistočni ugao Kabe.

Smatra se da je Hadžerul-esved ustvari pečat na ugovoru između Allaha i ljudi kojom prilikom su se ljudi obavezali Gospodaru svome na predanost i iskreno robovanje samo Njemu i nikome osim Njega i da će na Sudnjem Danu taj kamen svjedočiti o tome ko ga je poljubio sa tevhidom a ko ne. Ovako je, prema nekim predajama, hazreti Ali ibn Ebi Talib, r.a., poučio Omera ibn Hattaba, r.a., o svrsi i ulozi ovog svetog kamena.

O njemu se prenosi da je isprva bio bijel poput mlijeka, ali su grijesi sinova Ademovih a.s. bili sebeb (uzrok) da on pocrni. Smatra se da su Hadžerul-esved i Mekami-ibrahim[87] jedina dva subjekta porijeklom iz Dženneta koji se nalaze na Zemlji i oni predstavljaju sastavne dijelove Mesdžidul-harama, arhitektonske cjeline svetog hrama Kabe.

Hadžerul-esved je sastavni dio Kabe jer je ugrađen u njezin jugoistočni ugao, a Mekami-ibrahim se nalazi kojih desetak metara udaljen od istočnog zida Kabe.

Kaba je Allahovom odredbom najsvetije mjesto na Zemlji i ta njezina svetost se manifestuje i u tome što je ona preporod za ljude i u tome je jedna od tajni i jedna od svrhovitosti obavljanja hadždža:

"*Allah je učinio da Kaba, Časni Hram bude preporod za ljude, a tako i sveti mjesec i kurbani, naročito oni ogrlicama označeni, zato da znate*

---

[87] Kamen na kojem je stajao Ibrahim a.s. prilikom gradnje Kabe i na kojem su ostali otisci njegovih stopala kao trajni znak.

da je Allahu poznato ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji, da Allah, zaista sve zna."[88]

[88] *El-Maida*, 97.

Saj

Saj-potraga[89]...Završio si tavaf, obišao propisani broj puta oko Kabe i Hadžeru -l- Esveda, klanjao dva rekjata namaza i zanijetio da učiniš *saj*; da sedam puta pređeš razdaljinu između dva brežuljka u blizini Kabe; Safe i Merve.

Da bi shvatili historijsku dramu koja se odigravala na ovom prostoru prisjetimo se ponovo Ibrahima, a.s., i hazreti Hadžere:

Nakon što je Ibrahim, a.s., dobio sina sa svojom drugom ženom Hadžerom[90] Allah dž.š. mu je naredio da ih odvede u pustinju i tamo ostavi. Kad su stigli do određenog mjesta, Ibrahim a.s. se oprostio sa svojom ženom, govoreći da ih tu ostavlja po naredbi Uzvišenog Allaha, što je ulilo smirenost u njeno srce. I tako su Hadžera i njen mali sin Ismail ostali sami u surovoj pustinji sa malim zalihama hrane i vode. Kada su potrošili sve što su imali sa sobom i mali Ismail počeo plakati od gladi, Hadžera se popela na jedan od obližnjih brežuljaka, tražeći vodu. Posto nije vidjela sa tog brežuljka nikoga ko bi im mogao pomoći požuri ka drugom brežuljku tražeći pomoć i vodu. Međutim opet nije našla ništa. Učinilo joj se da je čula neke glasove iza

---

[89] Saj je prelaženje puta sa Safe na Mervu, kao i s Merve na Safu - po sedam puta, pri čemu, između određenih granica koje su obilježene naročitim znakovima, treba reml učiniti tj.lagano potrčati tresući ramenima.

[90] Ona je bila robinja njegove prve žene Sare pa ju je ona dala njemu da se oženi njome, jer mu ona nije mogla roditi dijete.

brežuljka na kojem je bila malo prije, pa ponovo potrča ka njemu, ali kad je tamo stigla opet nije ništa našla. Zatim joj se učini da je čula glasove s druge strane po požuri nazad. Tako je uradila dok se nije umorila. Na kraju je umorna krenula ka svome sinu Ismailu. Kad je stigla do svog malog sina zaprepstila se od čuda. Allah je dao da ispod nogu njenog sina provre voda. I u strahu da voda ne iščezne, a u nekim predajam se kaže pošto je voda jako nadolazila, u strahu da ne potpi malog Ismaila, povika: "*Zem-zem*! Stani- stani!"Upravo je to vrelo vode Zemzem, a dva spomenuta brežuljka su Saffa i Merva između kojih hadžije obavljaju *s'aj*. *S'aj* je, da još jednom naglasimo, dio obreda koji se sastoji od užurbanog hodanja izmedu Safe i Merve, aludirajući na postupak hazreti Hadžere.

Saj izmedu Safe i Merve može da nam simbolizira historiju bitka između negacije i afirmacije.

U početku je bila Safa. Bio je Allah i ništa više s Njim. Bila je bespočetnost i ono što je prethodilo nama u Božijem znanju prije nego što smo stvoreni i prije nego što je nastalo vrijeme.

Zatim se našla Merva...

Kada je potekla voda nastalo je vrijeme i buknuo život.

Saj je prelaz od jedne Realnosti ka vjerozakonu radi njihovog objedinjavanja u srcu.

Saj je simbol odazivanja obavezi i prihvaćanja poziva.

I ne zaboravi nju čije pokrete oponašaš. Ona trči sedam puta s jednog brežuljka na drugi tražeći vodu dok njeno žedno dijete plače stotinjak metara dalje. Ona se trudi. Trči očekujući da će neko naići s vodom. Njen trud prati njena dova. I nakon sedam prelazaka šta se dešava? Ispod nogu njenog sina Allah daje da provre voda. U sušnoj dolini voda izvire takvom brzinom da se majka zabrinula za sigurnost svog djeteta. Trči prema njemu i, kako sam već rekao, govori: “Zem-Zem! (Stani-Stani)“ I voda staje zadržavajući intenzitet svoga izviranja do dana današnjeg.

Prelaziš razdaljinu između Safe i Merve.

To je tvoj život.

Ti se trudiš a znaš da će tvoj trud uspjeti samo s dovom Allahu, zato čini dovu svjestan da u dunjalučkom životu nećeš ostati vječno i da njegov hod ne vodi njegovu početku isto kao što ni tvoj *saj* neće završiti tamo gdje si ga počeo. Kad završiš otići ćeš do vrela Zemzem i utoliti svoju žeđ a onda se povuci u razmišljanje!

Obavio si tavaf - kruženje; Apsolutna ljubav.

Obavio si saj- potragu; apsolutni intelekt.

Kruženje - On.

Potraga - ti.

Kruženje - Božanska predodređenost.

Potraga - čovjekova slobodna volja.

Kruženje - čovjek zaljubljen u istinu.

Potraga - čovječanstvo, samorazvijenost.

Kruženje - ljubav, obožavanje, duh, ljepota, šehadet, etika, dobrota, vrlina, duhovnost, istina, vjera, pobožnost spoznaja srca, pokornost, poslušnost.

Potraga - intelekt, logika, potreba, život, realnost, objektivnost, zemlja, materijalno, priroda, prosparitet, nauka, industrija, politika, profit, civilizacija, ekonomija, slobodna volja, svijet, snaga.

I kao što si vidio, ili ćeš, ako Bog da, vidjeti da Kaba nije kraj puta tako ni *saj* nije kraj hadždža. Odmori se, čeka te Arefat, Muzdelifa, Mina.

Arefat - Muzdelifa – Mina. Deveti dan Zul-hidžeta zastaješ na Arefatu. Tu su se sreli Adem a.s., i hazreti Hava. To je kolijevka čovječanstva. Tu je počela civilizacija. Tu su se sreli nas praotac i naša pramajka. Zaustavljaš se tu i bivaš cijeli dan. Taj dan je vrijeme pokajanja. U tom danu i na tom mjestu Allah dž.š. oprašta grijehe i spašava vatre najviše svojih robova.

To je i vrijeme i prostor pokajanja; i fizički i metafizčki. Tu je Allah dž.š. primio Ademovo a.s. pokajanje. Tu mu je uslišao dovu i dao mu da se sastane sa svojom družicom. Taj susret uzmi kao simbolično označavanje mogućnosti ljudskog upotpunjenja. Uvidi tu mogućnost i način na koji se postiže.

I Uči. Ti si na Arefatu a Arefat znači znanje.[91] Bez znanja nema svijesti. Bez svijesti nema ljubavi. Bez ljubavi nema pokoravanja iskrenog.

[91] Korijen riječi Arefat znači *znanje.*

Razmisli i vidi kako je Allah u obredima hadždža pokazao istinu koju Zapad još nije shvatio.

Prvo je Znanje (Arefat) i ono se stiče po danu kada se vidi, onda slijedi svijest (Mash'ar-Muzdelifa) s početkom noći. Uviđaš da opšte mišljenje kako svijest dolazi prije znanja ovdje pada. Intelekt nastaje iz veze uma u kontaktu sa realitetima vanjskog svijeta. Ako bi prvo bila svijest onda bi znanje bilo imaginarni idealizam.

No, vratimo se obredima hadždža. S prestankom dana krećeš sa Arefata na Muzdelifu (znanje vodi ka svijesti)[92]. Na Muzdelifi razmisljaš, na Muzdelifi se naoružavaš kamenčićima koje ćeš sutra nakon izlaska sunca baciti na šejtana na Mini.

A šta znači Mina?

Ljubav. Svijest rođena iz pravog znanja rađa ljubav i ništa više.

Ljubav prema čemu?

Prema Istini.

Na Minu dolaziš s jutrom prvog dana Kurban-bajrama. Bacaš kamenčiće na džemreta koja simboliziraju šejtana. Bacaš kamenčiće na svoju strast, nemar, lijenost, laž, neposlušnost prema Allahovim odredbama, na sve ono sto ti postaje strano i mrsko od tog trenutka-od trenutka kad si zavolio Istinu. Nakon bacanja kamenčića ideš ka Kabi da klanjaš bajram namaz, a onda prema svome hotelu. Ako si odlučio da kolješ kurban -

---

[92] Korijen riječi *muzdelifa* u arapskom jeziku ima značenje *svijesti.*

zakolji ga. Oživi uspomenu na sunnet Ibrahimov i opet se sjeti. On je trebao da zakolje sina i povinovao se Allahovoj naredbi, ti treba da žrtvuješ malo od dunjaluka ali odlučno, svjestan da do Allaha ne dolazi niti krv niti meso tvojega kurbana nego tvoja pokornost, odlučnost, iskrenost, poslušnost. A nakon ovoga slijedi još nekoliko dana boravka u Mekki i povratak kući. Iskoristi ih. Tvoje obaveze nisu prestale.

Utvrdi čvrsto svoju odlučnost. a kad pođeš kući pođi s dovom ne zaboravljajući riječi Uzvišenog:

"*Pa kada izvršite vaše obrede (i molitve hadždža) sjećajte se Boga kao što se sjećate vaših očeva ili (Ga se) još više sjećajte.*"[93]

---

[93] *El-Bekare*, 200.

Medina

U ovoj čudesnoj oazi – nježnoj, gostoljubivoj i punoj izobilja, Časni Poslanik je proveo posljednje godine svoga života. Ovdje je uspostavljena prva islamska zajednica. Ovdje je Poslanik umro, a ovdje su ukopani i mnogi od njegovih prijatelja i bliskih rođaka. Medinsko tlo je blagoslovljeno jer u sebi čuva tijelo posljednjeg Božijeg poslanika. Njen blagoslov osjeća svako ko kroči na njeno tlo. Nije stoga čudo da su u staro doba neki pobožni ljudi daleko prije stupanja na medinsko tlo sjahivali sa konja i ostatak puta pješačili, kako bi iskazali poštovanje zemlji u čijim njedrima leže zemni ostaci tako dragoga stvorenja. Čak donedavno, Medina je ličila na široku bašču sa veličanstvenim palmama koje okružuju kuće i trgove i pružaju sliku izobilja. Moglo bi se, uslovno rečeno filozofski, kazati da, ako Mekka predstavlja realnost Boga kao Apsolutnog, Medina odražava Njegovu realnost kao Beskonačnog.

Medinom dominira Poslanikova džamija. Posvuda se osjeća njegov bereket. Srce čezne da posjeti Medinu upravo stoga što je ona Poslanikov grad, njena džamija model za sve druge, a njena tradicija izvorište mnoštva islamskih praksi. Da bi volio Boga, čovjek mora voljeti i Poslanika. Da bi volio Mekku, neko mora voljeti i Medinu. Dva grada ustvari sačinjavaju jedinstvenu svetu stvarnost većini muslimana koji žive izvan njih, stvarnost i blagoslovljenu i blistavu.

Mekka

Ovdje je srce islamskog svijeta, pa čak i islamskog kosmosa, stoga jer je u njenome središtu Kaba, tačka gdje svjetska osa islamskog univerzuma koja vezuje Nebo i zemlju dodiruje naš ljudski svijet. Ovo je grad čijim tlom su hodili Ibrahim i Ismail, grad u kojem je rođen najsavršeniji Božiji stvor, Muhammed, sin Abdullaha, neka ga Bog blagoslovi i podari mu mir, mjesto gdje je Bog objavio prvu objavu u Kur'anu. Ovdje je rođena prva islamska zajednica, ovdje je Poslanik doživio svoja najveća iskušenja i trijumfe. Njenim ulicama su hodali veliki ashabi poput Ebu-Bekra, Omera, Osmana i Alije. Ima li drugih gradova koji su dali toliko mnogo ličnosti koje su izmijenile svjetsku historiju? Tu su i svi oni veliki islamski učenjaci, teolozi, filozofi i arifi koji su kroz stoljeća posjećivali Mekku. Njihov duh, kao i duh svih onih velikih ljudi od akcije koji su dolazili na njene kapije kao ponizni hodočasnici kao da lebdi nad gradom.

Mekka je Božiji grad koji odražava Njegovu Apsolutnost. Biti ovdje znači biti u središtu. Stati pred Kabu znači shvatiti kraj putovanja. Nema se otići drugdje na Zemlji, jer je ovdje cilj svih zemaljskih putovanja. Od Mindanaoa do Mauritanije, muslimani u svojim srcima gaje ljubav prema Mekki, Majci gradova i čeznu da dođu u njeno gostoljubivo okrilje, da stanu pred Božijom Kućom u gradu koji je imao čast da bude mjesto rođenja i djelovanja Božijeg Poslanika čiji je vrhunski trijumf bio da se pred

kraj svoga zemaljskog putovanja pobjedonosno vrati u Mekku i da u zemlji koja odavno bješe svjedokom zazivanja Jedinog Boga od strane Ibrahima, oca monoteizma, ponovo uspostavi vjeru Jednoga. Mekka nikada više neće zaboraviti vjeru Božije jednoće i do kraja vremena će ostati duhovni centar vjere islama kojoj je sami *raison d'être* svjedočenje Jedinoga, koji je jedina Realnost, jer je "*sve što je na zemlji prolazno, ostaje samo plemenito Lice Tvoga Gospodara*."

U Mekki je najstrožije zabranjeno svako nasilje. U vezi sa ovim možemo navesti sljedeći ajet: "*Nevjernicima i onima koji odvraćaju od Allahova puta i Časnog hrama - a Mi smo ga namijenili svim ljudima, kako za mještanina tako i za došljaka – i onome ko u njemu bilo kakvo nasilje učini, Dat ćemo da patnju nesnosnu iskusi*."[94]

Prema tome vidimo da je Mekka grad u kome nema nasilja. To je grad u kome treba živjeti u miru sa svima *i sa ljudima* (ponašanje treba biti kao u Džennetu, gdje nema zavisti, svađe i prepirke, gdje se samo čuju riječi: Selam, Selam - kako nam je to Kur'anom časnim otkriveno); *i sa životinjama* (zna se da je za vrijeme hadždža zabranjen lov na kopnu, a isto tako se mora dobro paziti da se ne ubije niti insekt); *i sa biljkama* (za vrijeme hadždža ne smije se sjeći drvo, otkidati grančice, listove ili cvijetove). Mekka je zabranjen grad za nevjernike**.** Ova zabrana proizilazi iz sljedećih ajeta Kur'ana časnog: "...*i proglas od Allaha i Njegova Poslanika ljudima*

[94] *El-Hadždž*, 25.

na dan velikog hadždža: "Allah i Njegov Poslanik ne priznaju mnogobošce." Pa ako se pokajete, to je za vas bolje, a ako se okrenete, znajte da Allahu nećete umaći! A nevjernike obraduj kaznom nesnosnom!"[95]

"*O vjernici, mnogobošci su sama pogan i neka više ne dolaze na hadždž Časnom hramu poslije ovogodišnjeg hadždža. A ako se bojite oskudice, pa Allah će vas, ako hoće, iz obilja Svoga imućnim učiniti. Allah zaista sve zna i Mudar je."*[96]

Kaba je prvi hram koji je sagrađen u slavu istinskog Boga, Allaha dž.š., jednog i jedinog na planeti zemlji**:** "*Prvi Hram sagrađen za ljude jeste onaj u Mekki, blagoslovljen je on i putokaz svjetovima*."[97]

Kabu je izgradio (tj. obnovio) Allahov prijatelj, Ibrahim, a.s.,: "*I dok su Ibrahim i Ismail temelje Hrama podizali oni su molili "Gospodaru naš, primi od nas, jer Ti, uistinu, sve Čuješ i sve Znaš*!"[98]

Iz ovog se vidi kolika je Allahova dž.š. milost prema Ibrahimu a.s. jer je Allah dž.š. uzeo građevinu koju je Ibrahim a.s. zajedno sa sinom svojim izgradio, kao, najvjerovatnije, najveće svetište na planeti Zemlji i kao prostor za obavljanje hadždža ummetu Resulullaha

[95] *Et-Tewbe*, 3.
[96] *Et-Tewbe*, 28.
[97] *Ali-Imran*, 96.
[98] *El-Bekare,* 127.

Muhammeda, a.s., te konačno kao kiblu[99] tog ummeta[100].

Arefat i Mina

Visoravan Arefat, na kojoj se iskupljaju hadžije i gdje se Bogu upućuju najdublje molitve za oprost

[99] Iznad Kabe po vertikali na nebesima, prema nekim predajama, se nalazi Bejtu-l-ma'mur (Kaba meleka koja se nalazi na sedmom nebu) Bejtu-l-ma'mur je Hram koji se nalazi na sedmom nebu i on za meleke predstavlja ono što Kaba predstavlja ljudima na zemlji. Prema vjerodostojnim hadisima u taj Hram svakodnevno ulazi sedamdeset hiljada meleka da slave i veličaju Allaha dž.š. i koji se, kada završe jednodnevni ibadet, više nikada ne vraćaju. Znači taj Hram je svakodnevno pun robova Milostivog koji Mu se klanjaju. Smatra se da se upravo na ovu nebesku Kabu odnose Ajeti Milostivog iz sure Kur'ana Gora (*Et-Tur*): "*Tako mi Gore, i Knjige u retke napisane na koži razvijenoj, i Hrama poklonika punog*."

[100] Kad je Poslanik Muhammed a.s. započeo svoju Misiju u Mekki, nekoliko puta je rekao da nije donio novu religiju već je to ista vjera koju su propovjedali i praktikovali Adam, Nuh, Ibrahim, Musa i Isa. Kur'an takođe kaže da je Ibrahim bio pravi Musliman.

Nakon gradnje Kabe Hadžera i njen sin Ismail su ostali u Arabiji. Ismail se izgleda tu i oženio i u njegovom potomstvu su bili Hašim i Abdu-Sems. Hašim je bio pradjeda Muhameda, Poslanika Islama, i zato je Poslanik poznat kao Hašimit. Čuvanje hrama koji su utemeljili Ibrahim i Ismail ostalo je u rukama lokalnog plemena u Mekki gdje se Ismail oženio do četvrtog, odnosno petog vijeka. Do tog vremena, Mekka je bila gomila rasutih šatora i koliba. Negdje u to vrijeme, pojavio se čovek po imenu Kusa, potomak Ma´ada, Adnanovog sina, koji je vodio porijeklo iz Ismailovog potomstva. Kusa je obnovio Kabu, postavio pravila za odgovarajaću upravu, osnovao savjet za pregovore i postavio pravila za obezbjeđivanje objekta hadžijama u vrijeme hadždža dizanjem poreza. Kad je Kusa

ličnih grijeha i za dobrobit drugih, simbolizira *Mahšer*, pozornicu proživljenja, gdje će svako na Sudnjem danu stati pred Boga razotkriven i lišen svega bespotrebnoga, samo sa svojim djelima i njihovim posljedicama po dušu.

Dan Arefata je dan uoči Bajrama, a bez stajanja na Arefatu, nema hadždža. Stajanje na Arefatu podsjeća na Dan proživljenja, a Poslanik, a.s., govoreći o Allahovoj milosti na Dan Arefata, u hadisu koji prenosi Aiša, kaže: "Nema dana u kojem Allah više oslobodi robova od vatre, od Dana Arefata. On se približi Svojim robovima kod meleka i kaže: "Šta žele ovi robovi? (zadovoljan njihovom dovom)."[101]

Bacanje kamenčića na džemretima na Mini simbolizira kamenovanje prokletog šejtana. Ovaj obred nije, međutim, samo izvanjski akt, već i izvanjska potpora unutarnjoj borbi protiv šejtana, borbi koja se ustrajno mora voditi do konačne

---

umro, odgovornost je prešla na njegovog najstarijeg sina, Abd-ud-Dara. Poslije Abd-ud-Darove smrti izbila je svađa između njegovih unuka i sinova njegovog brata Abd Munefa. Problem je riješen podjelom vlasti na dvije grupe. Rukovođenje snabdijevanja vodom i dizanje poreza je povjereno Abd-uš-Semsu, Abd Munefovom sinu, a ključevi Kabe i savjet za pregovore, kao i odgovornost za vojna pravila data su Abd-ud-Darovim unucima. Abd-uš-Sems je obično mnogo putovao. On je, prema tome, svoju odgovornost prenio na svog brata Hašima. Kurejšije, kako su ljudi Mekke bili kolektivno zvani, bili su podijeljeni u različite klanove. Klan koji je vodio porijeklo od Hašima bio je poznat kao Bani Hašim a oni od njegovog brata Abd-uš-Semsa, bili su poznati kao Bani Abd-uš-Sems. Kasnije je grana od Abd-uš-Semsa koji su bili iz potomstva Umeje, postala je poznata kao Bani Umeja.

[101] Muslim.

pobjede. Dani hadža su dani telbije i istinskog odazivanja Gospodaru. To su dani u kojima se čuju riječi:

“Lebbejkellahumme lebbejk, lebbejke la šerike leke lebbejk, inne-l-hamde ven-ni'mete leke ve-l-mulk, la šerike lek!“

(Odazivam Ti se Stvoritelju i Uzdržavatelju moj, odazivam Ti se! Odazivam Ti se, Ti nemaš druga, odazivam Ti se! Zaista, svaka zahvalnost i blagodat i vlast pripadaju Tebi! Ti nemaš sudruga!).

Telbija

Iako u ovoj knjizi nemam naum objašnjavati fikhske propise osvrnuću se u ovom dijelu sa nekoliko riječi na propis telbije.

Nakon klanjanja dva rekata ihram-namaza hadžija će zanijetiti hadždž (ovim ili sličnim) riječima: “Allahumme inni uridul-hadždže fejessirhu li ve tekabbelhu minni.”

“Bože, želim da obavim hadždž pa mi ga olakšaj i primi!“

Poslije izgovorenog nijjeta nastupa vrijeme učenja telbije koja glasi:

“Lebbejkellahumme lebbejk. Lebbejke la šerike leke lebbejk. Innel-hamde ven-nia´mete leke vel-mulk. La šerike lek.”

“Odazivam Ti se, Bože, odazivam. Odazivam Ti se jer Ti nemaš sudruga. Odazivam Ti se jer se

samo Tebi zahvaljujem, Ti dijeliš blagodati i vlast, Ti nemaš sudruga!“

Telbija je šart (uvjet) za ispravnost ihrama i bez nje oblačenje ihrama nije ispravno.

Telbija se izgovara glasno, nakon svakog pokreta, izlaska, ulaska, penjanja, silaska, poslije namaza i svakom prilikom.

Muhammed, a.s., je jednom prilikom rekao: “Došao mi je Džibril i saopćio: 'Naredi ashabima da glasno izgovaraju telbiju jer to spada u propise vjere!'“

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, a.s., rekao: “Kad god vjernik izgovori tekbir i telbiju bude obveseljen Džennetom!“

Vrijeme trajanja telbije traje od mjesta oblačenja ihrama pa sve do prvog bacanja kamenčića na Mini. Takvi postupci su potvrđeni u praksi Božijeg Poslanika, a on je jednom prilikom rekao: “Preuzmite od mene propise hadždža!“

ČESTITO OBAVLJEN HADŽDŽ

Hadžul-mebrur (čestito obavljen hadždž) znači da je nijjet iskren, čist, da je isključivo radi postizanja Allahova zadovoljstva i da je zaštićen od svih natruha i dunjalučkih primjesa. Dakle, ne obavljaš ga radi trgovine, ugleda i postizanja većeg autoriteta. Istina, na hadžu je dozvoljeno trgovati, ali to ne smije biti cilj. Nijjet za obavljanje hadždža mora biti iskren i čist, radi Allaha. To je prvi uvjet za čestito obavljen hadždž.

Drugi uvjet je da nafaka ili sredstva za obavljanje hadždža budu stečena na halal način. Dakle, musliman strogo vodi računa da imetak stiče na halal način i da u njemu nema nikakve sumnje, jer hadždž obavljen sa haram imetkom nije hadždž.

U jednom hadisu stoji: "Kad čovjek obavi hadždž haram imetkom i kaže: - odazivam ti se Allahu, odazivam, njemu bude odgovoreno:" ne odazivaš se ti, nisi postigao sreću, tvoj je hadždž odbijen, vrati se pod teretom i bez nagrade!"

Čovjek ne vodi računa kako stiče svoj imetak, da li mu je halal ili haram, a potom želi da se očisti hadžom?! Hadždž ne može čovjeka očistiti od harama. Tačno je da hadždž briše sve grijehe osim tuđeg hakka. Tačno je i to da je Poslanik, a.s., rekao:"Ko obavlja hadždž, pa se sačuva bestidnosti i griješenja, vrati se čist od grijeha kao na dan kad ga je majka rodila!"

Međutim, ako je u pitanju dug prema nekom od Allahovih robova, taj dug hadždž ne može izbrisati. On se briše vraćanjem duga onome kome pripada: "Allah vam naređuje da emanete predate onima kome pripadaju!" Naravno čovjek može biti u nemogućnosti da vrati tude hakkove i on je time opravdan kod Allaha, međutim, da cijelog života čini ljudima zulum, uzurpira njihova prava i eksploatiše ih putem trgovine, kroz razne prijevare, zakidanja i slično, a potom krene da obavi hadždž i da se hadždžom očisti, od toga hadždža nema ništa. Može takav čovjek obaviti hiljadu puta hadždž i umru, ali se ne može očistiti sve dok ne vrati tuđe hakkove. Znamo da je šehadet na Allahovome putu veći stepen od hadždža. I onaj ko pogine kao šehid, a bude nekome nešto dužan, njega šehadet ne može osloboditi toga duga.

Muslim bilježi u svome Sahihu da je Poslanik, a.s., rekao:"Šehidu je oprošten svaki grijeh osim duga!"

To je čuo neki čovjek pa dođe do Poslanika i upita:"Allahov poslaniče, znači ako poginem na Allahovome putu, svi mi se grijesi opraštaju?"

"Da" - odgovori Poslanik.

Čovjek zadovoljno krenu, a Poslanik ga pozva da sačeka i reče: "Šta si ti ono maločas pitao?" Čovjek mu ponovi isto pitanje, a Poslanik dodade:" Da, opraštaju mu se svi grijesi osim duga! O tome me je ovog momenta Džibril obavijestio!"

Dakle, šehidu se opraštaju svi grijesi osim duga! A hadždž nije vrijedniji od šehadeta na Allahovome putu, jer je šehadet najveći stepen koji je dat jednom muslimanu. I Džibril posebno zbog toga dolazi Poslaniku da ga o tome obavijesti i saopšti mu istinu.

Dakle, za čestito obavljen hadždž potreban je iskren nijjet, halal imetak, zaštita od bestidnosti, griješenja i nepotrebne diskusije.

Allah, dž.š., je objavio: “Hadždž je u poznatim mjesecima, pa ko se obaveže da u njima obavi hadždž, onda nema bestidnosti, griješenja i bespotrebne diskusije.“

Pojam “er-refeth“ podrazumijeva sve što je vezano za seksualne odnose i ženu. U ovom peridu, periodu ihrama, čovjek se mora sačuvati od tih stvari, kao i od drugih vrsta griješenja uopšte. Griješenje je haram u svakom vremenu, ali u vremenu ihrama je još teži haram. Isto tako na hadžu nema bespotrebne i jalove diskusije, polemike i naglabanja. Čovjek mora biti dostojan, tolerantan, blag, da olakšava, a ne da otežava, kako bi se ovo mubarek putovanje završilo na najljepši način. Nadalje čovjek mora voditi računa da hadždž obavi u potpunosti, sve njegove farzove, sunnete, dakle kompletne propise. To je ono što ljudi jedan drugom požele prilikom čestitanja odlaska na hadždž:

“Hadžun mebrur, we sajun meškur, we zenbun magfur!“ To je hadždž za koji nema druge nagrade osim Dženneta.

Prenosi se od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: „Umra do umre je iskup za ono između njih, a za hadždž mebrur nema druge nagrade osim Dženneta.“

Kolike su vrijednosti ispravno obavljenog i od Allaha, dž.š, primljenog hadža vidimo u brojnim hadisima: „Upitan je Allahov Poslanik: Koje je najbolje djelo? On odgovori: Vjera u Allaha i Njegova Poslanika. A koje je sljedeće? On reče: Borba na Allahovom putu-džihad. A koje je onda? On odgovori: Ispravno obavljen i primljen hadž."[102]

„Zajedno izvršite hadž i umru, jer ova dva ibadeta otklanjaju siromaštvo i grijehe, kao što vatra odstranjuje hrđu sa gvožđa i prečišćava zlato i srebro. Za hadž mebrur (tj. pravilno i potpuno izvršen hadž) nema druge nagrade osim Dženneta."[103]

„Džihad starijih (iznemoglih), maloljetnih, slabih i žena je hadž i umra."[104]

„Ko obavi hadž u ime Allaha i ne bude (u vrijeme hadža) imao polni odnos sa suprugom, niti učinio neki grijeh, vratiće se (svojoj kući bez grijeha) kao na dan kada ga je majka rodila."[105]

Vidimo i razumijemo iz ovih plemenitih izjava Poslanika Muhammeda a.s, kolike su, zapravo

[102] Buhari i Muslim
[103] Nesai i Tirmizi
[104] Nesai
[105] Buhari i Muslim

vrijednosti i fadileti ispravno obavljenog hadža, u Ime Allaha, bez primjese dunjalučkog efekta.

NEDOSTACI U ORGANIZACIJI HADŽA KAO SVEISLAMSKOG KONGRESA

Mnogo je tekstova u našoj literaturi napisano o problemu nedostatka suštine u organizaciji hadždža ovakvog kakav mi sada obavljamo.

Pripadnici islama iz svih krajeva svijeta i iz najudaljenijih mjesta, ne žaleći ni truda ni materijalnih sredstava, dolaze na hadždž, okupljaju se u Haremima Mekke i Medine, na Arefatu, Muzdelifi i Mini. Danima i danima posjećuju Kabu u Mekki i Revadi Mutahheru — Mezar Muhameda a.s. u Medini. Oko milion hadžija nađe se u istom času okupljen na Arefatu, Muzdelifi i Mini. Ostaju tu danima obavljajući obrede hadždža i ponavljajući za vodičima riječi koje ne razumiju. I konačno se vraćaju kućama, a da gotovo ništa nisu ni čuli ni vidjeli od svega onoga čemu je hadždž namijenjen i zašto su oni podnijeli toliko truda i toliko žrtava.

Niko se, na žalost, nije pobrinuo da se iskoristi ova zaista rijetka i izuzetno velika šansa. Jedan svjetski kongres od stotinjak ljudi košta organizatore na stotine hiljada maraka. Zamislite takav kongres od dva do tri miliona ljudi.

Mase su izvršile svoje, došle su, ali šta su tamo našle? Je li se iko pobrinuo, da se nešto kaže i pokaže hadžijama? Ovakvih primjera ima još dosta.

Svjetovna laicistička rukovodstva su u velikoj mjeri odrođena i otuđena od masa i duhovnih osnova sredina u kojima djeluju. Za njih je hadždž preživjela religiozna ustanova kojoj u savremenom razvoju ne može biti mjesta. Tako rezonuju kompleksirane svjetovne snage u islamskom svijetu.

Što se tiče uleme, ona u većem svom dijelu, naročito službene uleme, stoji pod uticajem laicističkih shvatanja. S druge strane moguće je da zbog ograničenosti i jednostranosti u obrazovanju, nije dorasla vremenu u kojem se živi. Nije u stanju odgovoriti na potrebe savremenog života. Ona poznaje hadždž kao vjerski obred. Za nju su važni fikhski propisi o ihramu, tavafu, saju, vakufu, bacanju kamenčića itd. Tu ona nalazi smisao hadždža i o tome raspravlja. Niko ne poriče značaj forme. Hadždž ima svoju savršenu formu. Ta se forma mora čuvati. Ali iza svih tih formalnih propisa i iza svakog detalja forme krije se velika misao koja se ne smije u formi izgubiti i zanemariti, što se to, po mom ličnom viđenju i osjećaju kod velikog broja hadžija, čini sada.Jedinstvu, bratstvu i općoj solidarnosti islam pridaje veliki značaj. To je jedan od njegovih osnovnih principa i učenja. Prihvatite se svi za Božije uže. Nemojte se ni pod koju cijenu cijepati. Zaista su muslimani braća. Sjetite se kada ste bili u neprijateljstvu, pa vas je Bog izmirio i zahvaljujući Njegovim blagodatima postali ste braća, kur'anske su poruke.

Muhamed, a. s., je stalno naglašavao da su ne samo muslimani nego svi ljudi međusobno jednaki, da su od jednog oca i jedne majke, da su

od iste materije stvoreni i da, prema tome, među njima moraju vladati bratski odnosi i puna ljudska solidarnost.

Hadždž bi trebao biti najjača manifestacija ove međumuslimanske solidarnosti, bratske povezanosti, međusobne ljubavi i jednakosti. Oblačeći ihrame, automatski se brišu sve razlike. Svi se utapaju u jednu jedinstvenu cjelinu, prožetu istim mislima, osjećajima i doživljajima. Ovdje ne postoje nikakve zemaljske titule. Na ovim svetim mjestima, stojeći pred Bogom, okrenuti samo Njemu, svi su jednaki. Kralj je izjednačen sa svojim portirom, šef sa svojim najnižim službenikom, gospodar sa svojim slugom itd. Ovdje ne dolaze u obzir društveni položaj i ljudske ocjene i mjerila. Na ovom mjestu važi, najbliži Bogu i najodabraniji kod Njega je onaj, koji se najviše čuva grijeha tj. onaj koji je najkorisniji ljudima i društvu uopće.

Kaba kao simbol sveislamske solidarnosti i jedinstva predstavlja značajnu ulogu u jačanju bratstva, sloge, međusobnog povezivanja, približavanja i upoznavanja islamskih naroda, zemalja, zajednica. U njenom haremu Muhamed a.s. je mirio zavađena plemena, brisao razlike i stvarao monolitno i jedinstveno islamsko društvo. Ispred Kabe i sa Arefata upućivao je plemenima, narodima i generacijama kroz sve vjekove poruke jedinstva, ljubavi, sloge, bratstva i općeljudske solidarnosti.

Da li te poruke čujemo i kako ih doživljavamo danas kada obilazimo Kabu i kada stojimo na Arefatu?

Čini se, da je eho tih poruka davno iščezao, on više ne odzvonjava u ušima hodočasnika, niti se zadržava u njihovim dušama i srcima.

Islamski svijet je posve razjedinjen. Na Arefatu svako svome jatu svoju priču priča.

Muslimani bi, s obzirom na objektivne mogućnosti, bili u stanju mnogo brže prevladati postojeće tragove opće zaostalosti. Postoje objektivni uslovi za mnogo brže kretanje. Broj muslimana danas je veći nego ikada ranije. Većina arapskih zemalja posjeduje ogromna prirodna bogatstva. Kad se osposobe da ih u cijelosti mogu samostalno eksploatisati biće to najbogatije zemlje na svijetu. Najteže, što pritišće savremeni islamski svijet, jeste stručna i tehnička zastarjelost. Još gore od toga je pomanjkanje svijesti i jedinstva. Kada bi se postojeći raspoloživi kapaciteti dovoljno iskoristili, položaj muslimana bi se iz temelja izmijenio. Najbolji je primjer za to arapske zemlje u odnosu na izraelsko-cionističku agresiju. Niko ne može tvrditi da su Arapi u času sukoba bili materijalno slabiji. Imali su oni dovoljno i vojnika i oružja i materijalnih sredstava. Ali šta od svega toga kad nije bilo jedinstva, sloge, savijesti, spremnosti na žrtve. Iako su sve arapske zemlje direktno ugrožene od Izraela, ne osjećaju se neke krupnije promjene u držanju pojedinih arapskih zemalja u odnosu na jedinstvo.

Muslimanima danas ništa više ne nedostaje-koliko jedan iskren islamski i bratski dogovor kojem bi se pristupilo s najplemenitijim pobudama. Ne može se reći, da muslimani nisu

svjesni ove činjenice. Muslimanske mase je duboko doživljavaju, ali ne vide pokušaje od strane političkog i vjerskog rukovodstva, da se ove slabosti prevladaju i otklone.

Veliki je propust što se ne koriste mogućnosti koje pruža hadždž. A one su veoma velike i mnogostruke. Na prvom mjestu, bio bi to opći dogovor na kojem bi se razmotrila situacija muslimana u čitavom svijetu, njihov položaj i problematika, donijeli odgovarajući zaključci i poduzete potrebne mjere za njihovo izvršenje. Ne bi trebalo neislamske zemlje da s ebave pitanjima Avganistana, Pakistana, Libije, Iraka, Sirije...

Zatim bi se mogli organizirati razni sajmovi, izložbe, smotre i priredbe. Hadždž bi trebao da bude smotra svih naših društvenih, kulturnih, ekonomskih, umjetničkih i političkih aktivnosti i dostignuća. Tu bi nastupile razne organizacije, savezi književnika, umjetnika, naučne institucije itd. Tu bi se na kraju krajeva, zašto to ne reći kao ideju, mogle dodjeljivati "Nobelove" nagrade i promovisati muslimanski velikani.

Da bi se hadždž organizovao u tom smislu i da bi njegova misao našla pravu primjenu, Mekka i Medina bi se morale pretvoriti u velike centre visokih naučnih institucija, koje bi izučavale islamski svijet iz svih aspekata i pripremile potrebne materijale za sveislamski dogovor. U tim ustanovama radili bi najistaknutiji naučnici iz islamskog svijeta. U sklopu tih ustanova postojao bi islamski univerzitet, akademije nauka i svi drugi potrebni instituti. U okviru akademije nauka postojao bi poseban institut koji bi vršio

funkciju “idžtihada“, razrađivao islamsku misao i iznosio njene koncepte za rješavanje problema i dilema života, kako o tome na veoma lijep način piše rahmetli H. Đozo u svojoj knjizi *Islam u vremenu*.

Konkretne prijedloge nalazimo također u nadahnutim govorima lidera islamske revolucije u Iranu, rahmetli Homeinija i današnjeg imama Hamneija te u obraćanja velikog broja značajnih alima današnjice, koji govoreći o hadždžu ističu i onu drugu stranu ovog obreda, tako možemo čuti:

“…Islamski ummet je danas u fazi iskušavanja. Muslimanski narodi i države imaju velike obaveze i odgovornosti spram ovih realnosti. Islamski svijet prolazi kroz jednu veoma osjetljivu fazu svoje historije. Upoznavanje sa obavezama i osjećaj odgovornosti spram ovih realnosti može da okrene stranicu dekadencije i slabosti u knjizi islamske historije i ponovno otvori stranicu snage i moći muslimana u duhovnom i materijalnom aspektu islamskog svijeta. Zapad, koji je duže vrijeme bio intenzivirajući faktor slabosti i zaostalosti islamskih zemalja, danas se suočava sa velikim i nerješivim problemima. Hronična oboljenja koja su bila skrivena pod velom industrije i kapitala izlaze na svjetlost dana i nagovještavaju veliku krizu. Najjače oružje protiv ovog talasa buđenja islamskog umeta koje se nalazi u rukama arogantnog neprijatelja čiji su nelegalni interesi dovedeni u opasnost jeste oružje psihološke prirode. Stvaranje beznadežnosti, ponižavanje identiteta islamskih naroda, uništavanje njihovih materijalnih kapaciteta i moći. Hiljade propagan-

dnih sredstava danas su aktivna, a bit će i sutra, da bi muslimani svijeta izgubili svaku nadu u bolju i svjetliju budućnost, ili da bi bili privučeni nekoj drugoj budućnosti koja je u harmoniji sa interesima i željama neprijatelja islama. Ovaj kulturni i psihološki rat je najefikasnije sredstvo kojim je Zapad ovladavao islamskim zemljama. Meta ovih napada u prvoj fazi su bili i bit će intelektualci i obrazovana elita, a zatim i obični ljudi. Borba sa ovom igrom moguća je samo ako prije nje odbacimo nametljivu i dominirajuću zapadnjačku kulturu. Zapadnjačka kultura mora biti odvojena i prerađena od strane intelektualaca i obrazovanih slojeva društva. Pozitivni elementi te kulture trebaju biti preuzeti i apsorbovani, a negativni, uništavajući elementi te civilizacije moraju biti odstranjeni i protjerani iz misli i prakse islamskog društva. Kriterij ove prerade zapadne kulture mora biti islamska kultura, misli i upute koje su sadržane u Kur'anu i sunnetu…"

"…Cijenjene hadžije iz svih zemelja moraju izvući Božiju Kuću iz otuđenosti kroz sve ove dimenzije..."

Pošto smo mi u doticaju s političkom i društvenom dimenzijom hadždža, moramo reći da smo se miljama udaljili od nje. Dužnost nam je to promijeniti.

Hadždž je i kongres koji se održava na poziv Ibrahima i Muhameda, mir i blagoslov Božiji neka je na njih i njihove, i tu se okupljaju ljudi iz svakog kutka svijeta i iz najudaljenijih područja. To je skup radi ljudske koristi i zato da bi ljudi pravedno postupali. Njime se nastavlja

Ibrahimovo i Muhamedovo rušenje idola i taguta i Musaovo svrgavanje faraona.

A ima li idola koji su barem do nogu današnjem Velikom šejtanu i tagutima koji žderu svijet i koji sve slobodne robove Svevišnjeg pretvaraju u njima pokorne robove?! U farzove hadža, koji jeste odaziv Istinitom, iseljenje Svevišnjem i Ibrahimova i Muhammedova blagodat, spada i kazati "ne" svim idolima i tagutima, šejtanu i šejtanovom potomstvu.

Prilikom izgovaranja odaziva “Lebejke“ govori se *ne* idolima, kaže se *la*[106] svim tagutima. Prilikom tavafa oko harema Božijeg, što je znak ljubavi prema Istinitom, odvratite srca od drugih i očistite se od straha od drugih mimo Boga. Kroz ljubav prema Istinitom oslobodite se velikih i malih idola, taguta i njihovih privrženika, kao što su se oslobodili Njegovi prijatelji. Dodirujući Hadžerul-esved, zakunite se Bogu da ćete biti neprijatelji s neprijateljima Njegovim, Njegovih poslanika, dobrih ljudi i slobodara, da se nećete Njegovim neprijateljima pokoravati niti im robovati, ko god i gdje god oni bili, i iščupajte iz srca strah od neprijatelja Božijih.

Otiđite žustro i produhovljeni na Arefat i na svakom zastajalištu uvjerenog srca pomislite na Božije obećanje o uspostavi vladavine potlačenih. Šuteći porazmislite o ajetima Istinitog, i o spasu potlačenih iz kandži imperijalista. Tražeći od Istinitog na tim časnim zastajalištima puteve spasa. Otiđite potom na Minu i iznađite ondje istinske želje, aone su žrtvovanje svega najdražeg

[106] La- “Ne“ na arapskom jeziku.

na putu Ljubljenog. Znajte da do Apsolutno Ljubljenog nećete stići sve dok ne pređete preko svega onog što vam je drago, a to je prvenstveno ljubav prema svojoj duši i prema ovom svijetu. Tada kamenujte šejtana i on će pobjeći od vas. Ponavljajte na različite načine kamenovanje šejtana, shodno Božijim naredbama, pa će šejtan i šejtanski porod bježati od vas.

Uvjet za sve ove obrede kojim se doseže do želja i idola izvorne ljudske prirode jeste okupljanje muslimana na ovom mjestu i potpuno jedinstvo muslimana, bez obzira na jezik, boju, pleme, granice ili narodnost. Radi se o ujedinjenju protiv zajedničkog neprijatelja, protiv dušmana dragog islama, jer mi smo u našem dobu zadobili od njih šamar i oni nas u zadnje vrijeme još krvavije i jače šamaraju. Oni jedinstvo muslimana vide kao neprelaznu prepreku pred sobom i žele da kroz sektašenje i djelidbe sklone sa svog puta tu prepreku. Potrebno je da cilj ovog velikog ibadeta i okupljanja muslimana iz svih područja svijeta bude usmjeren ostvarenju koristi za potlačene svijeta. A koja je to korist veća od odvraćanja ruku žderatelja svijeta od islamskih zemalja?!

Naći ćemo, budemo li tragali, još mnogo učenih ljudi koji pozivaju na upotpunjavanje programa hadždža, naći ćemo milione hadžija koji su se zapitali zašto u svetim mjestima jedemo i pijemo proizvode koji dolaze iz neislamskih zemalja. Čut ćete i one koji se pitaju, čemu sve ovo, čemu ovaj skup, ova formalnost bez suštine. Zar smo se ovdje sakupili samo da bismo kući ponijeli poklone i titulu hadžije.

Naći ćete na hadžu muslimane zabavljene pitanjima o vašem mezhebu, načinu klanjanja i slično. Vidjet ćete one koji sebe nazivaju sljedbenicima Muhammeda, a.s. kako su zabavljeni sitnicama dok suštinske probleme ostavljaju da ih Bog riješi. Vidjet ćete to i sjetiti se kur'anskog govora o Izraelićanima koji su rekli Božijem poslaniku da on i njegov Bog idu da ratuju a oni će sačekat.

Ako sve to vidite i zapitate se zašto i kako, već ste učinili neki trud. No, ako vas to sve ne bude zanimalo, ako mislite da ste samo vi važni, onda, zaista, mislim, vi niste bili na hadždžu.

Božiji Poslanik, a.s,.: Ko upamti od moga ummeta četrdeset hadisa od kojih će imati koristi u njihovoj vjeri, Allah će ga proživiti na Sudnjeme danu kao fakiha, znalca.[107]

ČETRDESET HADISA O HADŽDŽU

Zbirke od četrdeset hadisa bile su i ostale u islamskoj tradiciji vrlo specifična forma prezentiranja hadisa Allahovog Poslanika a.s. Nastavljajući tu tradiciju donosim u koricama ove skromne knjige izbor četrdeset hadisa o hadždžu.

1.- Ebu Hurejre, r.a, kaže: “Čuo sam Allahovog Poslanika (s.a.v.s.) da kaže: Ko hadždž obavi u ime Allaha, nemajući spolni odnos sa ženom, niti učini neki grijeh, vratiće se (kući bez grijeha) kao na dan kada ga je majka rodila!“

2.- Džabir, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) rekao:“Doista je Kjaba jedan od stubova islama, pa ko izvrši hadždž ili umru on zadobije garanciju kod Allaha: ako umre – uvede ga u džennet, a ako ga vrati njegovoj porodici – vrati ga sa nagradom i plijenom!“

3.- Abdullah ibn Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik (s.a.v.s.) rekao:“Borac na Allahovom putu, hadžija i onaj koji umru izvršava su Allahova delegacija: ako Ga zamole, On im se odazove, a ako šta od Njega zatraže, On im usliša!“

---

[107] *El-Bihar*, 2/156/10.

4.- Džabir, r.a, prenosi da je Resulullah (s.a.v.s.) rekao: “Za primljen hadždž kod Allaha ne postoji druga nagrada izuzev Dženneta!“ Prisutni su upitali:“ Koji je to primljeni hadž, Allahov Poslaniče?“ Odgovorio je:“ U kome je hadžija dijelio hranu potrebnim i obraćao se drugima lijepom i prijatnom riječju!“ U drugom rivajetu stoji:“ ...i nazivao ljudima selam!“

5.- Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Poslanik islama (s.a.v.s.) upitan:“ Koja djela su najvrednija?“ Allahov Poslanik (s.a.v.s.) odgovorio je:“ Vjerovanje u Allaha i Njegova Poslanika!“ Ponovo je upitan: “A koje onda?“ Odgovorio je: “Borba na Allahovom putu!“ Nakon toga, ponovo je upitan: “A koje onda?“ Odgovorio je: “Propisno obavljen i kod Allaha primljen hadždž!“

6.- Abdullah b. Džerad, r.a, prenosi da je Muhammed (s.a.v.s.) rekao:”Obavljajte hadždž, jer on čisti grijehe, kao što voda čisti prljavštinu!”

7.- Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.vs.) rekao:“ Obavljajte hadždž i umru, jer vam oni odstranjuju siromaštvo i grijehe, kao što kovački mijeh odstranjuje u kovačnicu trosku rude željeza, zlata i srebra. Za hadždž primljen kod Allaha nema druge nagrade osim dženneta!“

8.- Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) rekao: “Umra do umre je otkupljenje od grijeha počinjenih između njih, a za uredno izvršen i primljen hadždž nema druge nagrade osim Dženneta!“

9.- Burejde, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik (s.a.v.s.) rekao: “Trošenje imetka na putu za hadždž je kao i trošenje u borbi na Allahovom putu: nagrađuje se sedam stotina puta!“

10.- Abdullah b. Amr, r.a, kaže: Čuo sam Allahovog Poslanika (s.a.v.s.) da je rekao:“ Ko tavaf učini oko Kjabe i klanja dva rekjata namaza, ima nagradu kao da je roba oslobodio!“

11.- Sehl b. Sa'd, r.a, prenosi da je Poslanik Istine (s.a.v.s.) rekao:“ Nema ni jednog muslimana koji zanoći sa grijesima, a krene u džihad na Allahovom putu, ili na hadždž puno spominjući La ilahe illellah, Allahu ekber i Lebbejke Allahumme lebbejk, a da ne osvane bez grijeha!“

12.- Džabir, r.a, prenosi da je Muhammed (s.a.v.s.) rekao: “Ko umre odlazeći u Mekku ili vraćajući iz nje, neće biti podvrgnut pregledu niti obračunu (na Sudnjem danu) ili će mu biti oprošteno!“

13.- Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) Allaha molio: “Moj Allahu, oprosti hadžiji i onome za koga hadžija bude oprost od grijeha tražio!“

14. Džabir r.a. prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) rekao:“ Uzmite od mene obrede hadždža!“

15.- Abdullah b. Abbas, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik (s.a.v.s.) rekao: “Svaki dan Allah spusti na hadžije u Mesdžidu-l-haramu 120 milosti: 60 za one koji tavaf čine, 40 za one koji klanjaju i 20 za one koji posmatraju!“

16.- Džabir b. Abdillah, r.a, kaže da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) rekao: “Hadžija nikada neće osiromašiti!“

17.- Aiša, r.a, supruga Vjerovjesnika (s.a.v.s.) prenosi da je on rekao: “Ni u jednom drugom danu Allah ne oslobađa svoje robove od džehennemske vatre, kao što to učini na dan Arefata!“

18.- Talha b. Ubejdullah, r.a, prenosi da je Allahov Miljenik (s.a.v.s.) rekao: “Šejtan se ni u jednom danu ne osjeća tako sićušnim, bijedenim, poniženim i ništavnim, kao što se osjeća na dan Arefata i to, zbog toga, što vidi u njemu spuštanje Allahove milosti i Njegovo praštanje velikih grijeha. Takvo poniženje samo je još doživio na Bedru kada je vidio Džibrila kako postrojava meleke za borbu!“

19.- Hasan b. Ali, r.a, kaže:“Jedan čovjek je došao Vjerovjesniku (s.a.v.s.) i rekao mu: Ja sam plašljiv i slab! On mu je rekao: Prihvati onda džihad koji bodlje nema. To je hadždž!“

20.- Ummu Selema, r.a, majka pravovjernih, prenosi od Resulullaha (s.a.v.s.) da je rekao:“ Hadždž je džihad svakog slabog!“

21.- Ebu Hurejre, r.a, prenio je od Poslanika (s.a.v.s.) sljedeći hadis:“ Hadždž i umra su džihad za starog, slabog i žene!“

22.- Aiša, r.a, je rekla:“Allahov Poslaniče, mi smatramo džihad najvrednijim djelom, pa zašto se ne idemo boriti na Allahovom putu!?“ “Ne!“ – odgovori Poslanik (s.a.v.s.) –“Najbolji džihad za vas je obavljen bez griješenja i kod Allaha primljen hadždž!“

23.- Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik (s.a.v.s.) rekao:“ Ženama je zabranjeno dok su u ihramu, oblačiti rukavice, prekrivati lice i oblačiti haljinu obojenu mirišljavom bojom. Po izlasku iz ihrama ona može oblačiti odjeću kakvu želi, nositi svilenu haljinu, košulju, gaće i nakit.“

24.- Aiša, r.a, kaže: “Došla sam u Mekku i pošto sam imala menstruaciju nisam tavaf činila a ni sa'j između Safe i Merve. Nakon toga sam se potužila Vjerovjesniku (s.a.v.s.) koji mi je rekao:“Radi onako kako radi svaki hadžija, izuzev tavafa oko Kabe, dok ne budeš čista!“

25.- Božiji Poslanik (s.a.v.s.):“ Ko otiđe na hadždž sa haram imetkom i kaže: ‘Odazivam Ti se, Moj Bože, odazivam Ti se.’, u odgovoru Allah njemu kaže: ‘Nema tebi odaziva i niti sreće, hadždž ti je odbijen i tebi vraćen!’“ (Ed-Durrul-mansur, 2/63).

26.- Ebu Bekr, r.a, prenosi da je Muhammed (s.a.v.s.) upitan:“Koji hadždž je najvredniji?“ Odgovorio je: “U kome se telbija uči naglas i u kome se zakolje kurban!“

27.- Zejd b. Halid el-Džuheni r.a. prenosi da je Poslanik (s.a.v.s.) rekao:“ Došao mi je Džibril i kazao: Naredi ashabima neka podignu svoje glasove prilikom izgovaranja telbije, jer je ona jedan od simbola hadždža!“

28.- Sehl b. Sa'd, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s) rekao: “Kada hadžija naglas izgovori telbiju, zajedno sa njim, sve na njegovoj i desnoj i lijevoj strani, i kamen, i stablo, i pijesak, pa čak i zemlja, izgovore telbiju!“

29.- Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je tekst telbije koju je Poslanik (s.a.v.s.) izgovarao glasio: "Lebbejkellahumme lebbejk. Lebbejke la šerike leke lebbejk. Inne-l-hamde ve-n-ni'mete leke ve-l-mulk. La šerike lek! (Odazivam ti se, Allahu, odazivam! Odazivam Ti se, koji nemaš sudruga! Odazivam Ti se! Tebi pripada svaka hvala, blagodati i vlast! Ti nemaš sudruga!)."

30.- Abdullah b. Abbas, r.a, kaže: Vjerovjesnik (s.a.v.s.) nije prestajao sa učenjem telbije dok nije počeo bacati kamenčiće na Akabi!

31.- Abdullah b. Omer, r.a, je rekao: Allahov Poslanik (s.a.v.s.) je došavši u Mekku, nakon obilaska Kabe sedam puta, klanjao dva rekjata iza Mekami-Ibrahima!

32.- Abdullah b. Abbas, r.a, veli: Vjerovjesnik (s.a.v.s.) je došao u Mekku, obavio tavaf oko Kabe, obavio sa'j između Safe i Merve, i nakon tog svog obilaska oko nje, nije se više približavao Kabi sve dok se nije vratio sa Arefata!

33.- Abdullah b. Abbas, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) rekao:" Tavaf oko Kabe sliči klanjanju namaza, samo što prilikom tavafa možete razgovarati, pa ko tom prilikom bude htio govoriti, neka, govori samo ono što je dobro!"

34.- Abdullah b. Abbas, r.a, rekao je: Vjerovjesnik (s.a.v.s.) obilazio je oko Kabe na devi, i kada god bi došao do Crnog kamena, pokazao je na njega nečim što je imao uzase i izgovarao tekbir!

35.- Abis b. Rebi'a prenosi da je Omer, r.a, došao do Crnog kamena, poljubio ga i rekao:“ Ja, doista, znam da si ti kamen koji ne može ni štetiti ni koristiti i da nisam vidio Allahovog Poslanika (s.a.v.s.) da te ljubi, ne bih te ni ja ljubio!“

36.- Abdullah b. Abbas, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik (s.a.v.s.) rekao:“Allah će na Sudnjem danu proživjeti Hadžeru-l-esved sa očima i jezikom, koji će svjedočiti onima koji su ga prilikom hadža doticali!“

37.- Ebu Ejjub el-Ensari, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) prilikom Oprosnog hadža, spojio klanjanje akšama i jacije na Arefatu!

38.- Abdullah b. Omer, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik (s.a.v.s.) spojio akšam i jaciju na Muzdelifi sa proučenim ikametom za svaki od tih namaza; između, a ni poslije njih, nije klanjao nikakvu nafilu!

39.- Abdullah b. Omer, r.a, je rekao:“ Vjerovjesnik (s.a.v.s.) se obrijao i jedna grupa njegovih ashaba, a neki od njih su samo kosu potkratili!“

40.- Božiji Poslanik, s.a.v.a.:“ Ko odgađao hadždž sve dok ne umre, Allah će ga proživiti na Sudnjeme danu kao jevreja ili kršćanina.“ (El-Bihar, 77/58/3).

Predaja o hadždžu od Zejnul Abidina

Prenosi se da je hazreti Zejnul-Abidin objašnjavajući jednom čovjeku hadždž, između ostalog, rekao i sljedeće:

Ukoliko hadžske obaveze nisi obavio sa sljedećim nakanama, isto kao da ni hadždž obavio nisi. Dolazak na mikat treba biti popraćen nijjetom izlaska iz grijeha i oblačenja odjeće pokornosti.

Skidanje svoje odjeće čini s nakanom oslobađanja od samopokazivanja i licemjerstva. Gusul obavi s nakanom čišćenja od grijeha, i pranje obavi s nijjetom iskrenog pokajanja, oblačenje ihrama, s namjerom držanja zabranjenim svega onoga sto je Allah zabranio.

Primanje obaveze i ugovora o obavljanju hadždža obavi s namjerom odlaganja svih ostalih ugovora sem ugovora s Bogom. Ulazak u mikat nakon što se obuče ihram učiniti s namjerom posjete Allahu, namaz tog trenutka s namjerom približavanja Njemu, izgovaranje telbije s namjerom govora na putu pokornosti Bogu i čuvanja jezika od svakog grijeha.

Ulazak u harem s nakanom zabrane ogovaranja svakog muslimana. Kada se ugleda Kaba gledati je s nakanom gledanja Božije kuće, i odvajanja od svakog osim od Allaha i s namjerom ulaganja truda za bijeg prema Allahu.

Dodirivanje Crnog kamena s namjerom pozdravljanja s Allahom. Zastajanje na Ibrahimovom mjestu s namjerom istrajavanja

gdje god treba biti pokoran i s namjerom odbacivanja nepokornosti. Namaz iza Mekamul-Ibrahima s nakanom izvršenja Ibrahimovog namaza - možda se ovim želi ukazati na to da ga izvršimo s nakanom prijateljstva - odlazak do izvora Zemzema i pijenje vode s nakanom odlaska u pokornost i dizanja ruku od nepokornosti. Hodanje između Safe i Merve s namjerom bivanja između straha i nade, odlazak na Minu s namjerom da ljudi budu sigurni od naših jezika, srca i ruku. Zadržavanje na Arefatu s nakanom spoznaje Boga i obaviještenosti o Njemu u srcu i duši. Uspinjanje na Džebelu-Rahmet s nakanom vjerovanja u to da je Allah milostiv prema svakom vjerniku i vjernici. Odlazak na Muzdelifu i iskupljanje kamenčića s nakanom uništavanja svake neposlušnosti i neznanja, a sticanja znanja i djela.

Odlazak na Maš'ar, s nakanom stjecanja dobro-činstva, svijesti bogobojaznih i straha u srcu, stizanje na Minu i kamenovanje džemreta s nakanom stizanja na cilj i upotpunjenje potreba. Brijanje glave s nakanom čišćenja od grijeha, izlaska iz grijeha i nadoknade loših djela koja su učinjena prema pravima drugih ljudi. Povratak u Meku i tavaf, s namjerom povratka u milost Božiju i pokoravanje i približavanje Njemu.

Glavni cilj propisivanja hadždža i ostalih ibadeta jeste radi jačanja čovjekove duhovnosti, da bi na taj način napravio egzistencijalni skok iz zaokupljenosti svijetom oblika i forme u svijet duhovnih značenja te se na taj način približiti spoznaji Boga,na taj način steći ljubav i bliskost i pravo boravka u alejama Božijih ugodnika i

evlija. Ogromna većina ljudi prije nego li stigne do granice odrastanja i punoljetnosti, usljed nemanja razuma, znanja i djelovanja, dozvoljava da šejtanijet u njima postaje jak a da s druge strane razumna i duhovna strana ostaje zanemarena, što ide do mjere da u sebi nema ništa drugo do li životinjskog aspekta čiji intenzitet aktuelnosti je sasvim uključen, a strana čovječnosti je na minimumu ili bolje rečeno samo u potencijalu. Ali, dobrota Uzvišenog Allaha nalazi da takve ljude ne prepusti samima sebi, upravo zbog njih i šalje poslanike, i zarad njih propisuje ibadete, zakone i određena djela da bi ih izveo iz dimenzije tjelesnosti u dimenziju duhovnosti, iz zalutalosti na pravi put, iz životinje u čovjeka, iz tame na svjetlo, iz daljine u blizinu. Zbog toga su propisane neke dužnosti od kojih neke služe za uništavanja i rastjeravanje tame a druge za stjecanje svjetla. Drugim riječima neki su razlogom tjeranja loših atributa drugi su zaslužni za stjecanje poželjnih vrlina, neke pak obaveze u sebi objedinjuju oba ova efekta, među njih spada hadždž. Hadždž je Božanski mehlem, koji je sastavljen iz mnoštva najučinkovitijih sastojaka za duhovne bolesti. Bolesti koje srce odvlače s pozornice svjetla u *svijet* propasti i tame.

Na primjer ulaganje i troškovi koje hadžija mora podnijeti, liječe njegovu škrtost. Skrušenost i "nizak" nivo određenih djela na hadžu, zatim tavaf i namazi, liječe oholost.

Poput harwale (ubrzanog hoda između Safe i Merve) ili podnošenja težine nekih djela koja liječe lijenštinu. Zahvaljujući tome sve ibadete

treba izvršavati na način kako to Allah traži. Tek kada se stigne do te tačke može se očekivati rezultat, i na taj način možemo saznati i cilj zarad kojeg se i čini. Ukoliko hadžija obavi svoj hadždž i hadžske obaveze upravno na načina kako je to u rivajetu rečeno i bude uključio sve nakane može se nadati da je obavio hadždž na način kako to Allah traži.

Kada Zejnul-Abidin kaže nakana prilikom obavljanja tog i tog djela treba biti takva, ne misli samo na nakanu kao umnu operaciju, već ona mora imati i svoj prostorni odraz, tj. da bude provedena u djelima hadžije. Na primjer, kada je pitao da li si prilikom skidanja svoje odjeće imao namjeru da to bude skidanje odjeće neposlušnosti, misli se na to da zbilja toga trenutka napusti grijehe te da krajnje ozbiljno odluči da u budućnosti ne čini grijehe.

Ukoliko se desi da srcem provučemo neki nijet a da radimo u suprotnosti s njim to se naziva ismijavanje i gaflet a ne nijet. Ukratko rečeno, nijet znači ono što se odlučilo provesti u svojim djelima, tj. iznijeti ga na svjetlo dana a ne držati ga samo u škrinji umnih tajni. Tako kada se u predaji kaže da prilikom obavljana saja od Safe do Merve trebaš imati stanje straha i nade, misli se da u tih sedam krugova zbilja budemo ispunjeni mješavinom straha i nade, kao npr. kada trebamo ići pred nekog vladara pa nam i milo što će nam ukazati poštovanje i primiti nas ali ima u nama i strepnje, da ne bude slučajno kakva kazna po srijedi. U trenutku dok pravi krugove ono što ga inicira na koračanje, čas ubrzano čas malo sporije, upravo su nada i strah.

Ono što je, pored ovog, još važno jeste naučiti činjenicu da je od suštinske važnosti vođenje računa o nijetu, da bude iskren, jer svaki ibadet je uvjetovan nijetom i njegovom iskrenošću, tj. da li je kurbeten-ilallah ili možda zarad nečeg drugog. Tako i kada je hadž u pitanju nijet treba biti da se postigne blizina Božija, da se unište svi zastori koji su nabacani i navučeni između nas i Boga.

Da bi čovjek ustanovio da li je njegov odlazak na hadždž zbilja iskren ili možda i nije, može se oprobati na sljedeći način. Kada bude sve spremno, tj. kada se obznani da i on ide na hadždž, i kada mu svi budu čestitali nek iskreno provjeri da li bi u tom trenutku za njega bilo svejedno da svoj novac koji je pripremio za hadždž (tajno) uloži u nešto u čemu bi Božije zadovoljstvo bilo veće, nešto čiji je prioritet veći od hadždža, na primjer za pomoć nekoj ugroženoj porodici za koju niko ne zna i niko nije čuo. Da li je spreman preći preko toga da ga neće zvati hadžija, da će mu se možda i smijati, da će mu nadjenuti ime pisman-hadžija, da ga neće ni toplo i u velikom broju ispratiti na hadždž a samim tim ga neće ni dočekati.

Ukoliko mu bude svejedno, tj. ne bude mu bitno šta će ljudi reći, već mu bude važno da ispuni svoju pravu trenutnu obavezu i da to učini samo zato da bi stekao zadovoljstvo Božije, e to je ono pravo, i jasno je da mu je nijjet odlaska na hadždž samo zarad približavanja Bogu. Uz to ukoliko kada se već pođe na put hadža, sve ono sto mu se dogodi, sve teškoće, sve probleme, sva odricanja bude sa užitkom prihvatao, tj. ne bude trpio, već bude uživao u njima i bude odlučan da svaku

prepreku koja iskrsne na putu da je otkloni i ne bude mu zao da ulozi truda koliko god je potrebno da stigne na hadždž, to je još jedan pokazatelj da mu je nijjet čist i iskren. Sjetimo se samo žara s kojim je Musa, a.s., hrlio ka brdu na kojem je ostao četrdeset dana i gdje je sve vrijeme postio jer je zbilja povikao: “Bože, hitam Tebi da bi Ti bio zadovoljan!“

Čovjek koji u sebi ima ovako čist nijjet, nema potrebe da uči ono što je prethodno nabrojano, njegov primjer je poput primjera prave majke koju niko ne uči plaču kada joj dijete umre, to dolazi samo po sebi, tako i pravi hadžija, gdje god da se zadesi šta god da se radi on tu reaguje na pravi način i radi u skladu sa pravilima i potrebama. U takvom kontekstu je jasno da sve sto mu se ispriječi na putu od elemanta harama, mekruha i svega sto je od djela nepoželjno, da ih se strogo mora čuvati, zarad ličnoga dobra, a to je stizanje do Allaha, a da bi se to dogodilo, moraju se ispuniti mnogi uvjeti. Kao prvo onaj ko to želi, mora svim snagama i sasvim ozbiljno shvatiti da se to događa Božijim privlačenjem i Njegovom voljom, zato je najbolje da bi to postigao da zavoli Allaha i da u sebi stvori čežnju za Bogom.

U predaji od hazreti Sadika se prenosi da čovjek koji čezne za Bogom, nema potrebe ni za snom niti apetita za hranom, ni sa kim se ne druži, niti je u kući, i nigdje se ne može smiriti, danju noću čini ibadet, sa nadom da će stići do Voljenog. Svojim jezikom čeznje samo priča s Njim. Isto tako Poslanik, s.a.v.s., za Musa, a.s., kaže da niti je jeo niti spavao niti šta pio sve zbog jake želje koju je imao za Bogom, zato je i otisao na brdo i

40 dana ni na šta drugo ni pomislio nije. Zahvaljujući svemu tome, kada stupiš na mejdan ljubavi i čežnje, odrekni se dunjalučarskih prohtjeva, odvoji se od svega s čim si se zbližio, okreni se samo prema Onome prema Kome imaš želju. I između svoje smrti i života reci “lebejk“, tj. “odazivam ti se“.

Ko nije ovakav, a većina nas nije takva, ništa drugo ne preostaje nego učiniti tevbu, iskrenu tevbu, ne tevbu evlija i izabranika Božijih, već tevbu koja je obavezna svim običnim ljudima, a kojom se želi očistiti od fikhskih grijeha, i da se potrudimo koliko možemo da nadoknadimo ono što je ispušteno u prošlosti od obaveznih djela, i da vratimo koliko je moguće više od onoga što smo drugima zakinuli i prisvojili. Za to je, uzgred budi rečeno, mjesec Zul-ka'deh najbolja prilika. Sve je to lijepo popratiti gusulom pokajanja, namazom pokajanja, pokajničkim dovama i sve u mjeri ličnih obaveza, pa da se poravnaju i srede obaveze prema Bogu, sebi, porodici, drugima, i na kraju kada sve bude potaman, tako postupiti i tako ostaviti vasijet svojima kao da se nećemo vratiti sa hadža. Prilikom svega ovoga uvijek se mora voditi računa da sve sto se radi da bude samo u ime Boga i da bude u mjeri u kojoj to Bog želi.[108]

[108] Zahvaljujem prof. Ertanu Basariku na pomoći u prevodu ove predaje.

Umjesto zaključka

S obzirom da se svake godine mnogo govori i piše o hadždžu i, obično, ponavljaju iste ili gotovo iste stvari, cilj ovog mog rada bio je napraviti kratak osvrt na suštinske (nutarnje) poruke hadždža, koje predstavljaju njegovu suštinu. Svako ko polazi da obavi hadždž treba da je svjestan da je njegov cilj postizanje Allahovog, dž.š, zadovoljstva. Poslanik, s.a.v.s., kaže: "Ne postoji druga nagrada za primljen hadždž izuzev Dženneta."

Allah, dž.š, nas putem hadždža uči kako treba da u svakom koraku svoga života budemo potpuno predani Njemu i Njegovim naredbama. Vjerujem da ukoliko čovjek obrede hadždža vrši imajući u vidu činjenice koje sam sakupio u ovoj knjizi, da će samo njegovo obavljanje hadždža biti potpunije, misaono bogatije a samim tim i duhovno čišće i dublje. Nije isto obaviti tavaf oko Kabe hodajući za vodičem svjestan samo da ga treba obaviti i obaviti ga svjestan činjenica koje sam već naveo, sjećajući se Ibrahima a.s., hazreti Ismaila a.s., hazreti Hatidže i svih drugih, već nabrojanih događaja koji ispunjavaju taj prostor ne samo povijesnogeografski nego vjerujem i duhovno u svakom vremenu.

Kako je za hadždž najosnovnija ipak želja čovjeka, nadam se da će Uzvišeni Allah dati da će baš vaša želja čitajem ove knjige očvrsnuti i time i meni priskrbiti dobro i hajr a da se od vas neće ništa umanjiti. Ako sam i u čemu osjetio veću i duhovnu a, rekao bih i fizičku slast, tokom

obavljanja hadždža onda je to bilo u osjećaju čiste, materijom neoprljane želje, da svi mumini, moja braća u vjeri, dožive i osjete ono čime Allah počasti Svoje goste u Svetom hramu.

Budući hadžija dužan je da se potrudi da imetak koji će utrošiti na tom putu bude isključivo na halal način stečen. Pa iza učvršćenja naše želje da obavimo hadždž slijedi i moguć je, odmah i prvi korak, a pomeni, prvi korak na hadždž počinje prvom markom koju halal zaradimo i odvojimo s nijjetom da je za troškove našeg odlaska na hadždž.

Onaj pravi, fizički korak koji ćemo pružiti ka Mekki, kad se za to stvore uslovi, bit će već pola puta na hadždž. Jer put na hadždž traje mjesec dana do povratka kući, a stjecanje nafake za takav put mnogo, mnogo duže. Pa držim velikim da još u svojoj mladosti počnemo taj put, upravo onom jednom markom koju ćemo ostavljati s tim nijjetom po strani. Danas imaju i banke u kojima se može upravo u tu svrhu štediti novac. Spremanje i put na hadždž doživljavajmo kao putovanje na ahiret. Isto kao što za put na hadždž bira što bolje sredstvo, iako nije siguran da li će uopće na taj put krenuti, treba dobro i često da razmišljamo o putu na ahiret koji će biti u običnom tabutu, a koji je siguran da će se desiti. Preporučuje se kod kupovine ihrama za hadždž da se ćefina i momenta kada ćemo u njih biti umotani. Čovjek ide u susret Allahovoj, dž.š, kući u posebnoj odjeći koja se razlikuje od njegove uobičajene. Isto tako će Allaha, dž.š, sresti na budućem svijetu u odjeći koja je različita od ovodunjalučke odjeće. I jedna i druga su veoma

slične. Kada hadžija na mikatu obuče ihrame i izgovori telbijju neka bude svjestan da se odaziva Allahovom, dž.š, pozivu nadajući se da će biti primljen kod Allaha, istovremeno se bojeći da ne bude odbijen.

Prilikom prvog pogleda na Kabu insan treba osjetiti veličinu Kabe u svom srcu, kao da gleda u njenog Gospodara. Zatim se zahvaliti Allahu, dž.š, što mu je omogućio da dođe do tog stepena i da se nađe u grupi Njegovih hodočasnika. Tada se sjeti prevelike želje svih ljudi na Sudnjem danu za ulaskom u Džennet i njihove podjele na dvije grupe. Isto tako ce se i hadžije podijeliti: na one čiji je hadždž primljen i one čiji je hadždž odbijen.

Kad čovjek čini tavaf oko Kabe treba znati da nije dovoljno samo kruženje tijela oko Kabe, nego je suština u kruženju srca oko Gospodara Kabe putem zikra i sjećanja na Allahovu. dž.š, moć.

Prilikom dodirivanaja Crnog kamena, ukaže li se prilika za to, trebamo biti svijesni da dajemo prisegu Svevišnjem Allahu, dž.š, na pokornost i čvrsto odlučiti da budemo ustrajani i uporni u izvršenju te zakletve, jer onaj ko nije iskren prilikom davanja prisege zaslužuje srdžbu i kaznu. Ibnu Abbas, r.a, prenosi da je Poslanik,s.a.v.s, rekao: "Hadžeru-l-esved je Allahova, dž.š, desnica na Zemlji, kojom se On rukuje sa Svojim stvorenjima isto kao što se čovjek rukuje sa svojim bratom."[109]Kad na Arefatu budemo vidjeli sve hadžije smještene po

[109] Prenosi Hakim i kaže da je hadis sahih.

šatorima kako svako od njih sjedi u grupi zemlje iz koje dolazi to nam može poslužiti da se sjetimo stajanja na Sudnjem danu pred Svevišnjim Allahom, dž.š, kada će svaki ummet slijediti svog poslanika, nadajući se njegovom šefa'atu, nadajući se Allahovom oprostu i strahujući od Njegove kazne.

LITERATURA:

- Besima Korkut, Prevod Kur'ana .
- Ali Šariati, Hadž, - Teheran. 1982.
- Haris Čengić, Ibrahim a.s. (www.znaci.com).
- Ekber Ejdi, *Ciklus predavnja o Kur'anskoj uputi,* Sarajevo 2005.g.
- Ishak Sedić, Dani hadždža, tekst objavljen u časopis Novi horizonti.
- Sahihu-l-Buhari 3.knjiga, drugo izdanje, Sarajevo 1996.
- Es-Sejjid eš-Šerif er-Radi, *Nehdžu-l-Belaga* (Staza rječitosti); govori, pisma, izreke Alija Ibn Ebi Taliba, izdavač: Islamska zajednica, Zagreb; štampano 1994 godine.
- Abdurahman Hukić "*Kako ću obaviti Hadž*", peto izdanje; Sarajevo, 1989.
- *Mizanul Hikmet* (Mjera Mudrosti 1 i 2), Fondacija "Mulla Sadra" u BiH, Sarajevo, 2007.g.
- Muhamed Seid Serdarević "*Fikhu-l-ibadat*", peto izdanje; Sarajevo, 1994.
- Ali bin Ferid el Hindi "*Skraćena zbirka fikhskih propisa*",organizacija preporoda islamske tradicije Kuvajt, odbor za BiH; (www.islam-bih.org).
- "*Rijadus-salihin*"*-Vrtovi pobožnih*, autor Muhjuddin Jahja b. Šeref en-Nenevi, objavljeno u Travniku 1994.

- Husein Đozo: *Islam u vremenu*.
- Kenan Čemo: *Neki od unutarnjih aspekata Hrama u Mekki*, izvor: www.znaci.com.
- Ikanović Muhammed: *Historijat Hadždža*.
- Hamza Subašic, Tekst održane hutbe, Stuttgart.
- Haris Čengić: Hadždž i umra (www.znaci.com).
- Muhamed Tašaković: *Mala zbirka znanja i pouka* – www.znaci.com.
- Govori imama Hameneija i imama Homeinija povodom Hadža. Izvor:www.ibn-sina.net.
- Vahid Fazlović: Bajramska Hutba održana u Tuzli 03.03.2001.g.
- Šukri.H. Ramić; *Propisi Hadždža*, tekst objavljen u časopisu Novi horizonti.
- Akbar Eydi, *Rasprava o poslanstvu*, Fondacija „Mulla Sadra“, Sarejvo 2005.g.
- Akbar Eydi, *Bit islama*, Fondacija “Mulla Sadra“, Sarejvo 2005.g.
- Šefik Kurdić, Kultura ponašanja za vrijeme bajrama, Časopis Novi horizonti.

O autoru:

Esad Bajić do sada je objavio:

Roman:

SJENA JENDOG TAIBA, 2011.

Zbirke priča:

– ĆUPRIJANJA, 2012.
– BOJA SJEĆANJA, 2010.
– OTKOSI SJEĆANJA, 2008.
– SEBILJ ili potraga za ogledalom,1999.

Zbirke pjesama:

– BIHUZURKA, 1996.
– KAMENDAN, 1997.
– BESAN, 1998.
– GODOVI DANA, 2006.

Islamistika i historija:

– KURBAN I HADŽDŽ, 2007.
–SEKSUALNOST I INTIMNI ŽIVOT U ISLAMU,
– SLOVO O HIDŽRI, 2005
– SMRT, KABUR I SUDNJI DAN, 2003.
– RAMAZANSKI NASIHATI, 2003
– KUR'ANSKI IZAZOV ZNANOSTI, 2003
– ZNAKOVI ZA RAZUMOM OBDARENE,2002.
– SVIJETLI PUTEVI ISLAMA, 2012.
– KONJIČKE DŽAMIJE, 2011.G.
– MONOGRAFIJA M IZ-E KONJIC, 1999.G.

SADRŽAJ

Umjesto predgovora	3
Kurban u Kur'anu i prethodnim objavama	5
Ibrahim, a.s., utemeljitelj islama	13
Pouka iz kazivanja o Ibrahimu, a.s.,	21
Kurban – propisi	31
Vrste kurbana	33
Šta se može zaklati kao kurban	35
Vrijeme klanja kurbana	36
Način klanja kurbana i njegova podjela	36
Bajram	39
Kurban-bajram	43
Propisi i običaji Kurban-bajrama	46
Način klanjanja bajram-namaza	48
Tekbiri-tešrik	49
Čestitanje	50
Hadždž	51
Historijat hadža	63
Uslovi za obavljanje hadža	67
Osobenosti hadža	71
Univerzalne pouke hadža	75
Čestito obavljen hadž	101
Nedostatci u organizaciji hadždža	105
Četrdeset hadisa o hadžu	115
Predaja o hadžu	122
Umjesto zaključka	129
Literatura	133
O autoru	135